

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Metin Fuat'ın Seçtikleri

TÜRK EDEBİYATI 1970

c'e yayinevi

Türk Edebiyatı 8

TÜRK EDEBİYATI 1970

c'e yayinevi

Birinci Baskı : Ocak 1970

Bu kitapta, «bana göre» 1969 yılında 'Yeni Türk Edebiyatı'nın şiir, kısa hikâye, eleştiri, deneme alanlarında en ilginç, en güzel örnekleri bir araya getirilmiştir. Nesnel değil, çok öznel bir değerlendirmeye. Kapağında üstüne basa basa «Memet Fuat'ın Seçtikleri» diye yazılması özellikle bu yüzden. Başka bir eleştirmen 1969 yılında yayımlanan edebiyat ürünlerinden çok değişik bir antoloji düzenleyebilir.

1969'DA ŞİİR, KISA HİKÂYE, ELEŞTİRİ

1969 Türk edebiyatı için umut veren bir yıl oldu. 1968'de toplumcu sanata duyulan özlemle eski toplumcu sanatçılara çevrilen gözler, 1969'da gençlerin yaptıkları atılımlar üzerine yeniden geleceğe çevrildi. Ama yıllardır boşuna beklemiş olmanın tedirginliğinden büsbütün sıyrılamadın...

Pek fazla şiir kitabı çıkmadı bu yıl. Oktay Rifat'ın *Şiirler*'i, Rifat Ilgaz'ın *Karakılçık*'ı, Bedri Rahmi Eyuboğlu'nun *Karadut* 69'u, Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın *19 Mayıs Destanı*, Cahit Irgat'ın *Irgat'ın Türküsü*, Şükran Kurdakul'un *Halk Orduları*, Başaran'ın *Pıtraklı Memleket*'i, Yaşar Nabi'nin *Kahramanlar*'ı, Cahit Tanyol'un *Kurtuluş ve Fetih Destanı*, Mehmet Karabulut'un May Ödülü'nü alan *Şimdi Haberleri Veriyoruz*'u, Yüksel Pazarkaya'nın *Umut Dolayları*, Özdemir İnce'nin *Kiraz Zamanı*, Eray Canberk'in *Kuytu Sular*'ı, Şihoğlu Memed Güneş'in *Pir Sultan Abdal*'ı, Süreyya Berfe'nin *Gün Ola*'sı, İsmet Özel'in *Evet, İsyan*'ı sıralanırsa, hiç de az değil gibi görünüyor. Ama bu kitaplardan bazıları ikinci baskılardı, bazıları da şiir olarak pek parlak değildi. Bu iki yönden bakılarak bir eleme yapılırsa bir iki kitap kalır elimizde. *19 Mayıs Destanı*'nın ise çıktığı duyuruldu, ama bir türlü göremedik bu kitabı.

Oktay Rifat'ın güzel şiirleri, Cahit Irgat'ın yeniden ortaya çıkışı, Özdemir İnce'nin olumlu gelişmesi, Başaran'ın kendini aştığını gösterişi bir yana, yılın üstünde özellikle durulması gereken kitapları *Evet, İsyan; Gün Ola; Pir Sultan Abdal*'dı. Bu kitaplardan ilki Türk şiirinin gelişmelerini

sindirmiş, Nâzım Hikmet'den İkinci Yeni diye anılan şairlere kadar genişleyen bir ilişkiler bütünü'nün ürünü özgün bir yaratıcılığa ulaşmış görünen İsmet Özel'in sertliğine sert ama inceliklerle dolu şiirlerini bir araya topluyordu. Toplumcu şiiri deneyen gençler arasında İsmet Özel'in ayrı bir yeri var, Partizanlığı şiirini yemiyor, dengesini çok iyi tutturmuş. Bence, *Evet, İsyan* yılın en iyi şiir kitabıydı. Oktay Rifat'ın *Şiirler*'inden bile «sonra» diyemem. Süreyya Berfe'nin *Gün Ola*'sına gelince, şiirini Türk halkına adamak isteyen, Türk halkının beğenisini, havasını, dilini tutturmaya çabalayan bu genç şair için başarılı denemez. İnsan olarak büyük bir gelişme gösterdiği, halkla birlikte yaşamının bir toplumcudaki yaratacağı olumlu etkilerle çok iyi bir düşünüşe ulaştığı açıkça görülüyor yazdıklarında, ama şiirinde işin kolayına kaçtığı, çalışmadan yazmak istediği de bir gerçek. *Gün Ola* dürüst, namuslu, halkını seven, en önemlisi de, halkının yanından ses veren bir şairin kitabı. Ne var ki başarılı bir şiir kitabı değil. Doğru bir yolda olduğuna inandığım Süreyya Berfe, kendisine yapılan uyarılara aldırmazsa, «toplumculuktan yararlanan» bir şair durumuna düşer. Şihoğlu Memed Güneş'in *Pir Sultan Abdal*'ında ise şiir köylülere ders vermek, onları uyarmak, aydınlatmak için «kullanılan» bir araç olmuş. Halk dili, halk söyleyişi, halk biçimleri içinde aydınca sözlerle doksan beş sayfa süren şiirini «Kahrolsun Amerikan Emperyalizmi! Yaşasın Anadolu halklarının savaşı!» diye bitiriyor. Anladığıma göre Şihoğlu Memed Güneş'in kendini şair diye ortaya sürmek amacı yok. Onun için de, durumu Süreyya Berfe'den çok ayrı. Toplumcu şiir yazmak isteyen gençler bu üç kitap üstünde uzun uzun durup düşünmeli, İsmet Özel'in niçin başarılı, Süreyya Berfe'nin niçin başarısız, Şihoğlu Memed Güneş'in ise niçin sanat dışı olduklarını anlamaya çalışmalıdırlar.

Melih Cevdet Anday bu yıl az şiir yayımladı, ama Varlık'da çıkan «Göçebe Denizin Üstünde» çok güzel bir şiirdi. Behçet Necatigil şiir alanındaki çatışmaların uzağında kalmak isteyen bir tavırla sessiz sessiz sürdürdü işini, artan inceliklere ulaştı. İlgileri üstüne çekmeden güzel şiirler yayımlayan bir şair de Sabahattin Kudret Aksal'dı. Fazıl Hüsni Dağlarca ise tuhaf bir tutukluk içindeydi bu yıl, her zaman kolayca tutturacağı sanılan düzeyin de altında kaldı çoğu şiirlerinde. Necati Cumalı, uzun süre şiir yayımlamayan Salâh Birsell, Metin Eloğlu dergilerde sık görüldüler, güzel şiirleri de çıktı, ama nedense sözleri edilmedi pek. Ceyhun Atuf Kansu halk hikâyelerini şiir olarak yazışıyla özellikle ilginçti. Attilâ İlhan bir iki şiirle gönlünü aldı okurlarının. Kimselere sataşmadan, durgun bir yıl geçirdi. İlhan Berk çok az şey yayımladı. Yazdığı şiirleri ortaya çıkarmak istemedi. Turgut Uyar çok yayımlayanların başında geliyordu. Güzel şiirler yazdı. Osmanlı havasından uzaklaşma yoluna girdi gibi. Edip Cansever'le Cemal Süreya da çok yayımlayanlar arasındaydı. Edip Cansever daha bir aydınlık, daha bir sıcaktı bu yıl. Cemal Süreya çarpıcılığı azaltılmış şiirler denedi. Ülkü Tamer bir şiirle kaldı. Ona bile pek istekli değildi. Hikâyesi ilgi çekti. Ahmet Oktay ise kendisinden umulan atılımı yapmadan sürdürdü şiirlerini. Gülten Akın gene ancak şiire çok yakın olanların tadabileceği inceliklerle yazdı. Egemen Berköz iki uzun şiirle yetindi. Ataol Behramoğlu bir tek şiir yayımladı. Yılın sonlarına doğru İsmet Özel, Süreyya Berfe, Özkan Mert ile birlikte, «Ant» dergisinde yayımlanan bir oturuma katıldı. 1970'de «Halkın Dostları» adlı devrimci bir sanat dergisi çıkarmaya hazırlanan bu dört genç şair, yaptıkları konuşmalarda, Ahmed Arif'le Ceyhun Atuf Kansu'yu ayırarak yaşayan öbür şairleri gericilikle, hattâ «gelecekteki bağımsız ve

sosyalist Türkiye'ye ihanet etmek»le suçlayacak kadar ileri gittiler. «Ant» dergisinde birkaç sayı süren, yankılar uyan-dıran bu oturum her halde 1970 yılında önemli tartışma-lara yol açacak.

Hikâyeye gelince, son yıllarda görülmeyen bir canlılık vardı bu alanda. 1969 hikâyecilerin yılı oldu denebilir. Kemal Tahir'in *Göl İnsanları* genişletilerek yeniden basıldı. Haldun Taner'in *Sancho'nun Sabah Yürüyüşü*, Oktay Ak-bal'ın *Tarzan Öldü'sü*, Necati Cumalı'nın *Ay Büyürken Uyu-yamam'ı*, Fakir Baykurt'un *Efendilik Savaşı*, Feyyaz Kaya-can'ın *Hiçoğlu'nun Serüvenleri*, Tahsin Yücel'in *Yaşadıktan Sonra'sı*, Mehmet Seyda'nın *Anahtarcı Salih'i*, Kâmuran Şi-pal'in *Büyük Yolculuk'u*, Bulgaristan'da yaşayan Fahri Er-dinç'in *Diriler Mezarlığı*, gençlerden Sevgi Sabuncu'nun *Tante Rosa'sı*, Bekir Yıldız'ın May Ödülü'nü alan *Kara Va-gon'u*, Necati Tosuner'in *Çıkmazda'sı* hep ilgiyle karşılanan kitaplardı. Bunlara bir önceki yılın son günlerinde yayımla-nıp yazarını kısa zamanda sanat çevrelerine tanıtan, Selim İleri'nin *Cumartesi Yalnızlığı'nı* da katmak gerekir. Çok genç bir yazar Selim İleri. Ama kitabı çıktıktan kısa bir sü-re sonra bakışları üzerinde toplayan bir hikâyeci oluverdi. Biçim oyunlarına, anlatım inceliklerine çok düşkün görünen Selim İleri daha «özentî» dönemini aşmış değil. Üstelik top-lum sorunlarına bakışında tehlikeli bir bireycilikten sıyrıl-mıyor. Yaşantı bakımından da okurun hemen ilgisini çe-kecek aykırılıklara yaslanmakta. Ne var ki Selim İleri bü-tün bunları aşacak, bu «özentî» havadan sıyrılacak yete-nekte bir genç olduğunu hemen sezdiriyor. Çok iyi bir hi-kâyeci olacağına inanıyorum. Fahri Erdinç *Diriler Mezarlı-ğı*'nda çıkış yıllarındaki düzeyin altında göründü bana. An-nesi Alman olan Sevgi Sabuncu ise yaşantısının yabancı yön-lerine çok ağırlık verişyle toplumumuzun dışından bir ses

gibi. Modalaşma eğilimi gösteren geçmişe kaçış hikâyelerine paralel olarak o da yaşantısının bu yönünden yararlanıyor, sanatsallığı yakalamanın kolay bir yolunu seçiyor. Ama *Tante Rosa* çok tatlı, çok güzel bir kitap. Yılın sözü edilmesi gereken genç yazarlarından biri de Bekir Yıldız'dı. Anadolu'yu anlatan hikâyelerdeki birbirine benzerliği kıran, yeni bir insan içeriği sunan, sert, haşin hikâyeleri ilgi çekiciydi bu yazarın. Bekir Yıldız hikâye sanatı üzerinde durur, anlattıklarının getireceği başarılarla yetinmeyip anlatımında da bir ustalığa erişirse iyi bir hikâyeci olur sanıyorum. Necati Tosuner'in *Çıkılmazda*'sı çok duygusal bir kitap. Gözlerini dışa çevirebildiği zaman daha başarılı hikâyeler yazabileceği kanısındayım bu yazarın. Öbür kitaplar da ise ustalar ustalıklarını sürdürdüler.

1969'un hikâye alanında önemli bir özelliği yakın olayları anlatmaya karşı duyulan özlemin ürünlerini görmemizdi. Adnan Özyalçın'ın Yeni Dergi'de çıkan «Grev Bildirisi» adlı hikâyesi bu bakımdan en önemli örnekti. Ne var ki Adnan Özyalçın hikâyenin kuruluşunda gereksiz bir olay örgüsüne başvurmuş, anlatımda da birtakım yanlışlara düşmüştü. Yazarın bunu tek bir deneme olarak bırakmayacağını umuyorum. Demir Özlü'de de politik konulara yönelme eğilimi görüldü bu yıl. Dergilerdeki hikâyeciler arasında Tomris Uyar artık ustalık dönemine girmiş görünmekte. Dili kullanışı, üslûbuyla bana çok umut veren Nedim Gürsel ise hâlâ yaşının baskısından kurtulamadı. Yazdıklarında büyüklük özlemiyle dolu on sekizine gelmemiş bir çocuğun bütün özentilerini taşıyor. «Cicipapa» belki en güzel hikâyesi değildi, ama bu havadan en uzak olanıydı. Mehmet Seyda'nın «Baba» hikâyesi de yılın başarılı hikâyelerindendi. Çok çetin bir konudan güzel bir hikâye çıkarmış, bir olaya çarpa çarpa kişilerin derinliğine sergilemişti.

Anlatımda «sezdirme yöntemi»ni kullanışı da başarılıydı.

1969 eleştiri, deneme alanına bir önceki yıldan daha fazla kitap getirdi. Azra Erhat'ın *İşte İnsan'ı*, Suut Kemal Yetkin'in *Şiir Üzerine Düşünceler'i*, Mehmet Seyda'nın *Türk Romanı - Açık Oturum'u*, Salâh Birsell'in *Kendimle Konuşmalar'ı*, Orhan Okay'ın *Beşir Fuat'ı*, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, Nermi Uygur'un *İnsan Açısından Edebiyat'ı*, Güneşle'si, Rauf Mutluay'ın *100 Soruda Türk Edebiyatı*, Pertev Naili Boratav'ın *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Az Gittik Uz Gittik'i yılın ilginç kitaplarıydı.

Dergilerde iyi eleştiri yazısı az çıktı. Tanınmamış bir yazar olan Ayhan Gerçekler'in dilimize çevrilmiş kaynaklardan yararlanarak yazdığı «Sanatın Özü ve Ereği» adlı yazısı, görüşleriyle olduğu kadar duyarlılığıyla da başarılıydı. Eleştirmenlerin en çalışkanı olarak gözüken Mehmet Doğan bu yıl giriştiği tartışmalarla İkinci Yeni'nin savunucusu gibi göründü. Aslında onu bu duruma iten tartıştığı kimselerin İkinci Yeni'yi hiçe saymak istemeleriydi. Muzaffer Erdost'un «Emperyalist Dönemde Ulusal Sanat ve Edebiyat» başlıklı yazısı ise, yılın en uyarıcı, en yararlı yazısıydı. Bütün yazarların, özellikle genç sanatçıların bu yazıyı büyük bir dikkatle okumaları gerektiğine inanıyorum.

1969 yılı çok önemli gelişmelerin, can alıcı tartışmaların habercisi oluşuyla, toplumcu sanat alanındaki denemeleriyle, gençlerden beklenen atılımın ilk izlerini sunuşuyla umutlu bir yıl görünümündeydi. Ayrıca, yayınevlerinin yerli kitaplara dizilerinde yer vermeleri de çok sevindiriciydi.

1969'DAN SEÇMELER

SANATIN ÖZÜ VE EREĞİ

Edebiyat dünyasında pek tanınmayan Ayhan Gerçeker bu yıl yazdığı bir iki yazıyla büyük ilgi uyandırdı. Kim olduğunu bilmediğimiz bu yazarın önümüzdeki yıllarda da çalışmalarını sürdüreceğini umarız.

Sanat üzerine bir karar vermeden önce, onun özünü aramak gerekir. Aradığımız şey bir yapıtın içeriği, ya da bir sanatçının temel düşüncesi, ideolojisi değil. İlk gününden bugüne kadar sanat yarattıran dürtüyü, sanatı sanat yapan özgüllüğü, yani bütün sanatların ortak özünü arıyoruz. Bu öz salt öznellikte bulunamaz. Algılamak sanatsal eylemin ilkidir. Algılanan varlık, yani «ben olmayan» şarttır sanatın doğması için. Ama salt nesnellikle de açıklanamaz sanat. Öznellik «ben olmayan»a etki yapmazsa, sanat değil, günlük yaşam ya da gerçek varlığın ta kendisi çıkar ortaya. Sanat nesnelin algılanıp, öznelin algı üzerine etki yapmasıdır. Ama burada da bitmez sanatsal eylem; özneye algıyı etkileyebilmek için bir neden, etkileme aracı olarak da bir güç gerekir, «ben»in daha doğrusu «ussal»ın dışında bir güç. İşte bütün bunların toplamı olan, yani sanatsal yararı demek olan öz, ilk sanattan bugüne dek hep aynı özdür. Sanatta değişmeyen tek şey odur. Ve onu bulabilmek için, sanatın en yalın, en basit olduğu zamana, sanatın başlangıcına bakmak gerekir.

Ernst Fischer sanatın büyüden çıktığını söylüyor. İlk sanatçının, yani büyücünün vücudunu boyanması, ilkel şiirler

söylemesi, ya da bu törene katılan insanların dansetmeleri, tempo tutmaları nedendi? Büyünün nedeni açıktır aşkın varlıktan, doğaüstünden yardım istemek. İnsanların dansetmesinin, ilk müziğin sebebi gene açıktı kendinden geçmek, benliğini aşkın varlıkla birleştirmek, bu yolla ondan güç almak. Öyleyse başlangıcında sanatın özü şuydu bilmediği, birçok şeyi anlayamadığı, en acı şeylerle, en güçlü zevkleri tattığı bir evrende kendini bulan insan, yalnızlığının, bilgisizliğinin, güçsüzlüğünün bilincine varmış, üstün bildiği bir varlıktan güç istiyor, ona sığınıyordu.

Sığınılan üstün varlık, toplumsal şartlara, sanatçının bilincine göre değişti; sanatçı imgeleme (Tanrı ve Güzellik), us-dışına ya da topluma seslendi, sığındı. Seslenme biçimi de sanatçının öznelliğine ve gene toplumsal şartlara göre değişti. Ama öz değişmedi hiç üstün bir varlığa sığındı, ondan yardım istedi sanatçı hep.

Sanatın özünde *anlamak* vardır. Her şeyin anlaşılabilir olduğu, matematik kesinliğe sahip bir dünyada sanat olmazdı ya da günlük raporlara dönüşürdü. Varlıkların, toplumsal ilişkilerin anlaşılmazlığı doğurdu sanatı. Gerçeği olduğu gibi yansıtmak ya da aydınlatmak olsaydı sanatın ereği, fotoğraf makinasının olduğu bir çağda resim sanatından söz edilemezdi; ya da bir ses alıcı en büyük sanatçı olurdu. Oysa sanat gerçeği anlamaya, gerek «ben»in, gerek «ben olmayan»ın özüne inebilmeye, evrenin anlaşılmazlığını altetmeye çabalar. Beckett'in, Kafka'nın boğuntusu, hiç kuşkusuz, her sanatçıda, büyücüde bile vardır.

Sanat bu bakımdan felsefeye benzer : ikisi de anlama ya çalışır. Aralarında da bu yüzden diyalektik bir ilişki vardır ve bu ilişkide daha etkin olan felsefedir. Sanat tarih boyunca felsefenin ardından gelmiştir, onu etkilemekle birlikte, daha çok etkilenmiştir. Toplumcu sanatın Marx'dan

sonra, «boğuntu»yu dile getiren sanatın Kierkegaard'dan sonra gelişmesi bunu gösterir. Ama aralarında büyük ayrılıklar vardır ve en önemli ayrılık sanatın özgür oluşudur. Felsefe usun dışına çıkamaz, doğadaki zorunluluklara uyar, belli kuralları, kalıpları vardır. Gerçeği değiştiremez felsefe. Sanat, us ya da doğaya bağımlı değildir, öznelliğin özgür eylemiyle yaratılır. Sanatsal eylem salt anlamak değil, algıları değiştirmek, onları beğendiği ya da düşündüğü gibi biçimlendirmek, yeniden yaratmaktır. Kant sanatı doğuran yargı yetisinin, doğa alanından özgürlük alanına geçişi sağladığını, bilgi yetisiyle, istek yetisini birbirine bağladığını söyler. «Estetik düşüncesi, duyumsallık düzenini, mantık düzeninin karşıtı olarak kurar... Estetik fonksiyon, zorunlulukları ortadan kaldıracak ve insanı, gerek manen, gerekse madeten özgürlüğe kavuşturacaktır. Sanat egemen mantık ilkesinin karşısına çıkar sanat duyumsallığın düzenini simgelemekle, tabulaştırılmış bir mantığı, yani baskı mantığının karşısındaki doygunluk mantığını canlandırır.»¹ Sanat doygunluğa, mutluluğa yönelir; kurulu gerçekte bunları bulamayınca, özgür işleyişi ile değiştirir onu. Gene Kant'ın deyişiyle, «estetik boyut, duygularla aklın ve doğa ile özgürlüğün karşı karşıya geldiği ortamdır.»² Öyleyse sanatın özünü de şu üç şey mutlak olarak vardır : anlamak, özgürlük ve değiştirmek.

Sanatçı bütün çabasına rağmen anlayamaz tüm gerçeği. Yukarda dediğimiz gibi, Beckett'in boğuntusu her sanatçıda vardır. Her an anlayamadığı, usuyla kavrayamadığı bir şeyle karşılaşır, bu yüzden de ümitsizliğe düşer. Başka bir zorluğu daha vardır sanatçının us yoluyla değiştiremez ger-

¹ H. Marcuse, «Aşk ve Uygarlık», s. 208 - 209, 212.

² H. Marcuse, a.g.e., s. 206. <https://rantey.org>

çeği. Us yoluyla felsefe yapabilir ancak, usun sınırları içinde kaldıkça gerçeği olduğu gibi bırakmak zorundadır. Ve işte sanatın özü burda ortaya çıkar sanatçı anlamak ve değiştirebilmek için usun, «ben»in dışında bir varlığa, üstün bir güce sığınır, ona seslenir, ondan yardım ister.

* * *

Her sanat eseri bir başkaldırıdır, gerçeği aşma çabasıdır. Sanat için sanat olmadı, olamaz da; sanat hep kendi dışında bir şeye yönelir. Estetik değer her zaman gerçeği aşabilmenin bir *aracı*, özün yani üstün varlığa seslenebilmenin bir yoludur. Sanatın gelişimini incelersek şunu görürüz her sanatın, salt sanata yöneldiği söylenen sanatçıların bile gerçek çabası, gerçeği değiştirmek, onu aşmak, üstün bir varlığa seslenebilmek ya da ona sığınmaktır.

Sanatın ilk şekli, doğaüstüne, aşkın varlığa sığınmaktır. Doğayı yinelemek, ya da nesneleri adlandırmak, onlar üstünde güç sağlamak içindi. Ernst Fischer bu inancın bütün ilkelerde görüldüğünü yazıyor. Sanatı doğuran dürtü, ürkütücü doğaya üstün olmak için imgelemede yaratılan aşkın varlıktan güç almaktır. Doygunluğu, anlaşılabilirliği gerçek'te bulamayan sanatçı, imgeleme sığınmıştı. Giderek, toplumsal birliğin bozulması, sanatı bireyselleştirdi; ama gelişmesini de sağladı, artık bunalım daha fazlaydı çünkü. «Dış dünya ile insan arasında uyuşma olmaması, isteriye, esrime ve delirme nöbetlerine yol açar. Kendinden geçme yani isteri durumu toplu yaşama düzenindeki evrensel birliği yeniden yaratmak demektir. İster kutsal olsun, ister ilençli, bu yalvaçların, bilicilerin, türkücülerin işi dış dünya ile aralarında bozulmuş olan birliği ve dengeyi yeniden kurmaktır. Sanat büyüden, özellikle tabakalaşmadan ve onun sonucu ola-

rak artan bir yabancılaşmadan doğdu.»³ Sanatçı giderek toplumdan uzaklaştı; artık toplumsal sorunlardan, toplumsal amaçlardan değil, kendinden söz açar oldu. «İlk çağların ozanı, toplumdaki görevi ve önemi ile kutsal sayılan bir kişiydi... Sonraları iş bölümü başlayıp toplumsal sınıflar meydana gelince, ozan da bireysel duygularını dile getirerek kişiliğini kazanmıştır. İlk çağlarda, büyük olayların izlerini ve erişilmesi güç ülkülerin özlemini yansıtan eski destanlar katkisizdir. Toplumun karakter özelliğini taşır.»⁴ İlk çağlarda sanatçı salt imgeleme değil, topluma da sesleniyordu, sonradan toplumdan uzaklaşıp salt imgeleme sığındı.

İmgelemde iki şey vardı sığınılacak, Tanrı ve Güzellik. Tanrı inancının kuvvetli olduğu çağlarda Tanrı'ya sığındı sanatçı; Avrupa'da bütün Ortaçağ boyunca Tanrı'yla uğraştı. Ama şunu da ekleyebiliriz toplumsal durumun karışık olduğu, bireyi daha çok ezdiği çağlarda, güzelliğe sığınmak doyurmadı sanatçıyı, doğaüstünü daha emin, daha güçlü gördü. Yunus'un yaşadığı çağı şöyle anlatıyor A. Gölpinarlı «Selçuk İmparatorluğunun içten çöküşü, Moğol akını yüzünden kurulu düzenin dıştan yıkılışı, beylerin yer yer ayaklanıp saltanat dâvasına kalkışları, Harezmlilerin halka çekilmez bir yük oluşları, kuraklık ve kıtlık, zaman zaman yıkıcı bir sel gibi gelen Moğol ordusunu, o ordudan kurtulmak için çağrılan Mısır ordusunu beslemenin halkın boynuna yüklenişi, yağmalar, müsadereler, ağır vergiler, Anadolu'yu bir kan ve açlık tufanına boğmuştu. Canından bezen halk, mistik inançlarla avunmak, kendini doğaüstü bir güçte yok saymak... zorundaydı.» İşin ilginç yanı Mev-

³ E. Fischer, «Sanatın Gerekliliği», s. 40 - 41.

⁴ A. Sırrı Levend, «Türk Dili», *Türk Halk Edebiyatı*

lâna'nın da aynı çağda yaşamasıdır. Anadolu'nun gizemciliğe yönelen en büyük iki sanatçısının böyle bir çağda yaşamaları, bize şu iki gerçeği gösterir toplumsal baskı artıp, sanatçının bunalımı yoğunlaştıkça, sanatı doğuran neden, dürtü de kendiliğinden artar ve artık sanatçı doygunluğu, yeter gücü güzellikte bulamaz, doğaüstüne kaçar. Bunaltıdan kurtulmanın, doygunluğa ulaşmanın en iyi yolu Tanrıydı, gizemcilikti. «Gizemcilik *gerçek*'in yolundan gidilmekle içinden çıkılamayan bir durumdan kurtulmak için *ideal* bir çıkış sunmaktaydı.»⁵

Salt güzelliği, mutlak uyumu, doygunluğu doğada bulamayan sanatçı, imgeleminde yarattığı başka bir varlığa, güzelliğe de sığınır çok kez. Şairin seslendiği şey somut bir varlık, somut bir güzellik değildir. O imgeleminde yarattığı soyut bir güzelliğe âşıktır; ereği bir «güzel»e şiir yazmak değil, imgelemindeki «güzelliğe» kaçmaktır. Karacaoğlan'ın her gördüğü güzele âşık olması, «pınara inen altı güzeli» birden övmesi, «sorulmaya sorulmaya adını unuttuğu» sevgiliye seslenmesi burdandır. Veysel'in bir şiiri bunu kanıtlar sanırım

Kimin meftunuyum, kimin mecnunu?
Anlaşılmaz böyle bir hal var bende.
Tabirsiz ürüya, keşf ettim bunu;
Sevgi bende, sevdâ bende, yar bende.

Burda açıkça söylüyor şair Sanatçının yöneldiği şey, «ben olmayan»da değil, «ben»de; âşık olunan, ya da doğrusu, kaçılan, sığınılan şey sanatçının imgeleminde. Yani «Sanat için sanat» değil; kaçmak, anlayabilmek, doygunluğu bulabilmek

için sanat.

Bir de, Romantizme bakalım. «Sanat için sanat» sözü romantizmin ortaya çıkardığı bir sözdür. Plehanov şöyle diyor «Sanat için sanat temayülü, sanatçılarla onları saran çevre arasında bir çaresiz uyuşmazlığın bulunduğu yerde meydana çıkar.» Yani sanatçı, topluma seslenemez olunca, ondan uzaklaşınca imgeleme sığınır ve bunun adını «sanat için sanat» koyar. Toplumsal şartlar ya da sanatçının bilinci, gerçeği değiştirmesi için topluma çağrıda bulunmaya elverişli olmadığı zaman, sanatçı gerçeği imgeleminde değiştirir. «Romantizm kapitalist düzene, onun değerlerinin bayağılığına bir başkaldırıdır. Kapitalist düzende birey toplumun karşısında bir araçtan yoksun olarak tek başına kalmıştı; yabancılar arasında bir yabancı, *ben olmayan* yığınlar karşısında bir tek *ben*'di artık. Yalnızlık içinde yazar ve sanatçı kendine dönmüştü.»⁶ Topluma sığınamazdı sanatçı, ondan nefret ediyordu; fayda demek onun için yadsıdığı burjuva faydacılığı demekti. Topluma seslenmiyordu artık. Flaubert'in dediği gibi «meçhul dostlar» için yazıyordu. Öyleyse yapacak tek şey kalıyordu, imgeleme sığınmak, ve öyle yaptı.

Ama şunu her zaman görürüz sanatçı toplumun kendisini dinlediğini, bir şeyler yapabileceğini gördüğü an, ona seslenmeye başlar. Pir Sultan, etrafında kendini dinleyen adamları varken şöyle diyebiliyordu

Kalkın canlar bir olalım,
Münkire kılıç çalalım

Bundan daha *faydacı*, daha topluma seslenen bir sanat ola-

⁶ E. Fischer, *Uçsuz PDE Kitap 54*, s. 56. <https://rantey.org>

maz. Avrupa'da da aynı durum vardır «1848 Şubat ihtilâlinin taze bir hava getiren fırtınası patlak verdiği zaman, Fransız sanatçılarından birçoğu sanat sanat içindir doktrini tamamen bıraktılar. Daha sonraları, sanatın bağımsızlığına inanan örnek bir sanatçı olarak gösterilen Baudelaire ise, Halkın Selâmeti adıyla inkılâpçı bir gazete çıkarmaya başladı; 1852'de sanat sanat içindir nazariyesini çocukça olarak vasıflandırmakta ve sanatın sosyal bir gaye taşıması gerektiğini ilân etmekteydi. Aksi-inkılâbın zaferinden sonra, Baudelaire ve onu takip eden sanatçılar sanat sanat içindir doktrinine tekrar döndüler.»⁷

* * *

Sanatçının bilinci ve sanatçıyla toplum arasındaki bağ geliştikçe, sanat salt imgeleme kaçmayı bırakıyordu. Flaubert'le doğalcılık başladı; Zola çözüm yolu göstermese de yoksul sınıfı, toplumun durumunu açıkça anlatıyordu. Sanatçı ileriye bakmaya, değişikliği toplumda aramaya başlıyordu. G. Lukacs şöyle diyor : «Goethe, Balzac, Stendhal ve Tolstoy'la, bir yanda, kökü burjuva toplumuna uzanan ve daha ileriye düşünmeyen, bir ilerici burjuva (Tolstoy'da köylü ve halk) perspektifiyle karşılaşırız. Fakat öte yanda, varolan koşulları olumlamanın ötesinde bir gereksinimle o günkü toplumda bulunmayan değerleri, gelecekte gizli olduğu sanılan değerleri araştırma yolunda çok köklü bir gereksinme görürüz.»⁸

19. yüzyılda ilginç bir sanatçı yaşadı Dostoyevski. Gizemciydi Dostoyevski, ama bu duruma varışı ilginçtir. Yaşadığı çağ, Rusya'nın devrim öncesi zamanıydı, yıkılmak

⁷ Plehanov, a.g.e., s. 43.

⁸ G. Lukacs, «Çağdaş Gerçekliğin Anlamı», s. 69.

üzereydi düzen. Çelişkilerle, çeşitli fikirlerle, toplumsal bir karmaşalıkla karşı karşıyaydı. Eserinde de bunu yansıtır «Dostoyevski'de hiçbir yalınlaştırmaya, hiçbir çizgi keskinleştirmesine rastlamayız. Karmaşıklıktan hoşlanır o, karmaşıklığın öylece kalmasına çalışır.»⁹ Karmaşıklıktan hoşlanmıyordu, tam tersine onu boğan, sıkı bu durumdan var gücüyle kurtulmaya çabalıyordu. «İnsan»ı, toplumsal karmaşıklığı görmemezlikten gelmek, kolayca imgeleme sığınmak da gelmiyordu elinden. Dostoyevski «Térence'in sözünü seve seve kullanır ve insanî olan hiçbir şeyin kendine yabancı kalabileceğini kabullenmez : *İnsan yeryüzünde olan şeyleri görmemezlikten ve bilmemezlikten gelme hakkına sahip değildir ve bunun böyle olmasını gerektiren çok üstün ahlâkî sebepler vardır Homo sum, et nihil humanum... (insanım ben ve insanî olan hiçbir şey...) ve sonrası.*»¹⁰ Onu en çok düşündüren şey toplumsal sorunlardı, ama her zaman çıkmazdaydı. Toplumcu değildi. Romanlarından anladığımız kadarıyla, toplumculuktan çok, toplumcu örgütten, devrimin kargaşalığından nefret ediyordu. Tek çıkış yolunu da yadsıyordu böylelikle. Artık tutabileceği bir tek yol kalıyordu toplumsal ilişkileri bırakıp insanın içine dönmek, somut gerçeği bırakıp gizemciliğe sığınmak. Kişiyi, toplumu, mutluluğa götüren en değerli eylemi kendinden vazgeçmekte, «zorlamadan uzak bir özveri»de, kişinin Tanrı'da benliğini yitirmesinde arıyordu. Dostoyevski, gizemciliğe, doğaüstüne ya da «ben üstüne» sığındı. Ama toplumsal durum onu hep düşündürür *Ecinniler*'in her sayfasında görürüz bunu. Aynı zamanda Tanrı da düşündürür onu, ya Tanrı yoksa der, «Tanrı yoksa her şeyi yapmaya hakkımız var,»

⁹ André Gide, «Dostoyevski», s. 117.

¹⁰ André Gide, a.g.e., s. 24.

der. Yalnızlığını, boğuntuyu da hisseder. Gizemcilik bütün bunları unutturamaz, çok şeye cevap vermez, doygunluk vermez ona. Ve işte sonucu André Gide şöyle diyor «Çelişkiler ve tutarsızlıklar yönünden Dostoyevski'den daha zengin bir yazar tanımıyorum.»

Resimde 19. Yüzyılda *İzlenimcilik* gelişti. Ressam Ortaçağda Tanrı'ya sığınmıştı; şimdiyse imgeleme sığınıyor, gerçeği orda değiştiriyordu. Ernst Fischer İzlenimcilik için şöyle diyor «Yalnızlığa kapanan birey kendi içine dönerek dünyayı birtakım sinir uyarıcıları, duyuşları, titreşen bir karışıklık, *benim* yaşantım, *benim* duyuşum olarak algılar.» Sanatçı doğadan açıkça kaçıyor. Ressam dünyanın anlamsızlığını, çirkinliğini duymuş, kendisi yeni bir biçim veriyordu ona. Van Gogh şöyle demişti «Bu dünya Tanrı'nın en başarısız yapıtlarından biridir.» Daha sonra gelişen *Kübizm* doğadaki her şeyi geometrik şekillere indirgiyor, açıkça ona meydan okuyordu. Picasso şöyle diyordu «Doğa vardır, ama benim tualimde.» Sanatçı özgürlüğü arıyor; anlayamadığı, sevmediği bir evreni değiştirmeye çalışıyordu, bunu yapmak için de kendi içine imgeleme sığınıyordu.

* * *

19. Yüzyılda Kierkegaard evrenin bir kaos olduğunu, tek gerçek yaşantının boğuntu olduğunu anlatıyor, usu yadıyordu. Daha sonra Bergson, öznel zamanın gerçek zamanla özdeş olduğunu söylüyordu. Heidegger, «ben»in, öznelliğin önemini arttırıyor, evrenin «saçmalığını», bireyin bunalmasını gösteriyor; insanı, «varlığın içine atılmış» olarak tanımlıyordu. Evren bir kaostu, anlaşılamaz bir şeydi; «ben» başkalarıyla ilişki kuramayan, yalnız, bunalan, boğuntuyu duyan, nedensiz, ereksiz varlıktı ve en önemli nokta bunun hep böyle olduğu, hep böyle sürecekti, duraldı dünya,

yalnızlıktan, boğuntudan kurtulanamazdı.

Yeraltından Notlar'da Dostoyevski bu durumu duyumuştı. Giderek sanatçı tek yaşantı olarak boğuntuyu görmeye başladı. Ussal değildi dünya, kaostu; onu değiştirme olasılığı da yoktu. Sanatçının yapabileceği şey belliydi artık duyduğu boğuntuyu dile getirmek, ümitsizlik içinde kendine dönmek, us-dışına kaçmak, ve gerçekliği de ussal olmayan bir biçimde, bir karabasan olarak yansıtmak. «Gerçeklik»den kaçmak, ya da öznel bir gerçekliği yaşamaktı sanatçının ereği. Yenilikçi akımın en önemli sanatçısı Kafka şöyle diyordu¹¹ «Edebiyat gerçekten kaçıştır, gevşetmedir, bilinçsiz yaşayışı yatıştıran bir eğlence aracıdır, bir uyuşturucu.»

Kafka bütün eserlerinde dünyanın anlamsızlığını, us-dışılığı anlatır. Kurtuluş yoktur bu durumdan; *Şato*'da yerölçücü bir türlü bulamaz Şato'nun sahibini, anlamsız bir arayışla devam eder hayatı; *Dâva*'da Joseph K. yargıçları arar boşu boşuna. Joseph K. ölüme giderken şöyle yazar Kafka «Aklına, sinek kâğıdından kurtulmaya çalışan, küçücük ayakları kırılan sinekler geldi.» Bütün Yenilikçi Akımda görürüz bu inancı insanın, boşuna çabalayan, kuvvetsiz, etkinliği olmayan sineklerden farkı yoktur. «Aşağılanan, ezilenlerden yana, zorbalara karşıydı Kafka, ama tuttuğu insanların dünyayı değiştirebilme yeteneğine inanmıyordu. Kafasındaki her yeni umudun gerisinde yeni bir korku, her yeni cevabın gerisinde yeni bir soru vardı. Umutsuz bir yalnızlık içinde olan Kafka, ilerlemeye değil, aynı şeylerin kendilerini durmamacasına yinelemelerine inanıyordu.»¹² Tümel ile tikel arasındaki uyumsuzluğu, bireyin yalnızlığını, evrenin

¹¹ G. Janouch, «Kafka ile Konuşmalar», s. 28.

¹² E. Fischer, a.g.e., s. 109 - 106.

saçmalığını duyuyordu. Tanrı yalnız yokluğuyla gösteriyordu kendini. Kurtulunması gereken bir durum vardı, ama bu durumdan bir çıkış yolu yoktu. Ölümsüz değerler, bir üstün varlık, daha doğrusu bir mutlak yoktu. Ve bunun tek sonucu olabilirdi gerçeği yadsımak, ümitsizlik içinde bir karabasan olarak görmek onu. Gerçeği değiştirir Kafka, ne *Dâva*'daki, ne *Şato*'daki, ne *Değişim*'deki yaşantı gerçek değildir. Kafka nesneli öznelleştiriyor, bu us-dışı evreni gene us-dışı bir yolla yansıtıyordu.

Aynı şeyi *Sisyphé Efsanesi*'nde de görürüz. İnsan yaşı «saçma», eylemi sonuçsuzdur. «Saçma»dan kurtulmanın yolu yoktur. Camus devrimi, dünyayı değiştirmeye çalışan eylemleri değil, sonuçsuz eylemleri yüceltir. Devrim öncesi Rusya'sında, kişisel anarşist girişimleri, sonuçsuz suikastleri anlatır *Doğrular*'da. Yenilikçi yazar, tarihten, toplumun değişebilirliğinden kopmuştur; dural, us-dışı bir dünya vardır önünde. Gerçek'i değiştirmeye çabalayan eyleme inanmayınca ve ussallık onu boğuntuya sürükleyince, usu da, gerçeği de yadsıyordu. «Bütün yenilikçi edebiyatta dış gerçekliğin yadsınması vardır. Gottfried Benn şöyle diyor Dış gerçeklik diye bir şey yoktur, sadece kendi yaratıcılığıyla yeni dünyalar kuran, bunları bozup yeniden kuran insan bilinci vardır.»¹³ Artık sanatçı, «gerçekdışı, karabasan bir dünyayı» anlatır. Öznel boğuntuyu, nesnelleştirir. Algıladığı çarpıklığı, «daha çarpıklaştırır ve çarpıklığı doğrudan doğruya gerçekliğin kendisi sayar». «Ben»i mutlak yapar, toplumdan ayırır ve bunun sonucu olarak soyut gizliliği, yani olabirliği, bireyin usundaki, ya da imgelemindeki olasılıkları, somut gizlilikle bir tutar. Birey bütün bu durumlar karşısında, ereksiz, anlayamayan, «alık», «sapık» olarak gös-

terilir. «Musil'de ve birçok yenilikçi yazarda psikopatoloji sanatsal amacın varış noktası olur.»¹⁴ Düşünce, us, ahlâk-sal değerler yadsınır artık. «Montherland'ın Posiphae'sinde koro şöyle der düşünce yokluğunun, ahlâk yokluğunun, hayvanların, bitkilerin ve suların soyluluğuna az mı katkısı vardır?»¹⁵ Beckett'in dünyası anlamsızdır, bunaltıyı, kaosu duyurmaktır ereği. Us-dışı bir dünyayı daha da us-dışı yapar, daha da çarpıklaştırır.

Birinci Dünya Savaşı yıllarında, insanın anlamını yitirdiği, ümitsizliğe düştüğü yıllarda resimde yeni bir akım doğdu *Dadaizm*. Her şeye bir başkaldırıydı bu, her şeyden önce de usa. Toplumu, onun değerlerini yadsıyan ressam, ümitsiz bir durumda yapılacak tek şeyi yapıyor, us-dışına kaçıyordu. *Gerçeküstücüler* ise gene düşünceye, usa karşı çıkıyorlar, «iç gerçeğe», imgeleme sığınıyorlardı. *Lekecilik* hem bilinçaltına, hem de Varoluşçuluğa kayıyor, varoluşun özden önce olduğu inancını yansıtıyordu. «Resim gerçekten soyuta geçmişti, şimdi de soyuttan olabilene geçiyordu.»¹⁶ Dış gerçeği değil, öznenin görüşünü, ya da soyut gizilliği dile getiriyordu. Ussalı değil, imgelemi, olabileni, mutlak öznelliği, us-dışını yansıtıyordu.

G. Lukács şöyle diyor «Dünyayı bir kaos halinde görme eğilimi insancı bir toplumsal perspektifin eksikliğinden ileri gelir. Yenilikçi sanatta boğuntunun oynadığı rolün nedenini gerçekliğin kaos olduğu yolundaki kör inançta değil, toplumsal gelişmenin girdiği yeni kalıpları kavrayamamasında aramak gerekir. Boğuntu gerçekliğe belli bir açıdan bak-

¹⁴ G. Lukacs, a.g.e., s. 32.

¹⁵ G. Lukacs, a.g.e., s. 35 - 36.

¹⁶ Bülent Özer, «Günümüzde Resim, Heykel, Mimarlık», s. 120.

manın sonucudur. Kaos boğuntudan sonra gelir... Bir çıkar yol olarak sosyalizmin reddi, kişinin gözlerini geleceğe kapaması demektir; birey bu durumda, boğuntuyu ve Kaosu değişmez bir yazgı olarak kabul eder.»¹⁷ Toplumu bırakıp us-dışına kaçmak, sonunda «Hiç»e yönelmeyi, nihilizmi, insanı ve insancı değerleri yadsımayı getirir. İşte Gottfried Benn'in sözleri «Bana öyle geliyor ki, korkusuz bir insanın çıkıp öbür insanlara şu yalın gerçeği öğretmesi kadar devrimci ve saygıdeğer bir şey olamaz sen neysen osun ve hiçbir zaman başka türlü olmayacaksın; senin hayatın budur, hep buydu, hep böyle olacaktır. Parası çok olan yaşar; sözünü geçirebilen hiç yanlış yapmaz; güçlü olan doğrunun ne olduğuna karar verir. Tarih budur! Ecce historia! Gün bugün; yakala ortasından, ye ve öl.»

* * *

Sen mutluluğun resmini yapabilir misin Abidin
işin kolayına kaçmadan ama
gül yanaklı bebesini emziren melek yüzlü anneciğin resmini değil
ne de ak örtüde elmaların
ne de akvaryumda su kabarcıklarının arasında dolanan kırmızı balığinkini
sen mutluluğun resmini yapabilir misin Abidin
1961 ortalarında Küba'nın resmini yapabilir misin
çok şükür çok şükür bugünü de gördüm ölsem de gam yemem gayrının resmini yapabilir misin üstad
yazık yazık Havana'da bu sabah doğmak varmışın resmini yapabilir misin

En ümitsiz durumlarda, en karanlık çağlarda, ümit dolu, sevgi dolu, insanî, erkekçe bir ses yükseldi hep. Çirkinliğin üstüne üstüne giden, insanı erek edinen, mutluluğu toplumda arayan devrimci bir ses. Topluma seslenen, onu yansıtıp ondan yardım isteyen sanatçının sesiydi bu ses.

Toplumcu gerçekçilik, dünyayı dural olarak değil, tarihî gelişimi içinde görür; bunun sonucu olarak bugünkü durumu mutlak kabul etmez, tam tersine yarının bir nedeni, bir başlangıcı olarak kabul eder, öyle yansıtır. «Ben» mutlak olarak, yalnız olarak değil, toplumun bir parçası olarak, değişen, dünyayla diyalektik bir ilişki içinde olan bir varlık olarak görülür ve gösterilir. Gerçeği, değişmeyen bir kaos değil, tarihsel süreçte bir durum, değişmesi gereken ve değişen bir bütün olarak algılar; salt yadsımak değildir ereği, aşmak, değiştirmektir gerçekliği. İnsanı «ölüme mahkûm bir sinek» olarak değil, etkin, özgür ve dünyayı değiştirebilecek bir varlık olarak kabul eder. Kendisi de sanatçı olarak bu değiştirme eylemine katılmasının gerektiği bilincine varmıştır. İşte bunun için de topluma, gerçeği değiştirebilecek güçlere seslenir; gerçeği, değiştirebilmeleri için önlerine serer. Toplumcu perspektif boğuntu değil, ümit getirir, nihilizmle değil, coşkun, sevinçli bir biçimde eyleme katılmayla sonuçlanır. Bunaltı vardır elbet, evrenin anlaşıl-mazlığı, metafizik sorunlar hep vardır çünkü. Ama gerçek sorun değildir bunlar. Bunaltıyı duyan, felsefesi kendini boğuntuya, metafizik sorunlara götüren bir yazar, Sartre, şöyle der «Evren her zaman karanlık. Bizler birer yıkıma uğramış yaratıklarız. Ama ben birdenbire, yabancılaşmanın, insanın insanı sömürmesinin, besinsizliğin, bir lüks olan metafizik *hastalığını* geri ittiğini gördüm. Açlık, işte o, apaçık bir *hastalıktır*. İnsanın sınırlılığını bulup ortaya koymanın zamanı değil dâimâ. Toplumsal, ekonomik değerlere deva bu-

lunabileceğine inanıyorum ben, bunu istiyorum. Az bir talihle bu mutlu çağ gelebilir. Ben dünya değişince her şeyin daha iyi olacağına inananlardanım. Hayranım Beckett'e, ama tüm varlığımla karşıyım ona... İlk ve önemli iş insanın kuruluşudur... Açlıktan ölen bir çocuğun yanında *Bulantı* ağır basmaz.»

Sanatçı bunalıtyı, kaosu da anlatabilir, romantizme, gizemcilğe de kaçabilir hattâ ve sanatı yadsınamaz. Kimse-nin sanatçılığını yadsımak değil çabamız. Ama şunu söyle-mek istiyoruz Sanat üstün bir varlığa kaçış, ona sesleniş, ondan yardım isteyiştir ve bu hep böyle olagelmıştır. Sa-natçı bugünkü durum karşısında ümitsizliğe düşmeden, sı-ğınılacak tek gerçek gücü yani toplumu erek edinip ona seslendiği anda, sanat, kendi bilincine varmış, bir bütün olan insan eylemine katkıda bulunmuş ve gerçekten onun en yü-ce eseri olmuş olur. İnsanlığın ereği sanat değildir bugün, olamaz da. Halk açken, cahilken, insanların ancak çok az bir kısmı sanatla uğraşabilirken gerçek bir sanattan söz edi-lemes. Sanatçı her şeyden önce şunun bilincine varmalıdır bugünkü durum salt sanat açısından bile çok acı, bir an önce değişmesi gereken bir durumdur. Yığınların sanattan haberi yoktur, basınla, resimli romanlarla, filmlerle, adi ki-taplarla dikkat başka yöne çekilmekte, insanlar şartlanmak-ta, yozlaşmaktadır. Halk kültürü ise yavaş yavaş ölmekte-dir. İkinci Âşıklar Bayramı'na, Konya-Ankara hatının batı-sından bir tek âşığın bile katılmayışı, üzerinde düşünülmesi gereken bir durumdur. Sanatçı, sanatın da artık tehlikede olduğunu anlamalıdır. Gerçek sanata, ancak yığınların da sa-nata katıldığı, insanın yabancılaşmasının sona erdiği, açlık gibi en temel ihtiyaçlar üzerinde kafa yorulmadığı bir dü-zende ulaşılabilir; insanın bir nesne, bir makina olduğu, sanatın bir lüks olduğu bugünkü durumda değil. Sanatın

ereği sanat olsa bile, bugün, kendinin tam yetkinliğe ulaşabilmesi için bir ön şart olan bu toplumsal duruma ulaşabilmeyi erek edinmelidir. R. Garaudy'nin deyişiyile «Herkes için olduğu gibi sanatçı için de söz konusu olan, dünyayı yorumlamak değil, onun değiştirilmesine katılmaktır.

(*Yeni Dergi*, Eylül, 60)

MELİH CEVDET ANDAY

*Melih Cevdet Anday (d. 1915) son yıllarda eski-
si gibi olayların içinde yer alan, gazetelerde, der-
gilerde sürekli yazıları çıkan bir yazar görünümün-
den uzaklaştı. Az sayıda, ama emek ürünü olduk-
larını hemen belli eden şiirler yayımlıyor.*

GOÇEBE DENİZİN ÜSTÜNDE

I

Sen, ben ve balkonda saksımız
Hamarat Elizabet. İşte ilk üçgeni yapının.

Ne eski ne yeni. Sanki yazgımızın
En saydam dakikası titriyor

Göçebe denizin üstünde. Farkında değiliz.
Taşın sesi insan sesine benziyor.

Balkondaki saksı, bir bakıyorsun,
Bulutun yerini almış. Bulutlar

Atlara dönüşüyor köpük içinde.
Ve seninle ben koşuyoruz, önümüzde

Demin kör bir çocuğun baktığı
Yaşlı mürver ağacını sallayan kırmızı bir kus.

Sonra bulut gene saklı oluyor, atlar
Solumaya başlıyorlar, dinleniyoruz, kulaklarımızda

Duvarların çözölmeyen sözleri gibi
Bir mırıltı. Bugünün, bu sabahın.

Ne anımsama, ne unutuş. Bir ucucalık,
Kıyıların al rengi kokuları ile

Kötürüm bir bülbölün şakıması gibi büyüyen
Bakışlarımızın ağır simgelerinde.

Ve ben sana göçüyorum an an
Göçüp dönüyorum titreşim gibi,

Arıyorum ayaklarının taşını,
Arıyorum yağmurla yazdığım adını.

Bir yok oluyorsun sen, kendi vadinin
Yarıklarında, bir fışkırıyorsun

Yok olan vadinin üstüne.
Kaç kez yitiyorum ben kendi kendime.

İşte hepsi bu. Ne eski, ne yeni.
Yazgımızın en saydam dakikası sanki.

II

Tek başına var olamayan ve nerden ağdığı
Bilinmeyen sözcükler gibi kullanılmamış

Bir düşünüyeye dönüvermesi sayısız maviliğin;
Ruh bir kömür kristalidir, doğar karanlıktan

Kırmızı bir ay gibi, bekler geceyi.
Ve sayısal biçimlerin öncülüğünde

Dağılıp toplanan her şeyin üstüne
Et yiyen bir bitki gibi kapanır.

Dağılma sadece bir toplanmadır.
Kabuğunu kıran cinsel su, gerilip gevşeyen

Yayı güneşin, yıldızlı istiridyelerin
Bir yanıp bir sönen ilk imgeleri;

Kızaran ve solan kanadı göğün;
Yeni bir sonsuzluğa çılgınca fışkırıp

Sonra dökülen, ayakları mühürlü yemişler dallarda;
Ve ayı balığı soluması, insanın içine

Dokunan toprak, ağarmış kemiklerle dolu.
Ne eski, ne yeni. İşte hepsi bu.

Hepsi bu. Sen, ben ve balkonda saksımız
Ağır simgelerin uçuşmasında yalnız.

III

İşte avuç avuç serpiyorum bütün
Sözcükleri kuşlara, gül diplerine.

Güneşin dudağına, sıçrayan sabahın
Eteğine, kırmızı kadifesine kayaların,

Ayın boynuzlarına ve saçlarının
Parmaklığından sarkan hanımellerine...

Ben tek başıma yansıyorum bütün biçimlere
Ve şaşı diplerine suların.

Henry Moore çakıl taşları topluyor
Kıyıda, kadın memelerine, incirlere

Benzeyen doğurğan taşlar, ortaları
Delik kiminin, omuzlarında düşleri.

Yürek, biçimlerin acıısı olmadığını
Bilmek içindi.

Ve dünyayı soylulaştıran, damarlı,
Dil dil kayalar, varoluşun

Kan izlerini silmiş bayraklar sanki.
Ah kemikler, insan kemikleri, hayvan kemikleri,

Bir biçimden başkasına geçmenin
En ince, en yüce çelenkleri.

Ve içleri oyuk deniz kabukları
Ki, gölge kokarlar bir tekenin alnı gibi.

Sevinç, otlarla hayvanları
Birbirine karıştırmak içindi.

Ah delilerin duvarları gibi
Yazılı ağaç gövdeleri..

Ölüleri yıldızlara çeviren,
Kuşların kilitli mücevheri.

İnsan daha da çoğunu isterdi.
Daha da. Ne eski, ne yeni.

Belki boyuna ölüp dirilen bir dev,
Ya da korkutulmuş bir tanrıçadır

Bu dilsiz anıtları çiçekler gibi açan
Bakışsız çizgileriyle göze.

Göz kendi uyumunun tanrısı,
Dilim dilim ve bütünün tersine.

Biçim olan biçim, çınlayan suyu
Şimdinin, yaşamın çalar saatı;

Değişimin gizemli direkleri, çılgık,
Hareketin elmas'ı, kadın, isim ve fiil.

Bir köyün ortasına dalan boğa gibi
Sende olan ne varsa kaçırdım.

Güçmüş güç, anlık mavide yaşamak
Üç boyutlu baskından sıyrılıp.

Gören göz görülen gözse

Ben başkasıyım.

Bu yapısal dizge ne dünün, ne yarının.
Yarın da bir imge, dün de.

Deniz, kuş, yağmur ve rüzgâr
Bugünün, bu sabahın.

IV

Freud bir ağacın bilinçaltına oturmuş
Toprağın düşlerini karıştırıyor.

Bu düşleri aydınlatan gelincikler var.
Deniz, kuş, yağmur ve rüzgâr.

Düş, hareketin sütlü incir yatağından
Damlayan gecikmiş bir yıldız,

Gecikmiş ya da erken, dünkü günün
Suyunda birden sıçrayan balık;

Gündüzü tersyüz etmiş bir al çalkantı,
Uyuyan ve uyumayan daracık kuyunun yüzü.

Zamanlar sanki tohumlara saklanmış
Toprakta gıcırdayan salıncaklar.

Deniz, kuş, yağmur ve rüzgâr.
Ve çarmıha gerilmiş buldum kendimi

Geçmişle gelecek arasında, düş gibi.
Ne eski, ne yeni. Sanki düşüncemizin

En saydam dakikası titriyor
Yok olmuş sularında denizin.

(*Varlık*, Haziran, 741)

OKTAY RİFAT

Oktay Rifat (d. 1914) yüz şiire ulaşmak üzereyken yayıncısının acele etmesiyle kitabını çıkarttı. Şiirindeki dönemleri kitaplarla noktalayan bu şairin önümüzdeki yıl gene bir değişme yılı olacak sanırız.

BİR IŞIK UZAKLARDA

Bir sam yelidir o, ansızın esti mi
Yalnızlık kesilirim taş gibi.
Eski kulenin uğultusudur kanım.
Parlar bir çılgılık gibi ovada
Başboş kalan atım, şahinim ölür,
Kaçar uluyarak köpeklerim,
Yıldızım üşür gökte. Bir ışık yanar
Uzaklarda, geyikli odada,
Işıldar gümüşleri tüfeklerimin.
Ayvaz'ım orada, ben burada!

GECE GÜNDÜZ

Lamba dibinde geceleri, dalyan
Ve ırıp direğinde gündüzleri,
Denize bakmaktan gözleri mavi.

EMİNE

Kuşlar tarar saçlarını Emine'nin,
 Güneş papatya falı gibi bir açar,
 Bir kapar, testi pencerede soğurdu.
 Bir yelkenli yaklaşırdı kara dutun
 Üstünden, girer baş sedire kurulur.
 Keserdi karpuzu Emine, bir aşkı
 Bitirir gibi, sonra ansızın sarkar
 Dayanılmaz özlemlere tahtaboştan.
 Kırmızılar doğrar artık, kırmızılar
 Ve yıkardı ellerini mavilikte.
 Serçeler düşer parmaklıktan bahçeye,
 Başucunda ak bir bulut dolaşırdı.
 Kırık merdiven, evler arası bostan,
 Senin ülkendi Emine, yaz ve gölge.
 Nice yazlar geçirdik sonradan, nice
 Uzun günler! Sevgiler o saksıların,
 O sardunyaların yerini tutmadı.

Az mı yaşadık, az mı kocadık, az mı!
 Büyük kentin tirenleri geçer gider
 Ufkumuzdan, hep o çocuksu kiremit,
 Tek başına, alçak bir damın üstünde,
 Durur gibi yapardı üç gün üç gece,
 Sonra ölür, bir yıldız inerdi gökten.
 Emine kapısında görünür!
 Ayakta, aynalara dönük, gülünür,
 Şeftali, kavun dondurması yenirdi.

— Siz büyük yoldasınız, derdi Emine,
 Biz mutluluk avcıları bir oşuğa

Kayboluruz,³ kimin nesi belli değil.
 Her tahta eşikten, her koldan ve gözden
 Emine'nin bahçesine girilirdi.
 Küçük iskeleyi dışarda bekletir,
 Sıraya dizer hasır talikaları,
 Bir rüzgâra bürünürdü fidan gibi.
 Bir bulut sanki, yaz bulutu ve yağmur,
 Alır başını sinamaya giderdi.
 Emine bu, mahallenin sevgilisi.
 Yıkıntılarımızın üstünde hatmi
 Gibi açar çiçeklerini ayrılık,
 Buluşmalar hemen eskir atılırdı.
 Her avuçta bir gökyüzü bulan gençlik!
 Akşamı yok bir gündüz doğurur gece
 Ve sarılı beyazlı dişi köpekler
 Çelişik kedilere doğru uzardı.
 — Sizin için, derdi Emine, şafakla
 Yüz yüzeyim, dudak dudağa, geceler
 Yaşadım sizin için ve bu karanfil
 Senin yalnızlığın için böyle kocar.
 — Ay buluta girince, derdi Emine,
 Leylâklar açıyor omuz başlarımda,
 Ut çalın bana büyüsün memelerim.

Bir yemiş böyle çürür işte! Devrilir
 Cömert meydanlarda bunayan ağaçlar.
 Hani güneşim, diye düşünür insan,
 Hani gün boyunca akan su! Hani sen,
 Hani ben! Nerde o bahçenin havuzu!
 Nerde rüzgârlara bürünmüş Emine!

Kimden türemişse türemiş o oğlan,
Şarkılı bir kahvede kanına girdi.
Dökülen ilk güldü Emine elimde,
Ki sıcak yazları savrulur içimde.

(Yeni Dergi, Ekim, 61)

MAYIS GİRER

Öyle horlanmış, öyle itilmişiz ki,
Sarkar bir`yanımız, bir yanımız ezik!
Depremden çıkmış gibi, yangından çıkmış
Gibi! Âlet kutuları vardır hani,
Çekiç, üç beş vida, yamuk birkaç çivi,
Paslı tellerle arap saçına dönmüş,
Tortop, testereye sarılmıştır hepsi,
Çekip çıkarsanız bile işlemez ki!
Bodrumlarda yaşarsınız, örümcekli.
Patlak iskemleler, sobalar, sandıklar.
Bir gün olur açarsınız. Tek bacaklı,
Kolsuz bir bebek gülümser yüzünüze,
Komşunun biri vermiştir kızınıza.
Küçülmeler, boyun bükmeleler, acılar,
Bohçaları kaldırdıkça, altındaki
Sarı böceklerle üşer içinize.
Bir tren geçer, düdük çalarak, hızla,
Bir ahçı dükkânı gelir aklınıza.
Derken, tahta bir merdiven çıkarsınız.
İpte evin çamaşırları sallanır.
Yogurtçu geçer sokaktan. Sevdiginiz

Bir zamana dönersiniz, mayıs girer.
Pencereler ardına kadar açılır,
Silindikçe kaybolur havada camlar.
Düşüncede arınmış, rahat ve uzun,
Güneşleri batmayan günlerdir onlar.
Bir kuş öter ağacında sizin için.
Alışveriş edersiniz, yürürsünüz,
Kayıklara, martılara bakarsınız.
İyisiniz! Bundan iyi olunmaz ki!

(Yeni Dergi, Nisan, 55)

BEHÇET NECATİGİL

Behçet Necatigil (d. 1916) hep kıyıya köşeye saklanan, kendini unutturmak isteyen kişiliğini sürdürürken inceliklerle dolu, birbirinden güzel şiirler yayımladı.

KUNDUZ

Ben o lambaları boşa yanan caddelerden
Geçen tek kişi oldum asılmışlar
Kendimizi gösterme yolları.

Setlerinden bakar sularda kunduz
Kırılır dönmeyi gör dar bir yer
Girdiniz çıkması zor.

Omzunuza bir yerden sızmış zehirli sıvı
Satır satır ileriler bir kolda
Kurtarmak ötekini uzun
Atlayınca bir şeyler ölüyor.

O ateşler içinde tam sular akarken
Bir suyun eksikliği, bir bahar kesikliği
Anlatınca bir şeyler ölüyor
Bir şeyleri biraz da unutmuş görünmeli!

(Yeni Dergi, Haziran, 57)

ONLARDA

Birazdı vardı çok denendi
Geldiler almaya diyebiliyor musunuz
Geç bile kaldı.

Onların meclisinde hep birini düşlerim.
Ayrı içimde/kinden vurduğum dışa
Yüzlere karşı
Karşılarında mıyım?

Yaşın yaşın o ses! Boyuna aynı içit!
Bir/kendi'yi iki olura bırakarak
Değişmez fincanla tutulur gelenlere
Bir bakıma yaşamak, görücülere çıkmak.

Uzak/da kalanlar bir yerde kesilmeleri!
Hangi pınar (yollara bakıyorum kansız)
Aldattı seni Nergis?

Neyi kurtarır kaçarken
Sular/da bulanık küçük zaman balıkları
Ondalığım onlarda belki biraz ağlar
Yüzlere karşı bir şeyler yapmalı!

(Yeni Dergi. Nisan, 55)

ÖLÜ ÖRGÜ

Ayrı baş çekerler ayrı gider benler --
Kollar gibi tepelerden bir kervanı celâli
O neremdir çullanır türlü nedenlerle,
Yukarda L biçimi aşağısı aydınlık
Ah nasıl önlemeli?

O neremdir âsî türlü çekmelerden
Boşluğa karşı
Sonra neyimdir onlar çıgıllıklarda koşarlar
Bu taşlara ne zaman benden ayrı düştü
Gövdemin gövdeleri aydınlık yukarısı.

Gayrı yerlerde miyim üzerimde örtü
Koptu eklemlerinden
Özlediği belki de ben biçimi bir yerdi
Örülse yeniden
Sökülüp ölü örgü.

(Yeni Dergi, Ağustos, 59)

KÜSKÜN YOLCUNUN TÜRKÜSÜ

Uzun yürümelerden
Sonra bitkin düşerek
Bu bir çocuk oyunu :
Ben seni çektim çekerek.

Şimdi hangi kitaplardan
Öğreneceksiniz onu;
Gelmiyorsa bazı şeyler
Çocukluktan geçerek.

Kasırgayı, doluyu
Yemiş de düşmüş gibi
Issız kaldırımlarda
Garip gece keleşliği
Düşse kalka sekerek.

Şimdi hangi yollardan
Siliniyor izleri
Çağ dışı bir çağrışı
Sigara içer gibi
İçine çekerek.

Dünya böyle gidiyorsa
Elbet bir nedeni var
Ben sana küstüm küserek.

SABAHATTİN K. AKSAL

Sabahattin Kudret Aksal (d. 1920) bu yılı da, bütün ince işçiliğine, şiire bağlılığına karşın, donuk kişiliği yüzünden, çevresini genişletemeyen, okurunu çoğaltamayan, etkisiz bir şair olarak geçirdi, güzel şiirler yayımladı.

MAVİMSİ ZAMAN

I

Bir kuşun havada çizdiği yuvarlak
Çok dar sonsuzluğun boynu bükük
Doğru alnından vurulmuş güzel tutsak
Gürültülerle çürüyor eski büyük
Kulelerin içinde uğuldayarak

Çizgi bozuk ırmak durgun yeşil cüce
Söz çok çiğ ya da gece yüzlü karanlık
Sürüyle bulutlar gökyüzünde aktıkça
Daha pis bir çamur en yoğun bataklık
Us yitirmişse konuşmasını usça

Betikleri bitirdim çözüldü gizi
Koca kazanını devirdim simyanın
Arsız borazanlar ezgi şaşkın yazı
Duvarımda boydan boya resimlerin
Uçmuş çimmiş gözleri yamulmuş ağzı

Önünde durduğum sağır kapılardı
 Boş evlerin sessizliğiyle kilitli
 Durdurmuş günlerden birinde saati
 Susar kimbilir nerde bir eski ölü
 Biricik besinim yok olmanın tadı

Yok olmanın yaratılış gibi eşsiz
 Uzanılmaz ağacının yemişlerinden
 Devşirdiğim en olmuşlarını sonsuz
 Yalnızlığında yaşanmış bir geceden
 Ve bir gündüze uyanış daha susuz

Ne ayaklarım ayak ne el ellerim
 Dağılır bütünlenirim bir korkuda
 Birdenbire başka bir şey olur yüzüm
 Savrulan dumanım bomboş aynalarda
 Bir başka denizde yüzer gemilerim

II

Aş pişirirdi eski bir kentte suskun
 Bir kadın lir çalardı akşama doğru
 Beklerdi erkeğini dönecek yorgun
 Avlusunda atları kişnerdi doru
 Sonra aydınlık gecesinde soğuşun

Gündüzleri gördüm ben tüm geceleri
 Yatağında dolaştığını bir kanın
 İlk türkülerin yakıldığından beri
 Şimdi artık kurumuş büyük suların
 Donuk bademleri cırlak zeytinleri

Evler denize bakardı bir güneşte
En aydınlık güneşte durur sessizce
Bir ipe dizilmiş gibi bir yokuşta
Kımıldamayan gemi yıldızlı gece
Uyur uyanır yıkanırdı bir düşte

Akşamla çığırak sesleri sürünün
Yansır ovaya varlık kadar geniş
Gündüze dönüşemeyecek en küskün
Bir gecede bir yaşam boyunca yanış
İsli ışığında bir lâmbanın ölgün

Taşçı ustaları toprak sürücüsü
Ey kırallar kıraliçeler ozanlar
Ey şimdi yitik bakışları çocuksu
Töreleri çiğnemiş geçmiş kadınlar
Sen teknelerin yıldız arayıcısı

Nerdeyim ben hangi dönemecinde
Kulağım ayak sesinde zamanın
Penceremde öten Uranos kuşunda
Serüvenimi yaşarım büyür yarın
Eski göklerin yitik denizlerinde

III

Ey mavimsi zaman salla beni artık
Salla uyut ve uyandır beşiğinde
Bir kocaman kapıdan içeriye sok
Kalmış bugüne bir flütün eşliğinde
Ve giden geleceğe kutsal susuzluk

Bu senin kervanın ey zaman bu kuşak
Sarıp sarmalayan altın çemberinde
Ufalanmaktan bizi alıkoyacak
Bir ışıık ki yanar durmadan elinde
Sende gezegen su hava ateş toprak

Sen dokuyan tezgâh öğüten değirmen
Su çeken imbik çok korkak ve çok yiğit
En güzel sesi çıkaran sessizlikten
Birbirini yok eden ateşle barut
Sonra bir çiçek gibi açan yeniden

Gözüpek nişancı hiç durma yayı ger
En ele geçmeyene yitık ışığa
Koşar varla yokun arasında döner
Gene koşar çizgisinde kaplumbağa
Çok eski bir çeşmeden suyunu içen

Mavi mavi mavi tuzlarda eriyen
Ne eski büyük güneşlerden süzölmüş
Ne gündüz ne gece ne doğa ne evren
Ne kendi kendini yineleyen oluş
Biliyorum ki çıkma insan elinden

Kim tutuşturmuştu önce bu çırayı
Benim götüren şimdi bu yarıştâ
Bölen birleştiren gündüzü geceyi
Bir yalın sözde ya da bir oyuk taşta
Aşır üstümden sonsuz akan dalgayı

MANYAK

Orhan Kemal (d. 1914) yılın armağan toplayan sanatçısıydı. Sait Faik Armağanı'nı, Türk Dil Kurumu Ödülü'nü aldı. Tiyatrolarda oyunları oynandı. Bu arada, Sait Faik Armağanı Yergiciler Kurulu'nun tutarsızlıklarını ortaya sermek için gençlerin düzenlediği bir soruşturmanın bazı çevrelerce ona karşıymış gibi gösterilmek istenmesi yılın üzücü olayı oldu.

Köseyi tam dönmüştüm, o :

— Vaay, dedi. Merhaba!

Selâmını aldım. Adı «Manyak»a çıkmış, asıl adı hemen hemen unutulmuştu; Manyak aşağı, Manyak yukarı.

Sordu :

— Ne var ne yok bakalım?

— Hiç, dedim. Sağlık.

— Nasıl hiç?

— Hiçin nasılı olur mu?

Kızdı

— Allahım, ne hârika espri.. evlâdım, espri zekâ işidir!

Karşılık vermedim.

— Katalavis? dedi. Her önüne gelene espri yapmaya kalkışmamalı...

Briyantinle oğulmuş gıcır gıcır taralı kapkara saçları, yüzü kanlı görünsün diye iyice sıkılı kravatı, lâciverdini atmış, yakası tiftiklenmiş kıyık ceketi, boruya dönmüş sö-

züm ona gri pantolonu, boyasız pabuçları...

Oldu bitti kendini çok yakışıklı sandığından, üste başa değer vermez gözükmesine karşın, eline bol para geçince de domuzuna giyinirdi Kupon kumaştan kostüm, gömleğin, süveterin en pahalısı, kravatın en okkalısı.. çalışmı on kat, yüz kat, bin kat artardı.

Yanyana yürüyorduk. Durdu. Beni yukardan aşağı iğrenircesine gözden geçirdikten sonra :

— Seninle bir mesele üzerinde uzun uzun konuşmak istiyorum!

Değil uzun uzun, kısacık da olsa o sıra konuşacak durumda değildim. Olsam bile onunla konuşmak, hele onu dinlemek sabır işiydi.

Anlamış olacaktı

— Ne o? Vaktin mi yok?

— Ne bildin?

-- Suratının kararmasından!

Ellerini beline dayadı, bir adım geri çekildikten sonra

— Benimle konuşmak, dedi, hele beni dinlemek zevktir be!

— Mâlûum, mâlûum ama...

— Vaktin yok!

Kolumdan yandaki kahveye âdeta zorla çekti :

— Önce birer kahve içelim!

Çaresiz, girdik. Garsona seslendi. Garson koşarak geldi :

— Evet beyim?

Manyak bana döndü

— Sen çok şekerli içerdin değil mi?

Garsona

— Benimki orta olacak, beye çok şekerli ama, ustana söyle, cezveyle fincanları iyice yıkasın!

Bıyık altından gülen garson bana göz kırptı :

— Söylerim âbi, sabunlar!

Garson geldiğinde koşarak çekildikten sonra, Manyak emretti

— Cıgara ver!

Yarısı içilmiş Bafra paketimle kibritimi çıkardım. Aldı. Önce bana ikram etti, sonra kendisi. Kibriti çaktı, önce kendininkini yaktı, sonra benimkini. Daha sonra da paketle kibriti cebine indirdikten sonra, öfkeyle

— İşsizim! dedi.

«İşsizliği»nin, üzerimdeki tepkisini görmek istercesine bakıyordu. Bu bakışından anlıyordum ki, tepkimi mutlaka mutlaka bekliyor!

Bulamayınca, bakışlarını önemle yaklaştırdı bakışlarına :

— İşsizim diyorum, yani işsiz olan ben'im!

Ağzımdan kaçırverdi

— Ne yapayım?

Çılgına döndü

— Ne mi yapacaksın? Arkadaşlığımızı bırak, bir yurttaşının işsizliği karşısındaki tepkin bundan mı ibaret?

— İyi ama, ne yapayım?

— Hiçbir şey yapmazsan şaş bari; beni işsiz bırakanlara söv, say, üzül, cebindeki parayı benimle bölüşmeye kalk!

Ona, artık olağan haline gelmiş «İşsizlik problemi» karşısında şaşılamayacağını, kanıksandığını, kaldı ki Doğu'da pek çok yurttaşın ot otladıklarını gazetelerin yazdığını, kış yaklaşırken odun, kömür şöyle dursun barınaksızlığın yürekler acısı durumları karşısında onun işsizliğinin devede kulak değil, kıl bile olamayacağını anlatmaya çalıştım. Kulağına söz girmiyordu. Binlerce yurttaş işsiz kalabilir,

doğuda değil, yurdun batısında, kuzeyinde, güneyinde bütün yurttaşlar ot otlayabilirdi. Olağandı bütün bunlar. Ama o işsiz kalmamalıydı. Kaldığına göre...

Olağan değildi bu işte!

Kahvelerimiz gelmişti. Beni göz hapsine aldığını, nefretle süzdüğünü, alıp alıp verdiğini kestiriyordum. Umurumda değildi. Değildi çünkü çok yakın zamanlara dek işi adamakıllı tıklarında biriydi. İş tıklarında olduğu için de atar tutar, Beyoğlu'na dolmuşla değil taksiyle, o da taksinin pırıl pırlılıyla çıkar, fakir fukaradan iğrenir, yaralı parmağa işemezdi. Kaldı ki, işsizliği, biliyordum, gerçek bir işsizlik değil, çalıştığı yerdeki irili ufaklı memur arkadaşlarıyla hırlaşmaktan ileri gelmişti.

Kahvesini eski, iyi günlerindekiince höpürdettikten sonra

— Yazık, dedi, çok yazık!

— Niye?

Şaştı

— Niye mi? Niye ha?

— Evet, niye çok yazık?

— Ben bu memleketin geleceğini hiç beğenmiyorum!

— Tuhaf.

— Evet.

— Peki ne yapılmasını tavsiye ediyorsun?

Kahvelerimizi içmiştik. Kalktı, kolumdan âdeta çekti :

— Gidiyoruz!

— Nereye?

— Ver şu kahve paralarını..

Olduğu halde inadıma :

— Valla meteliğim yok, dedim.

Şaşaladı

— Atıyorsun!

— Üstümü ara istersen, yok. Ne bileyim? Sende var sanarak ardına takıldım...

İskemlesine kendini boş bir çuval gibi bıraktı. Dudaklarını kemiriyor, ne yapılmasının gerektiğini düşünüyordu herhalde. Kahve ocağına, ortalarda dolanıp duran garsona, yakın, uzak masalardaki müşterilere bakıyor, iç geçirerek susuyordu.

Birden bakışlarını bana çevirdi

— Buldum!

Ayağa fırladı. Ben de kalkacak oldum. Omuzuma basarak oturttu beni

— Sen otur ve beni bekle!

— İyi ama sen...

— Ben şurda bir yere kadar gidiyorum. Ufak bir alaçağım vardı. Hemen gelirim!

Garsona seslendi

— Yavrum, baksana!

— Evet beyim?

— Beyefendiye bir çok şekerli daha!

Garson çekildi.

Manyak

— Çeyrek saata kadar buradayım, dedi.

Kahveden fırladı.

İkinci kahvemi de içtikten sonra kalktım, borçları ödeyip çıktım. Gülüyordum kendi kendime. Yaptığım şey hoş olmayabilirdi ama, beni istemediğim zorunluluklara sokan bu adamın buyruğuyla vermemiştim ya kahve paralarını!

Birkaç gün sonra bir dost gülerек :

— Yahu, dedi, geçende Manyacı rezil etmişsin!

Hemen anlamıştım.

— Kahveye sokmuş, kendine zorla kahve ısmarlatmış-sın..

— Sakın kahve paralarını da ona verdirmiş olmaya-
yım?

— Daha kötü. Rehin bırakmış, zavallıyı bir daha ara-
mamışsın!

(*Varlık*, Temmuz, 742)

BABA

Ben Sinemalar Müdürü Nurettin Sav. Karşılıklı iki sinemanın da müdürüyüz, evet. Şu var Komiser Bey, dikkatinizi çekerim, birinde 2 - 3 yerli film birden, birinde 3 - 4 yabancı film bir arada geçmekte olduğumuzdan, sinemalarımıza her çeşit insan gelir. Yazın müşteri az olur. Mesleğimiz ve tuttuğumuz iş gereği, bazı müşterilere göz yummak zorundayızdır. Doğruyu söyleyelim, saklamayalım. «Yapacağınızı gürültüsüz yapın, insanın başını belâya sokmayın!» demiş isem, dil alışkanlığıdır, yanlış anlaşılmasın, ben bunu herkese söylerim. Yoksa özel bir maksadımız ve bilgimiz yok. Sinemaların temizliği, disiplini, her şeyi benden sorulur. Onun içindir ve nitekim, bazı programcı arkadaşlar, gelen şabanlara, «Şapkanı eline al da öyle gir!» dediğinde, duymamış olurum. «Yapacağınızı gürültüsüz yapın, insanın başını belâya sokmayın!» demem, bunlar it kopuk alayı, berduş takımı, içerde bazen çekişir hırlaşırlar, o sebeptedir. Biz, Sinemalar Müdürlüğüne, resmî bir işi bırakarak geldik ve bugüne kadar, erkek olan çıksın söylesin, ne vukuatımız olmuş? Herkes film koptu sanır, film kopmadın elektrikleri açtırırız ki, kapılarını anide açtırıp localara baktırırız ki, uygunsuz bir durum var ise, önüne geçelim. Sizlerden bize çok arkadaş gelir Komiser Bey, buyrun sorun bakalım, hangisine bilet kestirtmişiz? Hiçbirine bilet kestirtmem ve «Buyurun!» derim, «sinema bizim değil, sizin.» Cumartesileri pazarları ailesiyle geldiğinde, içerisi dolu demez, kendilerine loca actırırım. İşte, bu arkadaş Belediyeci, söylesin, bu konuda kaç kere tartıştık. «Biletini isterim!» dedi. «İdare et, beleş olduğunu birbirlerine duyuy-

rup ne kadar sık gelirlerse, senin için de, bizim için de o kadar fayda!» dedim. «Polis ayağı içerden eksik olmamalı. İtle kopukla başka türlü başa çıkamazsın!» Olay sırasında ben karşı sinemadaydım, arkadaş da tanık. Kaldırımı sulatmaktaydım ki, azıcık serinlik olsun ve gelen müşteri içerisinde de serin olacağını düşünmekle, geri dönmesin. Başka diyeceğim yoktur, ifade benimdir, imzalarımdır.

Adını Şuayip Kara. Biz, sinemaya girene bilet kesilip kesilmediğine bakarız, bilen yanlış biliyor, başka işlere karışmayız. Şundan pay biçmeli; kapıyı bırakıp su dökmeye gitsen suçtur, insana soru açarlar. Hesap İşleri Müdürlüğüne bağlıyım ve Belediye rüsumundan gerisi bizi hiç ilgilendirmez. İçeriye 7 yaşından küçükler alınıyormuş, içerde cıgara, esrar içiliyormuş, ırza geçiliyormuş, sinema alacaklarından fazlasını alıp tıka basa dolmuş, bunlar hiç ırgalamaz bizi. Sey, yani, ilgilendirmez demek istiyorum. Onlara, karışırsa Polis karışır, Belediye Zabıtası karışır, bizim görev avrır. Ha, evet, tabii, kendisini daha önce, bizde çalışırken tanıdım. Şaşı Nurettin derdik. Temiz arkadaşlardandır, herhangi bir kötülüğünü, yolsuzluğunu görmemiştik. Aynı sinemaya bir kere de kışın verilmişim, ocak ayında... Bizim Müdür, sağ olsun kancayı taktıklarını ikide birde bu sinemalara verir. Neden? Giriş kapısı caddenin üstünde, yazın cehennem gibi, kışın kar üstüne başına yağar. Sibiryaya gibi. Don, üşü, geber! Nurettin, Müdür, «Mangal kömürünü kendi paramla alıyorum bilâder!» deyip, üşümeyeyim diye mangal yaktırdıydı. Hah, işte o sırada, locada gördüğüm o çopur delikanlı geldi. Kapıya yaslanıp, suratını bileği ile kapatıp ağlamaya başlamıyordu. Sorduk, ben de sordum, Müdür Nurettin de sordu «Ne ağlıyorsun?» Cevaben dedi ki, hiç unutmam, «Babayı gene o biçim ettik, beşer kâğıdını aldık.

Lâkin gücüme gidiyor..» Şehir diyoruz, gitgide büyüyor, gelişiyor diyoruz. Bana sorarsanız Komiser Bey, İstanbul'da yaşamak baht işi. Sabahleyin, çoluk çocukla helâllaş, evden öyle çık.

Neyse, biraz ağlayıp, burnunu çekip sinemaya girdiğinde, ben Müdüre baktım «Yahu, mesele nedir?» Nurettin başını sallayıp, dudak büküp, «Boş ver!» demiş, programcı anlatıcı olduğunda, onu da, «Gevezelenme!» deyip susturmuştu. Üstüne varmadımdı. Beni ilgilendirmez. Biz, sinemaya girenc bilet kesiliyor mu, ona bakarız. Olay sırasında Müdür yanımdaydı. Oturmuş, şuradan buradan konuşuyor, dertleşiyorduk. Karşı sinemadan büfecinin çırağı, programcı Sadık, koştular geldiler. Anlattılar, böyle böyle. Müdür birden bozuldu, sapsarı kesildi. Hadi biz ikimiz birden fırladık. Bana n'oluyor? Hiç. Ama merak. Nurettin kapıdan girmesiyle, «Elektrikleri yakın, çabuk!» diye bağırdı. Şaşkınlığından, yoksa elektrikleri yakmışlar. Merdiven başında üç kişi, yolumuzu kesecek, «Bir şey yok Nurettin abi..» diyecek olmuştu. Müdür, «Durun be, çekilin!» dedi, dirsekleyip yol açtı. Locaya daldık ki, adam yerde iki büküm. Sırtında ceket var, ayakta pantolon yok. Gerisinden yere, habire kan akıyor. Göl olmuş. Başında iki kişi. Biri, o çopur dediğim delikanlı. Öbürünün sırtında sarı renk gömlek gördüm. Hangisi yapmış bilemem, adam yerdeydi. Dayanamayıp başımı çevirdim, locanın kapısında bir alay insan çarpı gözüme. Şöyle, yürekten acıyan birini görsem yüreğim yanmaz. Sarı gömlekleli ile çopur dışarı çıkmak, kalabalığı dağıtmak isterlerken, merdiven başında yolumuzu kesenler içeri girmişlerdi.. Müdürle beni de göğüsleyip dışarı atmaya çalıştılar. Nurettin, Allahtan, akıl edip Müdür odasına koştu hemen, imdadı sıhhiyeye ve size telefon açtı. Ötesi, ne diyeyim, sizin de gelip gördüğünüz, bildiğiniz gibidir. Han-

gisinin işi bilemem. Merdiven başındakilerden, ya da, içeridekilerden biri yapmış olabilir. Bence, tornavida hangisininse, asıl suçlu o. Yok, estağfurullah, yol göstermek haddimiz değil, ama başka türlü de olur mu yani? Ben, içlerinde çok telâşlı olanı görmedim, soğukkanlıydılar. Ona bakarsanız, biz hepimiz onlardan daha çok telâşlıydık. Çopur, bir ara üstüne kapanıp, «Baba, baba..» diye ağladı. Tornavidayı o sırada çektiyse, farketmedim. Başkası da farketmemiştir. Hem de öyle şey olmaz, inanmam, üstüne kapanmış, «Baba» diyor, hıçkırıyordu.

Hinci şu hiç yoluna giden adam, Komiser Beyim, mev-lâm taksiratını affeyleye, sinemaya girişim 18 yıl oldu, 5 - 6 yıl var, gelir gider, tanırım. Üç ayda bir, ayda bir gelir, sık gelmez. Locasını açarım, hiç eksik etmeyip avucuma tekliği bastırır. «Bu senin cigara paran!» Bizden, «Eyvallah babacığım, ömrüne bereket!» Haa, hinci, Sadık denilende, bizi bilmeyen hiç kimse yoktur. Kendinden sonra locaya delikanlı almakta ise, gözümle görmedim, bir şey diyemem. Günahı, ayıbı boynuna! Bizim kız kızan hep köyde, hep sinemada yatar kalkarım Komiser Beyim. İşimiz düşecek, ayda yılda bir dışarı çıkacağız. Yok, kahveye de hiç uğramam. Kahvede topladıklarını görmedim, bir şey diyemem. Hemi o esnada sinemadaydım, işim var. Gördüğünüzün aynısı ve tıpkısıdır, saç beyaz, pamuk gibi. Hüda, demek alınla böyle yazmış. Bu ileri sen, acımayacaksın, ipe çektireceksin ki, yaşatmak hata. Ülen hem baba diyesin, hem tornavida sokasın.. Allahtan kork ülen! Benim yiyeceği neyi bilem büfecinin çırağı alır dışardan. Kime istersen danış, sor ki, patronun Sadık'dan has adamı var mıdır? Var derler ise inanmayasın, Celâli Beyin kendini çağırıp ona sorasın. Gelir uğrar, hesabı ister. Müdür odasına, Müdürü dışarı savıp

beni çağırır. «Oğlum Sadık, ne var ne yok?» Kayda değerli bir şey olmuş ise, anlatırız. Yok ise, «İyiliğin sağlığın Beyfendi. Sağlığına duacıyım..» deriz. İki süpürge çalınanda, Müdür makinistten kopuk film isteyip oğluna götüründe, o kadarı olur, bal tutan parmak yalar, her bir şeyi de anlatmayız. Gevezeliğin sonu kötüye varır. Hemi alt yanı patron bu, ne edeceği belli olmaz. Bunca zaman film seyredende, hiç hisse kapmamış isen, sözüm burdan dışarı, eşek senden daha akıllıdır. Hinci bizimkisi çoğa kaçtı, kısa kes der isen, ben sana diyeyim; bizim şaşı Müdür, o it oğlu itler ile ortak. «Sadık, iftira eyleyip günaha girme!» diyeceksin. Harama kuşak çözmek bir, bilir bilmez konuşmak iki, bunlar her daim gözümüzü yıldırırmakta iken, «ortak» demeyi göze aldıysam, anla ki ortak. İstanbullu kendini kurnaz, açık-göz bellemiş. Ülen, köylü isek ne var, hiç insan görmeyip dağdan düze inmiş ayı değiliz ya? Senin karnında, kalbinde gezenden helbet bizim de habarımız olacak. Hinci beri bak hele, dinle biyol! İlkın çopur gelir kapıda görünür, resimlere neye bakıcı olur ve Büfecinin çırağını kollamakta iken Müdüre göz kırpar. Kırpmasından az bir vakit sonra, Müdür bir mahana uydurup karşı sinemaya savuşur. Çopur gelip de onu orada bulana kadar karşı sinemada kalır, geri gelmez. Eyi mi, tamam mı? Orada ne konuşurlar, para alıp verirler mi, habarım yoktur. Habarım olmayan bir şeye, habarım yok derim. Yani ya, benim sözüm, bunları içeri attıracaksan, Müdürü de attıracaksın. İşte bu!

İbo abi geldi. Saatini bilemem. «Baba geldi mi?» diye sordu. Yukarı koştum baktım, İbo'nun oturduğu loca boş. İndim, «Gelmemiş..» dedim. «İyi. Ben bitişik kahvedeyim. Gelince haber ver.» dedi gitti. Baba gelince, koştum camdan el ettim, hepsi geldiler. Beşi de evet, İbo abi, Kürt Sülüman,

Topal Recep, Çakır Naci, bir de yeni gördüğüm biri daha. O yeni gördüğüm, kabak çekirdeği ile leblebi aldı benden. «Parasını so'ra veririm..» dedi. «Şimdi ver abi, patrona hesap verecem,» dediysem, «Kaçmıyoruz inek, buradayız!» dedi. İbo abiye baktım. «Korkma ulan, verir...» dedi. Ben de aşağıya indim, salona.. Ben önce Baba'yı görürüm. «Git, İbo'ya geldiğimi söyle,» deyip 50 kuruş bahşiş verir. İbo abi de 50 kuruş verir sonradan. İkisinin bir tekliğini keserim! Ben mi? Tastamam bir buçuk yıl doldu. Bir buçuk yılda, eh, ben diyeyim altı, sen de sekiz, altı sekiz kere gelmişlerdir. Sonra teker teker çıkar giderler. Bu sefer nasıl olduysa..

Kahvede oturmuş düşünmekte idim. İbo yanıma sokulup, «Helâlından 5 kâğıda ne dersin?» dediğinde, meseleyi sordum. Meseleyi anlattı. Ziliz abicim, işler kesat, çoktan beri taş tutmuyoruz. Razi olup kabul ettim. İbo dedi, «Hemen değil, biraz bekleyecaaz.» Onu da kabul ettik. Biz oturmuş beklemekte iken Çakır Naci, Kürt Sülüman, Topal Recep geldi yanımıza oturdu. Meselede onlar da varmış. Olduk beş kişi. İbo'nun, «Gözünüzün kestiği biri varsa gidin çağırın, gelsin!» demesine karşı dedim «Arkadaş ne bu, beşimiz yetmez miyiz?» Topal Recep dedi «Yok arkadaş, bizi ne kadar kalabalık görürse o kadar memnun olur.» Ben dedim «Oha!» Kürt Sülüman anlattı, gözü doymazmış, «Daha yok mu?» dermiş. Çakır Naci dedi «Öğlede tahin pekmez yedim mahsus. Benden iki sefer tamamdır.» Recep sordu «İbo, oğlum, geçenki gibi olmasın, mangır sağlam mı?» İbo dedi «O cihet: merak etme, sağlam. Görüştük, üç aylığını yeni almış, para gani.» Dedim «Arkadaş haybeye kürek çekeceksek, bu iş yatar. Ben gelmem. Hem de Parkta beni benimki bekleyecek.» Aramızda bunlar konu-

şuldu. Oturduk, sayısı 2 kuruştan Blum oynayarak bekledik. Hesabı sonra görmek üzere.. Bir de İbo fırlayıp, «Nah işte, gidiyor!» diyerekten bana gösterdi. Karşı kaldırımdan geçerken gördüm. İlk o zaman gördüm. Daha önce tanımam ve bilmem ve kendisine karşı en ufak garazım yoktur. Ak saçlı, nur yüzlü, orta boylu biri. Şişman. İnanmayıp, «Bu mu?» dediğimde, «Bu!» dediler. Çırak gelip sokaktan işmarı çakınca, biz hep kalktık. Locada sıraya geçmiş iken, herifin «Üstüme para almamışım. Gelecek hafta iki hakkınızı birden öderim!» demesiyle tepem attı. «Lan İbo, Allahsız.. Terkos suyu bile bedavaya akıyor!» deyip elimi cebime atar olduğumda, hemen bileğime yapıştılar. Tuttular. Yok abicim yok, bende tırnak çakısı bilem yoktur, benimki de numara. Maksadım açık; herif korksun, yola gelsin mangırları ödesin. Kürt Sülüman dış gıcırdatıp, «Peki lan!» dedi. Beni omuzlayıp sırayı aldı. Diyeceğim o ki, adam yere çöktüğünde, arkasında duran ben değilim, Sülüman. Onlar da arkadaşsalar, saklamaz söylerler. Bir şey değil, benimki şu saatte hâlâ beni bekler. Onu da kaçırdık mı yandım abi, salıver gideyim. Ben böyle yaşa basmazdım ya oldu bir kere, şeytana uyduk. Mangırımızı alırız, gider bir kenarda karı ile ezeriz dedik. Olmadı! Salıver gideyim.

Bak abicim, dinime kitabıma, kızmazsan her şeyi anlatırım. Bu Baba, geçen aya kadar sözünün eriydi, abicim. İşini gör, banka gibi al mangırını trink.. İlk tanışıklığımız sinemada oldu. Lâkin iş sinemada kolay olmadığından, bizi alıp oteline götürüyor. Sonra oturup içiyoruz. Gören, «Haa, bir şey yok, bunlar içiyor!» desin. Bir iki derken otel kâtiibi çakoz olmuş. Bunu çekmiş bir kenara, «Baba, bize oteli mi kapattıracaksın? Huyundan vazgeçmeyeceksen, hadi yallah!» demiş. Beni buldu, danıştı «Ne yapalım?» Yüzümüz

çopur abicim, rasgele karı bize pas vermiyor ve alışmış kudurmuştan beter. Ben de dedim «Hiç merak etme babacığım, ayarlarız, kolay..» Ondan sonra sinemada buluşmaya başladık. Geçen ay su koyverdi. Eh, n'apalım, bir seferlik olur. Bu sefer gene, «Üzerime para almamışım..» deyince, işin rengi değişti. Manzarayı çaktım; «Bunlar nasıl olsa alıştılar...» diyor. Kendisine özel bir sevgim ve saygım varsa da, arkadaşlara karşı mahcup düştük. Tornavida benimdir, lâkin onu elimden alan ya Kürt Sülüman, ya Topal Recep ki, dinime, kitabıma, ben Recep'den her şeyi umarım. Dürzü, topallığına bakmaz, insan üstüne deve gibi kin güder. Şimdi içeri alacaksın, gelecek, dinim gibi, kitabım gibi biliyorum, «Tornavidayı sokan da çıkaran da bu!» deyip beni gösterecek. Bir gün bir meselede tekerine taş koduk, unutamadı gitti dürzü. «Hepinizi tıktıracağım. Suçlunun kim olduğunu içerde kendiniz kararlaştırın!» deme Komiserim. Arkadaşları bilmem, bana yazık olur. Bendeki yürek başkadır, yanıyor. Bu iş sırf para hatırına yapılmaz, azıcık da Baba'nın gönlünü hoş edelim dedik ve o da, tanıyanlara sor, beni evlâdı yerine tutmaz mıydı? Sen istersen, arkadaşlar suçu üstümüze atarlarsa gidelim yatalım, zarar yok. Babası uğruna Çopur İbo birkaç yılı köklemiş.. zarar yok, çok değil, n'apalım, gider yatarız. Lâkin vurma Komiserim, dayğa gelemem, ayaklarının altını öpeyim. Vurma yahu, neyi sakladık da vuruyorsun? Haa, yalan söyleriz, seni oyalarız, tornavida benim değil, kimin olduğunu ben ne bileyim deriz, büyüğümüzsün, abimizsin, o zaman vur. Şimdi ne vuruyorsun Komiserim, hırsını sade benden mi alacaksın? Ah anam ah.. vurma yahu.. En arkasızı, en garibanı ben miyim?

FAZIL HÜSNÜ DAĞLARCA

Fazıl Hüsnü Dağlarca (d. 1914) bu yıl çok az iyi şiir yayımladı. Daha önceki yıllarda, ustalığına yaslanarak, şiirlerini çoğaltırken ulaştığı düzeye bile ancak bir iki şiirinde ulaşabildi.

YANSIMAK

Beni tanıyan
Bütün ölüleri tanır,
Yüzleri yokolmuş
Yüzleri en karanlık.

Yollarda güpe gündüz
Varır olanın usu
Usuna olacağın
İki ellerinde üç öte.

Soyunduğu, evren soyunduğuna dek
Kollarda göğüslerde
Tüt tüy,
Daha da serinler boşluğumuz.

Suların, ister istemez güzelliği,
Giderken'le yavaş,
Nerelerde olsa akar yaşamak
Oralarda taştan yaşamak.

Dokunabilir sanki
Gece bize,

Ta gezegenlere ellerimiz
Isılar ısılarda yok olur.

Beni tanıyan
Bütün ölüleri tanır,
Yüzleri uzun
Yüzleri sevgilerde.

(*Türk Dili*, Haziran, 213)

SENİ OLMAK

Kavak bilir misin seni
Otlarla sularla güzel,
Toprak nasıl sever uzun.

Gece bilir misin seni
Karanlığın gözleri yok
Bulur, soluk yordamıyla.

Ölüm bilir misin seni
Nice ölseler ölseler,
Bitmez tükenmez varlığın.

Yalnız, bilir misin seni
Tanrıdan da ayrı uzak,
Evren bir yamçı üstünde.

Isı, bilir misin seni
Ağrı dağında kar idim,
Konuk olmuştun bana sen.

Bilgi bilir misin seni,
Su ayak parmaklarımda
Seni saymıştı bire beş.

Kadın bilirmisin seni
Memelerinden anlayan,
Anlamayan çocuk benim.

Çocuk bilir misin seni
Anan değildir ilk öpen
Bıldır doğan çocuklardır.

Yıldız bilir misin seni
Çobanlardan, gemilerden,
Önce gören benim seni.

(*Varlık*, Mayıs, 740)

NECATİ CUMALI

Necati Cumalı (d. 1921) yılın çalışkan sanatçıları arasındaydı. Şiirler, hikâyeler yayımladı, kitaplar bastırdı. Tiyatrolarda oyunları oynandı.

TREN YOLU

I. GÜN UZUN

Güneşleniyorum işsiz güçsüz
Dört yanım çepçevre güz

Tren yolu bir resim, sessiz sinema
Çok eski taşra anılarından kalma

Bir bisikletli geliyor soldan
Sağdan tek atlı bir araba

Karşımda sıra sıra
Görmeden baktığım sedir ağaçları

Sağır bir görüntü içinde bir arada
Ben ayrı, bütün bu saydıklarım ayrı

— Şimdi hukukta öğrenci olsam
İhlamur gözlü bir sevgilim Ankara'da...

— Çerçevelemeli görüntü güzelse hoşsa
Bir gün tekrar yaşamak için o şiiri

Birazdan bisikletli sağa, araba sola
Ben canım sıkılır kalkar giderim

Görüntüden görüntüye gün uzun
Özlemiyle gelecek temmuzun

Bütün geçmişi unuturum da
Alırım bir kıyıda yerimi...

II. İKİ SEVGİLİ

Tren yolunda iki sevgili sarmaş dolaş
Esrik kolları birbirinin belinde
Zikzaklar çizerek ayak uyduran bir sese
Yürüyüşleri adımları sanki bir dansın

Ansiyorum, duyuyorum o sesi neredeyse
Eleleyiz, gök bulutlu yerler ıslak otlar yaş
Anlat kızım korktuğun gök gürültülerini sen de
Delikanlı kendini yıldırımsavar sansın!

Aşk! Tatlı aşk! Flütler, ziller, kemanların var senin
Geçtiğin yerden hep böyle havalarla geçersin!
Dilerim uğultun içimden hiç kaybolmasın!

Bu sağır istasyona bile ver yansın
Esrik yürüyüşüyle iki sevgilinin
Çalgıların coşkun havalarıyla geldin!

III. ANI

Az sonra ne olacak söyleyeyim mi?
Delikanlı belki de ilk kez öpecek kızı
Kız, delikanlı, ben bir de bakacağız ki
Bu sağır görüntüde nasılsa karşılaştığımız
Araba boyanmış mavi kırmızı
Zilleri çın çın, atları tırıs
Bisikletin tekerleri güneşte
Döndükçe her teli bir kuş
Sedir ağaçları birden boy atmış
Gür yeşil yerli yerinde.

Karşılaşırsak delikanlı, kız, ben günün birinde
Tren yolunu renkleri sesleriyle ansıyacağız.

(*Türk Dili*, Mart, 210)

SALÂH BİRSEL

Yıllardır pek şiir yayımlamayan Salâh Birsel (d. 1919) bu yıl dergilerde sık görülen bir şair oldu, ama bir yankı uyandıramadı. «Kendimle Konuşmalar» adlı bir de kitap yayımladı.

MEYHANE

Ozan André Chénier'yi
İkiye böldüğünden beri giyotin
Kurum satıyorsa meydanlarında Paris'in
Ozan kardeş hadi hop
Sen de uzat boynunu
Eş dost akraba beklemesin

Hadi hop sayın cellatlar da
Kavuşsun erkenden çoluk çocuğuna
Tarihten anlaşıldığına göre
Sırası suyu yok bu işin
Sokaktan el ayak çekildi mi
Sen de tırt sepete

Ozan kardeş hele hele
Sepete düştükten sonra da
Tut ki sakallarını öyle dipten
Genç sıska dul ihtiyar
Tümü meraklı yurttaşların
Traşlı bir baş görsün

Hadi kuzular da meyhaneye

METİN ELOĞLU

Metin Eloğlu da (d. 1927) bu yılın oldukça çok sayıda şiir yayımlayan, ama yazdıkları bir yankı uyandıramayan ünlüleri arasındaydı.

ÖLESİYE

I

Ben ilkten öldüm müydü
Şu sensiz çiçek de gelir ardından
Çapaçul ve cascavlak

II

Ölüm acıkadursun
Çiğ bir yaşam
Şiir közünde pişer

III

Yaşamak gücü yitti miydi
Hey gidi
Ölmek kadar yaşanması ne var

IV

Ölüm
Ölümden sonra başlar
Kılların tırnakların uzaması bitince

Kemirgenlerin başı göğre erince
Ölüm

V

Kimse kimseyi öldüremez
Ortaklaşa can eskir tümü tümü

VI

Hürlük adında biri uzar
Gözü dili yontuk gibi
Tabanı şu kılçık toprağa gömülü
Ama usuyla yüreğiyle dipdiri
Nesi ölü, bu

VII

Sensiz bir güzellikte
Ölüm ve bir balçık başabaş
Alacadır kınanmaz

VIII

Ölüm şimdi en loş bulut
Tâ mı tâ kuyularda
Paslı variller kulpsuz kovalar için
Olağan kazanlar teneşirler için;
Kimi kez de ancak çengelle çıka

IX

Kimi ölümler abuk-sabuk bişeydir
O sanki dirile dirile

X

Yaşamak başka bir yaşamayı getirir ille
Ölüp gitmek hiçbir şeyi
Bir su solar belki
Bir gül akıp gider belki de

XI

Sen olmasan da ben bu'luğa varım
Bir ışın süzgecindeki al gölgede
Kıpırdar durur şu sevi
Ölesiye öldüresiye

XII

Bak, ölümü ilk kez andım
Senli yaşamamıştım da, niye

(*Türk Dili*, Mart, 210)

YÜK

Musa, öğle sıcağında hayvanlarını bayırda iri bir palamut ağacının gölgesine çekti. Kendi bayırdan az aşağıda kalan kuru dereye indi. Dere kenarındaki söğütlerden birinin gölgesine uzandı. Uzandığı yerde, ayaklarının ucundan dereye varan bir keçi yolu dereyi geçiyor, derenin karşı yakasında yer yer pırnallık bir bayıra tırmanıp gidiyordu.

Gözleri keçi yolundaydı Musa'nın. Sabahtan o yana tek başına oduna giden Gurbetçi Selman'ın karısı Şehnaz'ın dönüşünü bekliyordu.

Yöresinde ne gelen vardı ne giden. Tek ses işitilmiyordu. Arada bir sıcak göklerden bir leylek geçiyor; sığırcıklar, kuyruk sallayanlar, ötüşmeden, su içmek için, boş yere, kuru derinin çakıllarına konup havalanıyorlar; bazı bazı tepelerde bir atmaca kanatlarını gererek süzülüyor, sonra birden, nişanladığı avının üstüne hızla inişe geçiyordu.

Dere boyunca uzayıp giden söğütler, zakkumlar, hayıtlarda yaprak kımıldamıyordu. Karşı bayırdaki iri kayalar, dere yatağındaki çakıllar, kumlar, ayna kırıkları gibi gözünü alıyordu bakacak olsa. Uzandığı söğüdün gölgesi bile sıcaktı altında.

Topraktan gelen sıcaklıkla kaynamaya başladığını duyuyordu her yanının. O sıcaklık, sanki kanının, gövdesinin bütün suyunu kaynatıyor, buharlaştırıyor, kollarını, bacaklarını, dudaklarını birer pistonmuş gibi aklından geçen bütün dışı şeylere doğru itiyordu.

Issızlık, sıcak, Şehnaz'ı beklerken büsbütün arttırıyordu Musa'nın sabırsızlığını. Sağ dirseği üstüne uzanmış, sır-

tı hafiften söğüdün gövdesine dayalı, elinin altında bulup bulup yolduğu otların, yaprakların saplarını dişleri arasında çiğneye çiğneye, Musa bir süre Şehnaz'ı, köyün öbür kadınlarını, kızlarını sıra sıra aklından geçirdi durdu. Evlenmeliydi artık! Bir kadını sarmadan daha da iki yanında boş tutacak, söz geçirecek gücü kalmamıştı kollarına. Ama evleninceye kadar hiç değilse bugün şu Şehnaz'ın gönlünü edebilse..

Derken karşı bayırdan göründü Şehnaz. Kollarını, iki yanından sıkı sıkıya bağladığı urganlara geçirerek bir eşek yükü kuru çalıyı yüklenmiş, dereye doğru iniyordu. Beli bükük, başı önünde, iki kolu, çalı demetinin iki bağına birer kanca ile tutturulmuş gibi, iki yanından sarka sarka, pırsallar, bodur ahlatlar arasından dereye yaklaşıyordu işte. Az sonra derenin çukurunda karşı karşıya kalacaklardı.

Musa'nın yüreği hızlı hızlı çarpmaya başladı. Boğazı kuruyuverdi birden. Elleri, avuçları, kolları bir harman yerinden tane çeken bir karınca ordusuydu sanki şimdi. Eterinin herbir iğne ucu birinden ötekine karıncalar gibi koşuşup duruyordu.

Şehnaz'ın derenin çukuruna inmesini yutkuna yutkuna bekledi. Kadın, kuru çay yatağını aşip, onun yönüne geçince ayağa kalktı. Bekleyişindeki heyecanı gizlemeye çalışarak Şehnaz'ın yolu üstüne dikildi.

Bir şey demiş olmak için

— Bu sıcakta yorulmadın mı Şehnaz gelin? dedi. Gel şu gölgede az dinlen...

Şehnaz, başını biraz doğrulttu, kaşlarının altından ona şöyle bir baktı, yanından geçip gitmek istedi

— Yorgun değilim ben, çekil önümden...

Musa'nın kuruyup duruyordu dudakları, boğazı. Şehnaz'ın önünü kesti

— Sana nasıl yandığımı, önün ardın sıra dolandığımı bilmen mi ki? Otur şöyle yanıma da derdimi dinle..

Şehnaz, yükünün altında doğrulabildiği kadar doğruldu, kaşlarını çatı :

— Sen benim neyim oluyon ki len? Benim Selman'ın karısı olduğumu bilmen mi? Benim dört yaşında oğlan anası olduğumu bilmen mi? Yolumu kesmekten utanmıyon sıkılmıyon mu? Benim oğlan büyüse de senin ananın yolunu kesse razı olun mu?

Musa, «Dinle hele,» diye soludu.

— Ne diye dinleyem ülen namussuz? Sen benim neyim oluyon ki ha? Kocam, yavuklum musun ki? Git işine hadi!

Delikanlı bir adım daha attı.

Şehnaz, iki kolunu kancalardan iki yana doğru savurdu. Musa'yı yana itmek, yolunu açmak istedi.

Musa, kendisine doğru uzanan bileklerinden yakalayiverdi onu. Bir iki adım boğuşur gibi oldular. Musa geriye doğru itiverdi, Şehnaz, sırtındaki yükün ağırlığıyla, söğüdün altına arkası üstü yığıldı kaldı.

Musa üstüne atıldı, dudaklarını, yanaklarını, boynunu, kulaklarının dibini öpmeye, durmadan, soluk almadan öpmeye başladı kadının. O, dudaklarını dudaklarından kurtarabildikçe, «Gâvurun eniği, it, kancık!» diye küfrede küfrede, sırtını yumrukladı, kulaklarından, saçlarından yakalayıp asıldı Musa'nın. Boş yere Musa'yı üzerinden uzaklaştırmak için çabaladı. Başa çıkamadı. İki eliyle iki yanında taş aradı, sırtındaki çalı demetinin gerisindeki tarayı kavramaya çalıştı. Taş bulsa başını oyacak, tarasını alabilse ikiye biçecekti Musa'yı. Yükünün ağırlığından sağa sola kıımılayamıyordu. Üstelik sağ kolunu beline dolamış, elini kolunu bastırdıkça bastırıyordu Musa. Sonunda dudaklarıyla

dudaklarını, sol eliyle entarisi şalvarı arasından bacaklarını, kalçalarını buldu Musa.

Dört yıldır, yılda yirmi gün, en çok bir ay bir arada yaşıyorlardı kocasıyla. Bir tarla, bir çift öküz ardında, para arttırırım diye gurbet gurbet dolaşıyordu Selman. Gencecik gelindi o da. Nasıl olduğunu anlamadan, Musa'nın aklını başından alan sıcaklık uyuşturuverdi onun da elini kolunu. Havada kanat germiş birden inişe geçen bir atmaca gördü. Kapadı gözlerini, sırtına batan çalıların acısını da duymaz oldu. Bıraktı Musa ne isterse yapsın...

Musa, az sonra kollarını çalıların bağlarından kurtardı, yeniden sardı kucakladı onu. Bu kez, kendisi kim? Musa kim? Neden burada böyle altalta üstüsteler? Düşünemiyordu bile.

Bu başdönmesi ne kadar sürdüyse sürdü. Musa'nın, az ötesinde doğrulmuş, sırtı kendisine dönük, külot pantolonunun düğmelerini iliklediğini gördü. Her nereden çıkmış gelmişse Musa'nın köpeği üç adım ötesinde durmuş bir ona bir Musa'ya bakıyordu. Köpeğin olanları gördüğü geçti aklından. Bakışları köpeğe takıldı. Dalgınlaştı. Köpeğin yüzü silindi, kayboldu önünden, yerini Selman'ın yorgun, yanık yüzü aldı. Selman'ın yüzü de silindi, dört yaşındaki oğlunun yüzü göründü önünde. Köpek, Selman, oğlu, hep durmuşlar kendisine bakıyorlarmış gibisine geldi. Birden bir «Ah!» boşaldı içinden, elleriyle yüzünü kapattı.

Musa rahatlamış bir yüzle ona döndü :

— Ne oldun? dedi.

Şehnaz karşılık vermedi hemen. Gözlerini köpekten ayırmadan az sonra mırıldandı

— Rahatladın, beni rezil ettin ya, daha ne olsun!

Musa yaklaştı, elini tutmak istedi. O, elini kaçırdı. «Ne var ki? Ne oldu ki? Sen de ben de genciz, gençliğimize

yazık, günah değil mi? Kim gördü? Kim duydu ki?» de-yip duruyordu yanı başında Musa. Hiç karşılık vermeden dinledi Musa'nın dediklerini. Sonunda hınçla

— Kov şu köpeği! dedi.

Musa köpeği kovdu. Şehnaz kalktı, üstünün başının to-zunu silkti. Pişmanlık, korku dolu bakışlarını hâlâ dil dö-ken Musa'ya çevirdi.

— Övüne övüne önüne gelene yayarsın gayri..

Musa yeminler etti «Kur'an çarpsın ki, akşama sağ çıkmasın ki, kancıktı, kahpeydi ki..» Kimseye tek söz etme-yecekti bu karşılaşmadan..

Bir rahatlık geldi üstüne Şehnaz'ın. Az önce köpeğin durduğu yere, Selman'ın, oğlunun yüzlerini gördüğü yere baktı. Kimseyi görmüyordu artık. Musa da umurunda değildi. Yabancıнын biriydi alt yanı. «Gerçekten ne oldu ki? Ne yaptım ki?» diye düşündü. Suçlu duymuyordu kendini. Sıcakta, bir çeşmenin önünde durmuş biraz su içmiş serinle-miş gibiydi sanki, hepsi o kadar! Ne Selman'ın, ne oğlunun yerini almamıştı, alamazdı az ötesinde duran erkek. Yükü-ne doğru yürüdü.

Musa : «Gene gelir misin? Yarın, olmazsa öbür gün geçer misin buradan?» dedi.

Şehnaz bakışlarını Musa'dan kaçırdı

— Sorma gayri..

— İnan olsun, gençliğimin hayrını görmeyem ki sana tutkun değilsem...

Şehnaz, sırtını çalı demetine vererek çöktü :

— Daha başka lâf etme şimdicek! Bırak da gidem..

Kollarını iki yanındaki bağlara geçirerek çalı demetini omuzladı.

Musa, yüküyle yerden doğrulmasına yardım etti onun. O, köye giden bayırda iki büklüm uzaklaşırken bir süre ar-

dından baktı, sonra rahatlamış gövdesiyle söğüdün gölgesine uzandı.

(Ay Büyürken Uyuyamam)

KUMA

Sarsıcı, rahatsız edici, iç burkucu hikâyeleriyle bir iki yıldır ilgileri üstünde toplayan Bekir Yıldız (d. 1933) bu yıl «Kara Vagon» adlı kitabıyla May Ödülü'nü aldı.

O gün yunmak sırası kadınlardaydı. Kentin sayısız kahvesi, kocaman çarşısı, yüzlerce damına karşılık bir hamamı vardı. Bu bakımdan gün horozların ağzından yeni kurtulmuş olmasına rağmen, hamam doluydu.

Gülbahar, soyunup içeri girdi. O hem yunacak, hem de kocasının dileğini çözümleyip karara bağlayacaktı.

Gülbahar, yirmi beş yılını yeni tüketmiş, tombul, neşeli bir kadındı. Aklı pek sulak sayılmazdı. Fakat bu kent için, yeter de artardı bile...

Kurnaların başında, iki büklüm olmuş çıplak bedenlere takılı, tanıdık bir baş aradı. Feride'yi arıyordu... Üç beş dakika sonra buldu onu. Yanına sokuldu.

Feride, el değmemiş kelebek, koklanmamış güldü. Yaşı on sekizden iki yıl beride olmasına rağmen, alımlı ve satımlıydı.

Gülbahar, Feride'ye sordu

— Ne vakit geldin bacım?

Feride, bacaklarını keselemeyi durdurdu

— Namazın ardından abla.

— Ben geç kalmışam. Emme benim meramım yunmak değil zaten.. Anlıysan değil mi?

Feride'nin yüzü daha çok kızardı. Başını öne yıktı. Se-

si hamamın uğultusunda zor işitildi

— He... Habarım var. Anlamışam.

Gülbahar, bakışlarını, onun siyah, uzun saçlarından körpe memelerine, oradan da beyaz ve dolgun bacaklarına taşıdı. Feride'de, her şey yerli yerinde ve güzeldi. Gülbahar'ı en çok, bu güzelliğin sakladığı başka bir şey ilgilendiriyordu.

Gülbahar da yıkanmaya başladı. Bedenine bulaşan kocasının pisliğini temizliyor, böyle bir pisliğe batmamış olan Feride'nin bedenine arasına imrenerek bakıyordu. Bazan ruhunda tarif edilmez bir çalkalanma oluyor, bugüne dek kendisine yapışan kocasının, yakında kendi bedeninden kopup, Feride'nin şu taze memelerini, dolgun bacaklarını altına alacağını düşünüyordu.

Fakat yüreğini kavuran bu kıskanma, ötelere gitmeden ufanıyordu. Çünkü kendisi, kocasına yıllardan beri bir çocuk verememişti. Bu eksikliği, Feride'nin ortadan kaldıracığını aklına getirince, yüreğine su serpiliyor, evin içinde dolaşacak bir çocuğun getireceği mutluluktan, kendisine de pay çıkarıyordu. Nasıl olsa, Feride'yi dölleyecek adamın, her zaman yarısı kendisine ait olacaktı.

Gülbahar, kurnanın başından biraz öteye kaydı. Sonra Feride'yi de yanına çağırdı. İki kadın, bir adamın üzerine, konuşmaya hazırlandılar.

Gülbahar sordu

— Akarın, kokarın var mı bacım? Bilisen ya, ikimizin kaderi bire inecağ. Her şeyi konuşmak doğru olur. Öyle değil mi?

Feride, bir türlü utancını yırtamıyordu. Kelimeler su gibi akmadı

— Yok... Abla... Ağzım, mağzım heç kokmaz.

— Eyii... Evde ikimizden başka kimse yoktur bacım.

Bilisen, İlyas öksüz bir heriftir. Kafa kafaya verip gül gibi yaşamak mümkündür.

— He... Niye olmasın abla?..

— Ben diyem ki, madam bir evin işini paylaşacağız, sen esvap yursun, ben de aş pişirirem... Ne diyacğıdım?. Emme İlyas dolmayı çok sever. Ben eyi yapamıyam. Dolma olanda sen pişirirsen. E mi?

— He, abla...

— Ne zaman kaçacağsan? Babay, kardaşıy da püskül-lü belâ emme.

Feride'nin gönlündeki nasırlı korku birdenbire depreşti. Gözleri yaşlandı. Fakat bu korku, aşkla giriştiği savaştta, üç beş dakika sonra gücünü yitirdi

— İlyas'la tarlada konuşmuşam, kardaşım silâh altına düşer düşmez kaçacağam. Ve de ben uyuyamıyam. Hem korkuyam, hemi de seviniyem. Acep o da beni seviy mi?

Gülbahar güldü

— Sen sevmeyi bir yana it bacım. İlyas önce uşak ister... Uşak oldu mu, gerisi kolay. Bir herif iki avrada yeter de artar bile...

Sustular. İlyas'ın aşkı, bir çocuk karşılığı paylaşılmıştı. Az sonra, iki kadın kurnanın başına gidip, birbirlerini ke-selediler.

Candarma, İlyas'ın evine dayandı :

— Kapıyı açın!.. Tez!..

Kapı aralanmadı. Ancak ardından, Gülbahar'ın ince sesi duyuldu

— Kimdir o? Gece vakti ne istersen?

— Candarma... İhbar var...

— Niyeymiş

— Sen hele kapıyı aç bacım.

— Herifim evde yoktur. Açamam.

— Ben candarmayım. Hükümet adına açacaksın. Dedim ya, ihbar aldım.

Kapı bir parçacık aralandı. Gülbahar'ın başı, karanlığın içinde belirdi. Fakat o hâlâ, kapıya yeterince aralık vermek istemiyordu. Candarma çıktı :

— Açsana bacım, herkesin işi gücü var.

— Ocağımda ne arıyacağsan?

— Kocanı... Kız kaçırmış!..

Gülbahar, önce alt dudaklarını dişledi. Sonra kurnazca sordu

— Kız kaçıran herif evde mi olurmuş?

— Kızla beraber eve geldiğini görmüşler.

— Viş... Hangi yere giresice uydurmuştur bu yalanı.

Gel bak ağam.

Kapı yeterince açıldı. Candarma içeriye girdi. Küçük bir hol, karşılıklı iki odayı birleştiriyordu. Holün diğer kapısı da arkadaki kocaman bir avluya açılıyordu.

Candarma, odalara girmek istedi :

— Her yanı arıyacağım, bacı. Önce odaları...

Gülbahar odalardan birinin kapısını açtı :

— Sen bilirsin ağam. Di bak... Emme bu boşuna bir çabadır. Kız kaçıran evli herif, evde mi olurmuş?. Kimbilir şimdi, hangi ine sokulmuşlardır... Ya... Ve de hükümat aklı bunca eksik midir ağam, ben evimde, üstüme varacak kumayı saklar mıyım heç...

Candarma odaları aradı. Sonra avluya açılan kapıya yaklaştı

Gülbahar, birkaç adım yürüdü. Candarmanın iyice yanına varmıştı. Bedenini örten giysiler, titremesini açığa vuruyordu. Ancak sesi parçalıydı

— Oralığda heç bir şey yoktur, candarma ağa. Heç bir şey... Helâ melâ...

Candarma kapıyı açtı. Kocaman avlu karanlık doluydu :

— Eyi, dedi. Demek gören yanılmış.

Sonra çıkıp gitti.

Gülbahar bir solukta avluya çıkıp, helânın kapısı önüne vardı

— Çıkın, dedi. Candarma getti.

Feride'yle İlyas dışarı çıktılar. Her üçü de, korkuyu yeterince kovalayamamışlardı.

Fakat İlyas, bütün engellere meydan okumaktan geri durmadı

— Gülbahar, dedi. Sen bu gece babayın evine get. Madam, candarma bizi buralıkta bulamamıştır. Demek istiyem ki, biz evde olmadığımıza göre, sen gece vakti yalnız kalamazsan. Seni gören evi boş beller. Hı... Ne deyisen? Eyi akıl değil mi?

— Sen bilirsen ağam. Emme siz de çirayı yakmıyasız ha!.

— Yok!..

Bu sıra, Feride'nin başı öne düşmüştü. Bir yandan korku, bir yandan da ilk gecenin utancı, aşkına siyah lekelere çalmıştı.

Avludan hole geldiler. Gülbahar çarşafını giymeye başladı. İlyas'la Feride de öbür odaya geçtiler. Bir müddet ayakta durdular. İlyas karşısında, utanan, korkan genç kıza arzuyla bakıyordu. Bu sıra Gülbahar'ın sesi duyuldu :

— Ben gidiyem, çirayı söndürün!

Sokak kapısı açılınca, İlyas gaz lâmbasını üfledi. Sonra Feride'yi devirdi.

Gülbahar karanlığın içine doldu. Henüz köşeyi dönmeden bir mavzer sesi işitildi. Köşede pusu kuran Feride'nin

babası, İlyas'ın evinden çıkan kara gölgeyi, kızı sanmıştı.

Gülbahar, göğsüne gömülen kurşunun etkisiyle, yolun çatına devrildi.

Silâh sesini duyan Feride, ağlamaya başladı. İlyas onun ağzını kapatıp işine devam etti.

(Kara Vagon)

RIFAT ILGAZ

Rıfat Ilgaz (d. 1911) son şiirlerinin arasına eski şiirlerinden de katarak bu yılın başlarında «Karakılçık» adlı bir kitap yayımladı.

BİR KURŞUN GİBİ

Martılar savrulur durur
Dolmabahçe'de canpazarı
Gemiler gelir kurulur

Anladık dostluk anladık yardım
Anladık gerikalmışlık
Kölelikse bir sonu olmalı
Sömürüyse çıkmalı bir dur diyen

Siz dikildiniz mi yollara
Geçemez Amerikan denizcisi
Fatih'in gemilerinin geçtiği
Dolmabahçe tepelerinden

Sıkılır yumruk
Düşer defter kitap parmaklar arasından
Temmuz bir yana gider seviler bir yana
Zorbalığa karşı çığlık çığlık
Susar yiğitliğinde bir genç ölü
Gözleri açık

Bağımsızlığın derin anlamında
Hantal gemilere kör radarlara karşı
Kanlar içinde uzanır
Turan Emeksiz'in yanında

Sıkılmış karanlığa bir kurşun gibi
Soğumakta namlu

Demir dağların çemberinde
Dumanlı tepelerden Ergenekon'un
Sana saygı genç Ferhat
Sana sevgi Demircioğlu

ÖZGÜRLÜĞE GİDEN YOL

Dostluklar silinmiş çevrenden
Ne varsa kutsal bildiğin
Özgürlüğün güvenliğin çiğnenmiş
Okunmaz olmuş Anayasan

Dayanamazsın
Sokaklardan taşan insan selinin
Bir gün bakarsın ki en başındasın
Bayraklar bayraklar bayraklar

Bir özgürlük türküsü ağız dolusu
Körlüğe köleliğe satılmışlığa karşı
Avuçların parça parça alnında taş yarası
Coplar sopalar mızraklar

Ne ilkinin ne de en sonuncusu
Hep bu yollardan geçtiler korkusuz
Kitaplara bırakıp adlarını
Kitaplara tertemiz anılara
Sayısız özgürlük erleri
Emekçiler yürekli aydınlar

Hangisine yarı yolda kalmış diyebilirsin
Hangisi varamamış varacağı yere
Sil alınıdakini elinin tersiyle
Kırılan dişlerini tükür
Bu toprak senin toprağın
Bu halk senin halkın
Bu dünya senin dünyan

ELİF'İN BABASI

Bir yürekli kişiydi
Elif'in babası bir aydın kişi
Er kişi niyetine elbağladılar sağlığında
Kıblesini şaşırınlar
Amerikan gemilerine karşı diri diri
Kıldılar namazını Dolmabahçe'de
Bir öğle üzeri

Kış ortasında bir güneşli Pazar'dı
Sağdı henüz
Vardır böyle Pazar'lar yaşantılarımızda
Ama hiçbir Pazar böylesine utanç verici
Böylesine aşağılık olamazdı çağımızda

Elif'in tutup elinden babası
Gemiler gösterecekti dizi dizi
Tutsaklığın kirli duvarlarına çizilmiş
Demir atmış bağımsızlığımıza
Gemiler gemiler çirkin gemiler

Sonra ışıklı yüzler gösterecekti gencecik
Işıklı yüzlerde parça parça bulut
Sonra satılmışlık sonra kahpelik
Sonra yeniden sevinç yeniden umut
Sonra cop sonra şiş bıçak kanca
Benzin patlaması gaz kokusu kan
Köpekliğin köleliğin zincir şakırtısı

Ne varsa öğretecekti Elif'çğine
Çocuklar değil miydi büyük yüzdelerle
Bütün borçlarımızı üzerlerine alan
Ne varsa tutsaklık adına öğretecekti
Ne varsa uygarlık adına sunulan
Bırakıp bütün bildiklerini bir yana
Bize alanlarda ölmesini öğretti.

(Karakılçık)

CEYHUN ATUF KANSU

SEN YİNE
SEVGİYİ SÖYLE

Bilmem dost, dinliyor musun?
Radyoları.
Ravalpindi, Prag ve Paris
Yeni bir ekmeği mayalıyor dünya
En eski buğdayından
Özgürlüğün
Ravalpindiden dün
Gelen haber şöyle
İstasyonlarda vuruyorlar öğrencileri.

Sen yine sevgiyi söyle.

İyonyanın yeşerttiği bahçeden
Geliyor insanoğlu
Us gülü katmer katmer
Ve mermer
Direkleri düşüncenin
Ayakta tutuyor özgürlüğü
Barbar baltasına karşı kıyımın
Bilenmiş güzel bıçak
Rölüyor sevgi elmasını.

Sen yine sevgiyi söyle.

Dün dinledim savaş
Bin yıllar sonra Kadeş
Tozutan arabalarıyla Etilerin

Geliyor adım adım Orta Doğuya
Çelik kuşları Kırım'ın
Gölgeliyor bahar güneşini
İpek kanatları gökyüzünün
Çatırdıyor dev kanatlarıyla
Ölüm şahanı uçakların.

Sen yine sevgiyi söyle.

Paristen aldım bu haberi
Venezuela çeteleri
Portakal bahçelerini ve petrol kuyularını
Kurtarmak ve
Vermemek için kaynak sularını
Silâhlanıp sarmışlar dağ başlarını
Bir addır unutulur
Gregorio Lunar Marquez
Ölüm böğürtlen çalısıdır örter onu.

Sen yine sevgiyi söyle.

Sesi bir yumuşak sazla üflenen
Ufak tefek bir kadın
Dün aldım haberini
Savaşçı ve matematik öğretmeni
Güney Viyetnamlı ana
Kızının adı Bahar Çiçeği
Savunmaya Kurtuluş Cephesini
Delta çiçeklerinin ve pirincin hakkını
Korumaya gelmiş Parise.

Sen yine sevgiyi söyle.

Son haber
Uzun ırmakları, karanlık ormanlarıyla
Brezilyadan
Tutuklamışlar gazetecileri
Ve çıplak ayaklı sokak satıcıları
Yasaklanmış türkü söylemeleri
İlk akla gelen ana dilin dağıdır
O verir en yiğit yelleri
Tutuklamışlar ozanları.

Sen yine sevgiyi söyle.

(*Varlık*, 15 Şubat, 736)

ATTILÂ ILHAN

TUTUKLUNUN GÜNLÜĞÜ

/ saltı gecesi /

kara bir balta buldu akşam vuracak noktayı
hücreler doldu bir ılık en yakın maçka tramvayı
kim bırakmış yalnızlığıma bu hüzzâm şarkıyı
kimin bu karanlık kimler sürgülemişler kapıyı
insan olan bağlar her koptuğu yerden yaşamayı

daktilolar camları bulutlu sorgu odalarında
didiklemez mi özgürlüğünü sansaryan hanı'nda
küflenir suyun bir bakır çalığı birikir ağzında
kendini öldürmeyi belki bin kere tasarlırsın da
bir kere aklından geçmez bitirmeden ölmek şarkıyı

gönlünde büyüttüğün o müthiş ünlem içindir ki
seni kapattıkları öyle rezil o kadar çirkindir ki
çıplak bir lâmba mısın dört duvar içindeki
ne lâmbası söndürülen bütün ilk gençliğindir ki
gözlerin zehirlense de suç sayarsın ağlamayı

görülmez dev böceklerdir sanki büyülu duyargalar
uçaksavar ışıldakları gökyüzünde bir yanlış arar
ıophâne rıhtımından acı acı gemiler kalkar
hücreleri akşam olur haydut öfkeleri kaplar
ezerim sanırsın vurursan tek bir yumrukta dünyayı

/ sabaha karşı /

caddebostanı'ndan bir ay yakalarsan kirli sarı
getirir hücrene sonbahar yüklü eski çınarları
sonra neclâ salkım saçak otuz iki yılları
saçları alâgarson yok inceliğinde kaşları
bir güler gülüşü siler büyük dargınlıkları

zaman dokunursun soğuyan bir çirkin ölü
çatlamış bir at mı karanlık nemli yapışkan tüylü
sessizliğin dehlizleri insansız ve gürültülü
uzaktan sarmasa neclâ'nın sarmaşıklı gülü
işten değil ısırarak çıldırıp prangaları

/ çarşamba /

dalından ham koparılmış bir meyvanın uğultusu
beyninde tutuklunun

gecenin bir vaktine kaldı mı sorgusu
birden yabancılaşıp ray değiştirir uykusu
burnunda anlaşılmaz bir ıslak koyun kokusu
dövülmek kanlıdır

dövülmekten de kanlı dövülmek korkusu

izmir'de fuar akşamlarından neon yılanları
sımsıkı sarılır boynuna kaypak asitli sarı
sersem sepelek bir zil dolaşır koridorları
kızgın demirlere bastıkça yanar tabanları
ağzı kurur

umulmaz bir cennet olur her yudum su

dövölmek kanlıdır

dövölmekten de kanlı dövölmek korkusu

/ cuma, geceyarısı /

denizleri uçsuz bucaksızdır karanlıksa da tutuklunun
bir ucu okyanusya'da bir ucu alaska'da tutuklunun

tutsak serçeler nasıl çarpar kendini duvarlara
nasıl aydınlığa büyür kuytadaki bitkiler
özgürlük diye titrer varlığının her zerresi
varsa da yoksa da tutuklunun

bir siyah mendildir ölüm kuşatmış gözlerini
gizler çatlayan tohumu serpilten tomurcuğu
içindeki yalçın uçurumlardan
çıplak bir dev gibi ayağa kalkan
yaşamaksa da tutuklunun

çatılır yıldız çatıları yukarılarda
çelik parıltılarıyla
dönerek

iyimser samanyolları gülümser görkemli ve büyük
ipi yağlı sehpa çoktan hazır
morarmış etleri soğuktan çıplaksa da tutuklunun

/ pazar sabahı /

kanunlarla gelir ilkbahar çiçekleri
heyecanlıdırlar bitmez söyleyecekleri
bir tambûr aranır tutuklunun kederi
mâhûra çıkarsın diye hüzzâm geceleri

gün doğmayınca sabahın hükmü mü vardır
yaşadığı eski yazlar hep eski sabahlardır
son umudu çalgıların emirgân'da bahardır
mâhûra çıkarsın diye hüzzâm geceleri

kolay değişir mi gönlündeki mevsim
bulutludur takvimler ne derse desin
yankıları zorlasa da çok uzak gazellerin
mâhûra çıkarsın diye hüzzâm geceleri

/ salt gecesi /

neclâ'dır çağırır dudaklarıyla haziran akşamlarını
çoğaltır kendini tutuklu azaltmak için yalnızlığını

varna'lı hamdi beydir doktordur malatesta'yı okur
doldurup piposuna sürgünlüğün ınor salkımlarını

o yağmur çaydanlığında fıkırdarsa majeste viyana
bir yalnız troçki'dir emperyal camlara dayamış alnını

yeşil mumlar yanar yanlışlığının gül şamdanlarında
bir mavi orospudur rakıya batırmıştır kanatlarını

derinden dümtekler vurup gözlüklü nihâvent hocadır
sâdâbâd'a götüren besteleriyle sadrâzam konağını

o kızdır yalnızdır utanır sürekli yalnızlığından
içinde bir gül solar yaşadıkça yaşanmamış aşklarını

olgörüp terruel göklerinde malraux'nun uçağıdır
biçerek ispanyol yağmurlarının gümüşten saçlarını

bir şehir biriktirse tutuklu içine insan yığsa
kıramaz hücre yalnızlığının sanki yok kapılarını

/ perşembe, sabaha karşı /

bulutlarla gizli bir dostluğun varmış
hiç dikkat etmemişsin

nedendir bilmezsin

onlar dolu rüzgârlarda dolaşırlarmış

sen özgürlüğünü geliştirmişsin

nedendir bilmezsin

birden çekip alınca hepsini başının üstünden

kimin olduğunu bilmediğin uğursuz eller

sağın soluna karışır

yankılı bir boşluğa düşersin

nedendir bilmezsin

onlar ekmeği tutsalar parmak uçlarındaki kan

dört duvar içinde misin büsbütün kimsesizsin

ağızından kahırdan tabanca ağızlarına döner

görünmez bir tetiği yoklar durur ellerin

nedendir bilmezsin

burnunda mithat paşa'nın gözlükleri

namık kemal büyük sakalların suratında

fosforlu arılar gibi vızır vızır

gelir mısra sonlarını bulur

erkek kafiyeleleri nâzım hikmet'in

nedendir bilmezsin

çamlıca'da bir köşk yanaştı akşam üstüne

sarı yeşil bir tramvay üsküdar'a doğru
bütün meyhaneler bir kalemde yıkılır
lâternalar susar elinde kalır kadehin
nedendir bilmezsın

sanki sokaklarda ittihatçı namluları
sanki geceyi sehpeâlar ayakta tutuyor
bu giden gemi sinop sürgünlerini götürür
bu kapanan kapı dövülecek olanın arkasından
sen ise çoktan kurşuna dizilmişsin
nedendir bilmezsın

(*Varlık*, Mayıs, 740)

CAHİT IRGAT

Cahit Irgat bu yıl eski şiir kitaplarını bir araya toplayıp «Irgat'ın Türküsü» adıyla yayımladı. Şairin eski şiirlerini pek bilmeyen genç okurları üzerinde olumlu etkileri oldu bu kitabın.

BİR DALDA İKİ SALINCAK

Yürümüş otlar dizine
Kentın ışıkları iki gözüne
Herkes cümbüşüne sazına
İlmik senin boğazına.

Var'dı elbet bir merhaban bu kente,
Geldiler gördüler mi sallandığını acaba?
Salıncaklar kuruldu şimdi başka ağaca,
Dirin kaçā? ölün kaçā?

Ne dört kitap, nice mezhep, nice din
Bu ağacı insana insan diye gösterin

(*Papirüs*, Haziran, 36):

BAŞARAN

Başaran (d. 1926) bu yıl «Pitraklı Memleket» adlı bir şiir kitabı yayımladı.

KIRAĞILI SABAHLAR

Bir bıçak değer etine yılan dili
İnce sızılarla kamaşır için
Dokunursun sabah değil
Unufak olmuş bir buzlu cam
Ap-ak ama çarpık bir dünya

Gece de ne geceydi ya
Belki yüz yıl süren sıkıntı

Ölümün soğuk soluğu
Geçmiş tarlaların üstünden
Ekinlerin kitapların yüreklerin üstünden
Tedirgin ediyor kırları
Ağaçların sessizliği

Kıtlığı andıran gözlerle
Boz bir köpek tutmuş yolu

Bunlar o kırağılı sabahlar işte
Kötü devirlere benzeyen
Ekmeğine aşına karışan halkın
Alınları çizgileyen

O kırağılı sabahlar bunlar
Isıtmağa başladı mı güneş
Başladı mı yaşamının zaferi
Kara bir bölüm tarihte

(Pitraklı Memleket)

ELEŞTİRİNİN YERİ

SANAT İÇİNDE BİRLİKTE VAROLMAK YA DA ELEŞTİRİNİN YERİ

Vercors, Fransız Direnme Hareketinin unutulmaz kitaplarından biri olan *Denizin Sessizliği*'nde «Düş» adlı hikâyesine şöyle başlar

«Böylesine bir rahatsızlık duymuşluğunuz yok mudur hiç? Hani mutlu günlerde güneşte, sıcak kumların üzerine uzanmışsınızdır; ya da sert bir Burgonya şarabı ile bir şeyler araştırıyorsunuzdur; ya da mis gibi bir fincan halis kahvenin keyfine dalıp canlı bir konuşmaya kaptırmışsınızdır kendinizi; işte tam o sırada, bütün bu küçük sevinçlerin o kadar doğal olmadığını düşünürsünüz. Hindistan'da ya da başka bir yerde kolera'dan ölenleri düşünmek zorunda olduğunuzu duyarsınız. Orta Çin'de açlıktan kırılan köylerle insanları; Japonların öldürdüğü ya da sonunda bir lokomotifin ocağında ölüme göndermek için işkence ettiği başkalarını...»

Toplumsal olayların, çalkantıların kaçınılmaz baskısıdır söz konusu burada. Yanlışlığa, haksızlığa, kötülüğe karşı gerekeni hemen yapmak, doğrudan, iyiden yana çıkmak. Küçük mutlulukların doğal görülmediği böyle zamanlarda bu *küçük* mutlulukları yitirmek pahasına da olsa.

Sanatçılık uğraşı elbette «sert bir Burgonya şarabı ile bir şeyler atıştırmaya» ya da «mutlu günlerde, güneşte, sı-

cak kuşların üzerinde uzanmaya» benzetilemez. Ama toplum olaylarının hızlandığı; görünürdeki dengenin bozulduğu; çelişkilerin keskinleştiği; acının, haksızlığın küçük mutlulukları gölgelediği dönemlerde herkes gibi bu duyguya kapılmamış sanatçı var mıdır? Sanmıyorum. Kendisinin de içinde yaşadığı toplumun üstünde esen fırtınaya onun da yakalanmış olmasından daha doğal ne olabilir? Çağının tanığı, öncüsü olmak yükümlülüğünü duyan sanatçının — bu yükümlülüğü duymayan sanatçı olmaz mı? Neden olmasın, işte Yahya Kemal — bu sert rüzgârı henüz bir uğultuyken duyması gerekmez mi hattâ?

İster istemez sorar kendi kendine : «Ne yapıyorum? Bu sancılı, kanlı, acılı oluşum içinde, bu kavgada yerim neresi? Yaptıklarım ile doldurabiliyor muyum yerimi? Çağımın bende oluşturduğu, benden istediği şey nedir? Bir sanatçı olarak benden istenen şeyi nasıl yerine getirebilirim?» Yaşayan organizmanın kendiliğinden ortaya çıkardığı mutlu sorulardır bunlar.

Ne var ki her sanatçıda aynı karşılığı bulmaz bu sorular. Örneğin, bir şair tutar o güne kadar yazdıklarının üzerine bir çizgi çeker. Tümü «burjuva şiiri»dir artık bunların. Çarpıcı, vurduğu yerden ses getiren şiirler yazacaktır bundan sonra. Bu yoksul halkın acısını anlatacak, dâvasını arkalayacak «Bildiri» şiirleri yazacaktır bundan sonra.

Hiç kimsenin bir diyeceği olmaz buna. Şiir, vurucu, çarpıcı olunca kötü şiir olur, bildiri şiiri olunca değerinden yitirir gibi bir kural yoktur. Dünün ve bugünün nice büyük şairini, nice büyük şiirini haksız yere yadsımak olur bu. Tıpkı bunun zıddının da doğru olmadığı gibi bir şiir, çarpıcı olduğu, vurucu olduğu, bildiri şiiri olduğu için, sırf bunun için de güzel olmaz. Zamanı yenmiş bir tek şiir gösterilemez buna örnek olarak. Ama şairimiz, o güne kadar ken-

di yazdığı şiirlerin üzerine bir çizgi çekerken, bunları burjuva şiiri sayarken, bu ölçüye uymayan bütün şairleri de katmaktadır içine. Belli bir ölçünün dışına çıkan bütün şairleri yadsımaktadır. Onların tümünü zamana ve yurt koşullarına sırt çevirmekle, bir cam fanusun içinde oturup dışarda olup bitenlere seyirci kalmakla suçlamaktadır. Orhan Veli'yi küçümsemek son yılların modası olmadı mı bu kafa? Oysa böyle yanlış bir ölçüyle yola çıktı mı kişi, ya acıma yanı ağır basıyor, acıma edebiyatı yapıyor; ya da kavgacı yanı, politikacı yanı ağır basıyor, nutuk atıyor. Her iki durumda da şiir olmuyor yazdıkları. Yoksullaşıyor, sanatçı değerini, sanatçı olma özelliğini yitiriyor.

Ayrıca, daha önce yazdıklarına karşı da kuşku uyandırıyor insanda. Demek insanoğluna, onun geleceğine inanmadan yazıyormuş şiirlerini, dedirtiyor. Böylelerinin yapacağı en iyi şey, şiiri miiri bırakıp ya bir politik dergi çıkarmak, ya da politikaya atılıp kürsüye çıkmaktır. Kimse kimseyi zorlamıyor şair olması için.

Öte yandan bir başka tip sanatçı daha var.

Bir insan olarak kendini bütünleme, bir sanatçı olarak yaratışını zenginleştirme, yerine oturtma dönemidir bugünler onun için. Geriye bakar, yarattıklarında kendini doğrular ya da eksiklerini bulup çıkartır; daha önce görmediği, bilmediği, duymadığı şeyleri görerek, bilerek, duyarak yoksunu olduğumuz şeyin daha da bilincine varır. Bunun eylem haline dönüşümü, sanatçıda, bu yoksunu olduğumuz şeyi — Garaudy'nin deyişiyle Mit'i — dışlaştırmakla, yani eser yaratmakla olur. Çağında, ülkesinde bir şeyi mi yadsıyor, bir şeyi mi savunuyor, bir şeyin özlemini mi duyuruyor, önce yarattıklarında görülür bu. Kavganın içindeyse, her şeyden önce sanatıyla vardır. Bir Aragon gibi, bir Eluard gibi, Almanlara karşı direnme gücünü ayakta tutar koca bir

ülkenin. Faşistlerin ense kökünde soğuk bir yel gibi eser şiirleri. Bir Mayakovski gibi, bir Gorki gibi köy-köy, fabrika-fabrika dolaşır, konuşur, şiir okur, dünyaya sanatçının baktığı gözlerle bakmayı öğretir o güne dek sanattan uzak bırakılmış olanlara. Ya da bütün bunlar da doyurmuyorsa onu, Petöfi gibi savaş alanına atılır hem dövüşür, hem şiirini yazar. Ama her ne biçimde olursa olsun sanatçı olarak kalır. Yazdıkları, çizdikleri her şeyden önce belli bir sanat değeri çizgisinin üstündedir. 1848'in kahramanlarından teker teker hiçbirinin değil de yalnızca Petöfi'nin adı kaldıysa bugüne, sırf devrimde etkin bir görev aldığı için değil, devrim içinde yazdıkları ŞİİR olduğu içindir.

Şiir sanatı, edebiyat, resim, müzik sanatı diye bir şey varsa, ortada şiir, edebiyat, resim, müzik diye bir şey olduğu için; tarih boyunca zamanın ve olayların sert dalgalarına parçalanmadan dayanabilecek sanat eserleri yaratılmış olduğu için vardır.

Sanatçının yaşadığı tarihî dönem karşısındaki duyarlılığını böyle anlamak gerekir. Sanat eserlerinin tarihî dönemler ve çağlar içindeki değişimine, gelişimine bu gözle bakmak gerekir. Toplumsal sınıfların yükseliş zamanlarındaki sanatlarıyla düşüş dönemlerindeki sanatlarının yapı ve öz bakımından kesin ayrılıklar göstermesi hep bu yüzdendir. Bir birey olarak sanatçıyla, yani insanla, kendisini biçimlendiren ama kendisinin de değiştirdiği toplum arasındaki diyalektik işleyiştir bu. «Sanatçı toplumun dışında kalmaz,» denirken anlatılmak istenen, bu La Palice gerçeğidir işte.

Ya sanatçı yaratışın dışındaki çevre? Okuyucu, dinleyici, seyirci çevresi?

Bu rahatsızlık, dengesizlik dönemleri, sanattan kopma ve uzaklaşma yönünden daha tehlikelidir onun için. Sanat

beğenisi, geçmişteki sanat eserleriyle koşullandırılmıştır onun; her gün oluşmakta, değişmekte olan gerçeklerin bildiği, tanıdık ölçülerle dile getirilmesini ister. Körükörüne bir geçmişe bağlılık, yani basit bir tutuculuk da değildir bu çoğunlukla. Sonuçlara kısa yoldan, dolaysız ve kolayca varma isteğidir. Örneğin, yüzde altmış beşi okuma yazma bilmiyor mu bu ulusun, yoksul mu, çaresiz mi? Sanatçılar açık yansıtacaktır bunu; eserleriyle gidecek ve aydınlatacaktır bu halkı; onlara ışık olacaktır ve bu sorun çözülecektir böylece. Genç bir köy öğretmeniyle tartışmamız aklıma geliyor şimdi. Ben, «Sanatçının ilk görevi sanat eseri yaratmaktır,» derken, o, «Hayır, sanatçının görevi öğretmek, eğitmektir,» diyordu. «Peki, bir öğretmen olarak sizin göreviniz nedir?» diye sorunca, ya yanlısını anladığı için, ya da bana kızdığı için sustu, karşılık vermedi bir daha.

Evet, akıl yönünden çok, duygu yönü ağır basan bir istektir bu. Gerçeklerin zamanda, hiç değişmeyen biçimler altında ortaya çıktığına inanma yanılgısıdır.

Bu yüzden, doymak bilmez bir devdir sanat izleyici çevresi. Belli bir seçicilik düzeyine ulaşmamışsa, kendisini hiç yormadan — daha da önemlisi — alışıldığı için özümlemesi kolay sanat yaratışlarına gözle görülür bir eğilim duyar. Kolay anlaşılabilirlik, zaman ve yerel koşullar engeli tanımayan bir ölçü olur çıkar ondan. Canlı yaşamın, her gün daha da karmaşıklaşan insanî ilişkilerin hep bu ölçü içine sığdırılmasını ister. Örneğin, bir Steinbeck ya da Caldwell, bir Faulkner'den daha değerlidir onun gözünde. Bir Şostakoviç, ağzıyla kuş tutsa Beethoven'ın yerini dolduramaz. Picasso'yu, karşı gelmeye cesaret edemediği, belki de ilerici görünmek için sever, ama içten içe Van Gogh'dan, Gauguin'den daha büyük ressam tanımaz.

Onun beğenisi, hep aşılmaz sandığı burçlarla sınırlıdır.

Ama o burçlardan geriye dönüp baksa, o burçların daha önce de aşılmaz sanılan nice burçları aşarak, onlara dayanarak, onların üzerinde kurulduğunu görecektir. Ve sanat eserlerinin de, yeryüzündeki her şey gibi, kökleri, doğasal ve toplumsal ilişkilere uzanan canlı birer varlık olduğunu anlayacaktır; yaşayabilmek için, bir propaganda aracı, bir eğlendirici, bir uyarıcı, bir değiştirici olmadan önce, bir sanat değeri taşımak zorunda olduğunu anlayacaktır.

Sanat izleyicileri çevresi kendi kendine anlayabilir mi bu gerçeği? Belki. Ama uzun zaman alır. Ya bir süre duyduğu tadın tatsızlığa dönüşmesini beklemek gerekecektir ya da onun belli bir düzeye erişmesini.

Oysa burada, görevi, sanatçınınkinden hiç de aşağı kalmayan bir ikinci kişi vardır ki, en küçük uğraşların bile uzmanlaşmaya doğru gittiği çağımızda, kendisinden çok şeyler beklenmektedir eleştirmendir bu ikinci kişi.

Çoğunlukla sanatçıların eleştirmenlere karşı duydukları güvensizliğe; okuyucuların sanat eleştirileri okumaya karşı isteksizliklerine ve üşençlerine rağmen sanat gitgide eleştirisiz edemez bir duruma gelmektedir. Belki bu çok eskiden beri de böyleydi, ama bilginin ve sanat zenginliklerinin her gün biraz daha arttığı çağımızda eleştirmenlik, sanat akımlarının ve tek tek eserlerin tanıtılmasında, gerçek değerlerine kavuşturulmasında oynadığı rol bir yana, sanat beğenilerini doğrudan doğruya etkilemesiyle de ayrı bir sanat dalı olarak yerini sağlamlaştırmaktadır.

Bugün sanat izleyicisi, eleştirisini okuduğu bir oyunu, bir filmi gördükten, bir kitabı okuduktan sonra kendisinde daha çok şey kaldığı, tek başına elde edemeyeceği bir bütünlüğe ulaştığı bilincine daha iyi varmaktadır; tarihsel zorunluğu da unutmadan söyleyebiliriz ki, son on beş yılda Kafka'nın gerçek yerine oturtulması, sanat eserlerinin şu

ya da bu günlük politikanın isteklerine boyun eğmekten, ona hizmet etmekten daha ötede bir işlevi ve anlamı olduğunun anlaşılması, sanat izleyicilerinin değil, doğrudan doğruya eleştirmenlerin yorulmaz çabaları sonucu olmuştur.

Şiirimizde Garip hareketinin, tutucu sanat ve edebiyat çevrelerinin direnmelerini yenmesinde Ataç gibi sanat kurdu bir eleştirmenin büyük yararı olmuştur. İkinci Yeni'nin hâlâ kendi eleştirmenini bulamamış ve yetiştirememiş olması ise bu akımın zararına işleyen bir etmen olmuştur.

Eleştiri târîhini ve yöntemlerini incelemek ve vermek gibi bir sav taşımayan bu yazımızda eleştirinin sanat olgusu içindeki yerine ve işlevine değinmekle yetineceğiz. Yukarıdaki özetlemeden de çıkartılacağı gibi eleştiri ya da eleştirmen iki yönlü bir işlev görmektedir.

Birincisi, sanat eserleri ve sanatçılar yönünden.

Eleştirmen, sanat akımlarını ve sanat eserlerini kendi çağları ve oluşum koşulları içinde ele alıp inceleyerek gerçek yerlerine oturtacak, onların zaman içindeki gerçek menzillerini belirtecektir. İçinde yeşerdikleri tarihsel, toplumsal koşulların, ekonomik, ideolojik ortamların, özel zorunlulukların bilimsel bir dikkatle ortaya serilmesi, onlara — sanat eserlerine — daha bir açıklık getirecek, daha noksan-sız anlaşılmalarını sağlayacaktır. Bu yolla, dünün ve bugünün dünyasının kavranmasında ve geleceğin perspektiflerinin daha geniş bir açı içinde görülmesinde sanat eserlerinin estetik etkinliği artmış olacak, soy sanat eri ile güçsüzler ve sahteciler birbirinden ayrılmış olacaktır.

Böylece, eleştirmen yanlış bir sanat anlayışının kökleşmesini, yerleşmesini önleyerek, sanatçıların, sanat dışı ölçülerden özgür ve daha verimli bir ortamda çalışmalarına yardımcı olmuş olacaktır.

İkincisi, sanat izleyicileri çevresi yönünden.

Eleştirmenler, genellikle, doğrudan doğruya bu çevre için çalışırlar. Sanatçı ile bu çevre arasında köprü görevini görürler. Onları kolay ve ucuz çözümlere karşı uyanık tutarlar. Edebiyat ve sanat tarihleri, incelemeler, denemeler, tanıtma yazıları, konferanslar, tartışmalar, açık oturumlar sanatın toplum ve insan yaşamındaki yerini iyi değerlendirebilecek bilinçli bir izleyici çevresi yaratmak içindir. Doğaya, toplumların işleyişine, insanlar arası ilişkilere, kendi varlığına, dünyadaki yerine değgin sorulara sanat eserlerinde estetik yolla doğru karşılıklar bulabilen insan kısacası, bütün yetenekleriyle açılmasında, serpilmesinde bir adım daha atmış olan insan, doğanın ve toplumsal ilişkilerin değişmesine daha büyük katkıda bulunabilecektir.

Öte yandan, bilinçli ve yetişmiş bir izleyici çevresi, karşılıklı eylem yoluyla, sanatlardaki gelişime olumlu etkiler yapacaktır.

Görülüyor ki, bu büyük ve onurlu görevi yüklenen eleştirmenin sorumluluğu gittikçe artmakta, gittikçe daha büyük bir yükün altına girmektedir.

Bu yükü taşıyabilmesi ise her şeyden önce çok dikkatli bir sanat izleyicisi olup olmayışına; bir ısırışta gerçek altını sahtesinden ayırmasını bilen Finike sarrafları gibi çağların bilinci ve geleceğin habercisi olan sanatlardan anlayıp anlamamasına bağlıdır.

(Yeni Dergi, Mayıs, 56)

İLHAN BERK

İlhan Berk (d. 1916) bu yıl çok az şiir yayımladı. Yolculuklara çıktı, yeni bir atılım için kitabının basılmasını bekledi.

ŞENLİKNAME

Ve Osman kâğıtları okşadı durdu, sayfaları çevirdi, numaraladı.

56'ya böldü sultani bir kâğıdı «*Madem 56 gün*» dedi.

Dönüp Atmeydanı'na baktı. Büyük bir dikdörtgen çizdi. Büyük Konstantin'i düşünüp.

118 × 320 diye yazdı sonra eski sayılarla.

Dikilitaş'ın yerini işaret edip bıraktı. Bastırarak.

Evlere geçti. İki sayfalık. İki sayfaları severdi. Karşılıklı, dikey.

Yılanlısütun'u koydu. Üçbaşı. Bir pandomim için.

Bir deniz uzaklarda duruyordu. Getirdi.

Ayları güneşleri oydu. İki uzun minare çekti. — Hiç görmediniz.

Bir Ermeni evini noktalayıp bıraktı. Alçak. Uzun taşlıkl.

Bir Arap'ı geçirdi. Tunus fesli. Bir vezir kayığını boyadı.

İbrahim Paşa Konağı'nı çizdi sonra, ince bir kurşunkalemle.

Sonra eğik bir çokgen düşüp, «ATMEYDANI» diye yazdı. Elyazısıyla. — Belki biliyorsunuz.

İlk günü böyle çizip bıraktı. Çizip bırakmayı severdi.

Karnında örs dövenler, Dikilitaş'a tırmananlar, başlarında at nalı taşıyanlar diye yazdı ikinci güne.

Sessiz bir gündü ikinci gün. Onun için gökyüzü yok gibidir.

Gökyüzü yerine Şehzade Mehmet'i koydu. Hiçbir değişiklik olmadı. Biraz taşıtı, onu da sildi, bir alt su çekerek.

«Kadırgalar» diye yazdı üçüncü güne, tırnak içinde. Ve kadırgaları geçirdi. Nakkaş diliyle.

Sonra III. Murat'ı oturttu. Bir başına. Herkes ona bakar. Yalnız o herkese. Bakışı onun için serttir.

İbrahim Paşa (Rumeli Beylerbeyi), Kara Bâli Bey (Mutfak Emni), Nişancı Mehmet Bey (Düğün Nazırı), Yemişçi Ağası O baksın diye ayaktaadır.

Bir adam doğrularak kalktı. Çünkü kadınlar geliyordu. Kadınlar Padişahın en sevdikleri yerlerini kapayarak geliyordu.

Zırhlar, miğferler, bıçaklar, şişler, mızraklar geçirdi. Bir silâh müzesi için.

Bir atlıkarıncayı, bir dolap beygirini, bir urgancı makinesini bıraktı. Geçtiler.

Saray çatılarını koydu onuncu güne. Derinlikli. Düzgün. Sık.

Bir seyirlik salı indirdi. Bir kırmızı koydu.

Padişah'ın gelmesiyleydi bir adam kuklalarını siyah bir ipe dizip bıraktı.

Bir kadın önünü kaşdı. Osman hızla sayfaları çevirdi.

41. sayfada bir oğlanın yanaklarına bir adamın bıyıkları batıyor, yazılıydı. Osman bir oğlanın yanaklarına bir adamın bıyıklarını batırdı.

Şehzade Mehmet gidip babasının (Padişahın) elini öptü. Kavuğundaki sorguçta iki tüy vardı. — Bir zürefa ipinden boşandı.

İp üstünde bir araba kendi kendine yürüyordu. Osman arabayı boyamadan bıraktı, çırakları boyasın diye.

Tatar, Fas, Venedik elçileri ayaktaıdı. Bir Magribi Padişahın penceresi önünden geçiyordu (Resim 50).

Beyoğlu ve Galata Hristiyanları (240 kişi) arabaya bakıyorlardı.

III. Murat tutup tilki avını açtı. Bir kırmızı sayfadan taşıyordu (ki Osman bazan taşırır. Eski bir usdışçı olarak. Bilir ki kusursuzluk yeknasaklıktır ve çekilmez).

On beşinci gün Şehzade Mehmet'i aldı bir koltuğa oturttu. (Onun için iki eli koltuğun kollarındadır. Bir adam kılıcını tutar. Kadınlar sıralanmış ona bakar).

Bir dönme ipinden iniyordu. Bir oğlan yağlı direktan düşüp ölüyordu. Padişah gülsün diye.

Osman bıraktı. Padişah güldü. Sol eli kalkıktı, öyle bıraktı. Mavi bir su çekti.

III. Murat'ı olduğu yerde bırakıp ayakları burnu üstünde yürüyen adama geçti.

Bir gemiyi karada yürütüyorlardı. Büyük, üç fenerli. *Yürür*, redifli bir beyit asılı.

Osman, gemiyi kalenin dibine çekti. Piyadeleri dizdi, dikine ve alt alta. Kulelere askerleri sıraladı. Savaşı açtı, bir bayrak açarak ve aşağı düşürerek bir elyazısını, bir dipnot gibi. (Biliyor ki bir kitabı resimliyordur. Bir kitap Padişah elinin gezeceğı. Boş vakitlerde. Resimli. Bölmeler, başlıklar, beyitler.)

Padişah, Osman'ı çağırdı. Elini öptürdü. Belli, sıkılmıştı.

Nişancı Mehmet Bey hemen yüz at sürdü. Padişah elinde olmayarak güldü.

Bir adam dilinde kızgın demir gezdirerek geçti. III. Murat gidip oğlunun yanağını sıktı. Gülüşünü yeniden topladı.

[III. Murat şişmandı (Resim 7, 16, 97, 101). Gülünce gülerdi. Elinde hep bir kitap tutardı.

Ciriti, kadınları severdi.

Osman, III. Murat'ı üç kez görmüştü. Onun için sağ kulağı küpelidir. Oturunca başını sola eğer.

Üç harem ağasıyla dolaşır.

Eline tesbih almamıştır.

Vezirlerini en uzun imzalı vezirlerden seçerdi.]

Osman bütün bunları düşündü. Onun için bir sarı çekti. III. Murat'ın sarıyı sevdiğini duymuştu çünkü. III. Murat, III. Ahmet gibi renk körü değildi. Sarıdan sonra kırmızıyı, maviyi severdi. Bunları birbaşına severdi. Osman'ı da kendisi gibi biliyordu Bir doğacı diye.

Ve Osman elindeki kitaba : «*Surname-i III. Murad Han*» diye yazıp bıraktı.

Durur hâlâ.

(*Yeni Dergi*, Mayıs, 56)

TURGUT UYAR

SALİHAT-I NİSVANDAN SAFFET HANIMEFENDİ

hatırlarım bir akşam bir yokuşa durmuştum
iri atlarınız macardı dantelleriniz alman

ne göksuda bülbül dinlemek ne abdülhak şinasi bey
ıpılık bir sevgi geçerci arasıra içimden o zaman

siz ne zaman öldünüz allahaşkına yani ne zaman
kirli karlar bile erimemişti haber yoktu nisandan

rüştü paşaydı deli rüştüye çıkmıştı adı osmanlı ordusunda
o zaman hamitti padişah kocamın bıyıkları kocaman

o günlerde her şey akıp giderdi biz de şaşardık
hürriyet meşrutiyet otuz bir mart falan filân

gemiler de öyle boğazdan aşağı boğazdan yukarı
bıyıklarını burardı umursamazdı paşa kocam o zaman

rüştü paşaydı sakallıydı belki sadece sakallıydı
ki sakallar geçmişinde herhalde bir orman

bir oğul bir kız iki gelin bir damat isviçre lozan
nasıl ağladığımı ben bilirim bir yangının ardından

uykularım bölünüyor artık şu konağı bekliyorum
söyle ey muhabbet kuşunun tüyü söyle ölüm ne zaman

hep bir şeylere baktım bir şeyleri korudum kızdım
kızgındı haremi vardı sakallıydı rüştü paşa o zaman

hatırlarım bir akşam bir yokuşa dürmüştüm
iri atlarınız macardı dantelleriniz alman

bahriye nazırı tevfik paşa mütarekeler filân
dünya nasıl çekilirdi ayaklarımın altından

annemin sonsuz giysileri bir telâşi bileyen tramvay
ben ne güzel çocuktum yalnızlıkların ardından

yeniköyde bir yalı fatihte evler ayışıklı bir zaman
rüştü paşaydı adı yıldızda ve dömekede kahraman

herkes ne zaman ölür elbet gülünün solduğu akşam
aldım anlayamadım öldüm anlayamadım almadığım akşam

daha önce hiç ölmedim temmuzum ve incilerimle
göksuyu ışıklarla teşrif ettiğimiz akşam

ne zaman gülüm solar ne zaman deniz ne zaman akşam
ne zaman gemilerdi ne zamandı paşa kocam

artık başucum dinlendirir bir şamdanın süsünü
söyle ey göksu akşamı hafız burhan ölüm ne zaman

mevlûtlar okunur dalgalar kalır bir geminin ardından
öldüm ben saffet hanımefendi salihat-ı nisvandan

DENİZE ÖNSÖZ

birden bileklerimde duydum
denizin engin kelepçesini
iki kıyı arasında bir yerde
asyayla amerika gibi iki kıyı
aradaki okyanus da olsa
zaten zamanım yoktu
bir türkü söylüyordum
eskiyen taşlar üstüne

hızım kesilmişti
hızım hep kesilirdi karanlık basınca
uzakta bir yerde açan bir gülün
uzakta bir yerde yakılan bir lâmbanın
ellerime dolanırdı kokusu, ışığı
oynak terazisinde akan zamanın
ikiyi ikiyle çarpardım durmadan

artık kaçınılmaz bir ustalığa vardım
acı çekmede ve rüzgârı tanımada
olumsuz şeyleri tartışmada
üstüme yoktur biliyorum

bir coşkunluğum kaldı. onlar da
o kadar sınırlı ki
— çiçeklere, halka ve sulara değgin —
başka bir şey yok
örneğin, ceketim anısız bir geceyi yükleniyor
bense sonsuz bir gidiş gelişte

birden nasıl duyumsa duydum
denizin engin kelepçesini
güney-batıdan esen bir rüzgâra uydu
çarparak kendi sesini topraklara, ağaçlara
denizi ve bahçe lokantalarını
sığınılmaz yaparak
şaşmaz bir doğrulukla evleri evler yapan
indim kalesinden
evimde gazeteler okudum

imdi ey beni sargılayan tekne
dilimi dil yapan hançer
sulayıp eskittiğin tarlayı göster
yakıp söndürdüğü lâmbayı göster
içinde yaşayıp düşündüğün odayı göster
bir damarım boşalıyor
biri doluyor

bir bardaktan bir bardağa soğuk bir süt aktarır gibi

VAKTİN ÇAĞRISI

şimdi burda kar yağıyorsa her yerde yağıyordur ve vakit dardır

su geçirmez çizmeleri de dardır amanvermez yıldırımçekenleri de

ve polisleri, polisten kaçanları ve düzgün cümle yapanları anayasaya giriş, felsefeye başlangıç ve statik okuyanları ağaç okşayanları, ekmek dilimlemeyi ve yemeyi sevenleri — arada, bir ateş gibi yakıp geçmeden tarihin kundurası — mevsim sonu ucuz satışları, indirimli fiyatları ve hiç düşünmeden

bir incir ağacının bütün bir yaz süren denizli rüyasını doğduğu yerin yitik anısını bulduğunu sanarak sevenler vardır dördüncü boyuta göre bile vakit dardır

denizlere en tutkun adamın bile çok zaman uykusu vardır bir çırpıntı gibi gelip gider düşlerinin kumlarda yattığı o adsız şehir, halkının boylu boyunca kumlarda yattığı başkalarının o uğultulu şehre biraz kuzeyden baktığı ne kadar suya girseler ıslanmayan çımacıları, dalyan toplayanları, vapur yürütenleri suya bakıp rüzgâr söyleyenleri, yağmuru yanılmadan bilenleri yağmura şemsiyesiz çıkanları bakkal çıraklarını, meyhane komilerini, deniz adamlarını izinli yürüyüşleri, sağlıksız grevleri ve aynen lokavtları doğduğu yerin yitik anısını bulduğunu sanarak sevenler vardır vakit dardır

her şeyin acısı birden gelişir ve hız verir kanına
çiçeğin susuzluktan kuruması, kedinin açlığı ve eylül ortası
bir yanlışlık, bir kırgınlık, bir izin akşamının ilk karası
sıkılğan ölümün kuluçkadaki kuşunun çatlamayan ilk yumur-
tası
işte akreple yelkovanın, örümcekle sineğin saat on ikideki
arası
ancak coşkunuğa vakit vardır

ey onun adsız bir ot olarak yüzyıllardır sürgün veren sabrı
durumunun dağlara bir akşam olarak vuran gölgesi
ey usta berberlerin bileyli usturası, lâğımcılar kazması
ey bileycilerin en hüznölüsü, kıvılcımlar ustası
ey en tıraşlı mücellit kalfası
bir fakülte rozetinde gülümseyen kırmızı, uslu kırmızı
gülüşünüz bir mağaranın karanlık tarihini aşıyor artık
bir şehrin güneyi ve batısı vardır
vakit dardır

bizim tasalarımızın eskidir tarihçesi
sonunda umutlanmak, başında gül bahçesi
bir bayrama su veriyor bir gümüş çeşme
çünkü dünyada artık
vakit dardır

EDİP CANSEVER

KÜL

Küle Başlangıç

Puhu kuşu muydu, neydi, kanatlarını toplayıp durdu
Boşluktan yontulmuş tüneğinde
Sıradan bir cumartesinde, yazılı kâğıtların
Kalemle delinmiş yerlerinde
Uzaklardan, çok uzaklardan doğmuş kıyılar gibi
Yorgun, tozlu yol kokulu kıyılar gibi
Şaşırmış kalmış da sanki deniz fenerlerine
Öyle.

Havalandı birden yayararak kanatlarını
Gözlerini gözlerinde bileye bileye
Bir düğme iliklenirken, bir yapma çiçek
Yakaya ilâştirilirken acele
Ve soluk bir gülüş ki eskiye eskiye
Anılara dönerken çaresiz
Havalandı kuş ve yitip gitti
Külrengi bir tarih bırakaraktan geride.

Küle Geriliş

Hepsi kül. Ah o zaman kül başka
Yüzümü tutuyordum sığ kıyısına anılarımın
Ayak bilekleri külden adam
Bir avuç kül doluydu ağzımda.
Hepsi kül. Kirli, bulanık sular

Patlamış sonbaharın da memesi
 Emzirir balmumundan bir göğü. Damlarda
 Gezdirir ürkerekten pas renkli dilini
 Ve döner birer birer ülkesine acılar
 Saplanırlar birden soluğuma
 Bilirim, o kadar iyi bilirim ki ayrıca
 Değil miydi külden kafatasları onların
 Ve dökülmüş saçları avuçlarında
 Bir bir anımsadığım şimdi
 Yanmış hepsi, kül olmuş.

Yanmış hepsi, kül olmuş
 Bir trendi sanki hiç inilmemişti
 Çıplak gövdeleriyle kâğıt oynayan adamlar
 Ve çürük dişleriyle
 Ve geçmişi olmayan geleceği de
 Herkesin kendine göre bir boynu vardı yalnız
 Hüznün ve çaresizliğin eklem yerlerinde
 Gözleri vardı kurtlu erikler gibi
 Ne zaman ki bakılacaktı bir yere
 Bakılırdı hep birden bir avuç gözle.

Ve yanık istasyonlar gördüm arada
 Titrek dumanlarıyla bozkırı
 Kuru, kupkuru otlar yakıyordu biri. Çekerekten içine
 Kır kızılı bir hanı
 Han
 Yıkılmış zaten o da, şurda burda üç beş duvar
 Toplamış kanatlarını puhu kuşu da
 Boşluktan yontulmuş tüneğinde değil
 İri bir pençenin tırnaktan boşalan oyuğunda
 Soğuyor bilmek için yaşadığı zamanı

Oysa görmüyor önünü bile, görmüyor
Bir başka puhu kuşu koysan da karşısına
Bozulmasın istiyor kül, anlaşılan
Hiç bozulmasın
Ah her yanda küller her yanda.

Külün Doğası

Vermediler kapının önüne düşürdüğüm
Sararmış yarasa iskeletini
Bir denizci vermişti bana çıkarıp da boynundan
Kapkara bir kasketi olan
Her limanda birkaç kere unutilan
Hemen hemen parmaklarıyla konuşan bir denizci
Ürkütür demişti azılı fırtınaları
Ve yırtıcı kuşlarını açık denizlerin
Oysa ne kuşlarla boğuşmuşluğum var bugüne kadar
Ne de fırtınalar gördüm azılı
Yaşadım günsüzlüğümü ve saatsizliğimi durmadan
Bazen bir sözüm oldu, sonra o sözün külü
En çoğul
En yaygın
En ne zaman külü
Ve dedim, anlaşıldı, küllerin doğasıdır yarasa
Bütün küllerin
Elbette yalan denizcinin konuştuklarıysa.

Sızar Kül

Sızar saçaklardan, su borularından
Camlardan, kapılardan, yangın merdivenlerinden
Bir dönemeçten, ayaküstü konuşmalarından
Sorgulardan, alışverişlerden, pazar gürültülerinden

Bayraklardan ve gemilerden
 Kıyılardan, varoşlardan
 Bundan böyle konuşulmayacak bir yaşantıdan
 Sanki bir benzin istasyonundan
 Geride kalan bir benzin istasyonundan
 Bir tankerin güvertesinden, hüzünlü bir benzin kokusundan
 Bir menekşenin iki tek boyutundan
 Garlardan
 Bir gülün bir boyutundan
 Bir duvarın duvarsızlığından
 Yokluğun bir daha yok oluşundan
 Ve kulak çınlamasından
 Bir kentin resimli bir balon gibi patladı patlayacak olmasın-
 dan
 Üstünde bir yüzün yarısı olan bir puldan
 Ve tutkal kokusundan
 Tutkaldan
 İsayı sırtından gökyüzüne yapıştıran
 Fişlerden, bankalardan, kesilen makbuzlardan
 Bir hayvanat bahçesinden
 Bir yalvaçın ağlamaklı fotoğrafından
 Bulaşık sularından, çöp kutularından
 Parklardan parklardan parklardan
 Bir homoseksüelin kırmızı kazağından
 Oksijenli saçlarından
 Vitrinlerden, mağaza patronlarından, sokak satıcılarından
 Çanlardan
 Bir doğurmamışlıktan, bir doğurma korkusundan
 Yaşama korkusundan
 Çelenklerden ve cenaze levazımatından
 Bir ölüye kadar
 Her şeyden.

Klden Adamlar

Bir saat ne kadar yaşar bir eskici dükkânında
Bir ırmak bir taş köprüye sarmaşıksa.

Koşar bakışları külden adamlar
Ordan oraya
Soğuk etlere, sosislere, yumurtalara
Konservelere ve jambonlara
İtişirler, şşrler, saatlerine bakarlar
Koşuşurlar masalara, bardaklara, ayakta durmalara
Bir sosisli sandviç peynirli bir sandviçle
Bir işaret parmağı bir başka işaret parmağıyla
Bir ceket bir kazakla
İki düğme birbiriyle.. Sonra
Yavaş yavaş çiftleşir kalabalık
Yağlı kâğıtlar, cıgara izmaritleri, ruj lekeleri kalır ortalıkta
Ve doğar ıslak ceket i külün
Bir daha doğar
Kurudukça savrulmaya başlar havada.

Her şey kl için! her şey kl için! her şey!
Bağırır bakışları külden adamlar
Toplanır tüneğinde puhu kuşu da
Ve bakar bunca zamandır geldiğı yola
Yorgun, tozlu yol kokulu yola
Aar kanatlarını, saldırır ötelere yeniden
Bu külle sıvanmış kentten
Dalar boşluğâ

Ah her yanda küller her yanda.

CEMAL SÜREYA

SEVDA SÖZLERİ

Posta arabalarından söz et bana
Kan var bütün kelimelerin altında
Ezop'un şu lânetli dilinden söz et
Kan var bütün kelimelerin altında
Umulmadık bir gün olabilir bugün
Aslan kardeşçe uzanabilir kayalıklara
Bir çay söyle yağmurların kokusunda
Kan var bütün kelimelerin altında
İşte durup dururken şurda
Bir yelpaze gibi açıldı sesin
Güzün en gürültülü kanadında
Göğün en ince dalında

Kan var bütün kelimelerin altında
Umulmadık bir gün olabilir bugün
Bir çeşme gibi akabilir cumartesi
Çılgınlığındaki sessiz harfler
Dün gecenin ağırlığıdır damarlarında
Ne güzel konuşur sokak satıcıları
Fötr şapkalarıyla ne kalabalıktırlar
Ve çiçekçi kızların göğüsleri
Daha suçsuzdur kırlangıç yumurtasından
Kan var bütün kelimelerin altında
Yaprağını dökecek ağaç yok burda
Ama ışık dökebilir olanca renklerini
Sürekli işbaşındadır belleğin
Tanık şairler arasında
Oyuncu arkadaşlar arasında

Yolculuk bir kafiye arayabilir
Atının kuyruğundaki düğümde
Ölüm bir kafiye arayabilir
Ak gömleğinde

Yol bir kafiye arar ve bulur
Dönemeçlerin benzerliğinde

Kan var bütün kelimelerin altında
Bir gül al eline sözgelimi
Kan var bütün kelimelerin altında
Beş dakika tut bir aynanın önünde
Kan var bütün kelimelerin altında
Sonra kes o aynadan bir tutam
Beyaz bir tülbent içinde
Koy iç cebine
Bütün bir ömür kokar o ayna
Kan var bütün kelimelerin altında
İşte o kandır senin gülüşün
Sızmıştır hayatın derinlerine
Siyahdır orda kırmızıdır
Daldan dala atlar
Sever çocuklara anlatılan masalları
Ama iş savunmaya gelince
Yalnız alevi savunur
Ve güneşin solmaz çekirdeğini
Yalnız doruklarda

Umulmadık bir gün olabilir bugün
Kan var bütün kelimelerin altında

ÜLKÜ TAMER

AY YOLUNDA

Yarım saat önceyi hatırlıyorum şimdi,
kucağıma bir kedi verip
güleryüzlü bir resim çektiklerini.

Rüzgâr çok hafif esiyordu,
ışıklar kediyi ürkütmüştü,
yüzümü tırmalayıp kaçmak istedi.
'Generallerden biri,
«Biliyor ayda fare olmadığını,
onun için gelmek istemiyor seninle,» dedi,
bir kahkaha attı sonra,
herkes güldü,
gazeteciler cümleyi tekrarlattılar.

Karım televizyonun başındaydı
roket ateşlendiği anda.
Bahçemizdeki çakıllar arasından
karıncalar yürüyordu.
Milyarlarca hayvan yürüyordu toprakta,
karıncalar, kaplanlar, ceylânlar.
Biryerlerde elma topluyordu kadınlar,
çocuklar gizlice sigara içiyor,
adamlar sinemalarda yer gösteriyordu.

Hatırladığım kadarıyla
kalabalık bir yerdünya.

- İşte dostum,
boşluğun ve sonsuzluğun şiiridir bu.
- Bizim yerimizde olmak için
nice insanlar
nice yıllarını verirdi ömürlerinin.
- Dünyadan uzaklaştık
ama yaklaşıyor gibiyiz aya.
Yıldızlar da daha parlak değil.
- Şuna bak,
atlaslarda da böyle bir yerdi Afrika.

Ama Hemingway'in hikâyelerinde böyle değildi.
Çalışsam Kilimanjaro'yu belki görebilirim,
ama nerede onun gergedanı?
Konak yerlerindeki külleri eşeleyen maymun,
hışırdayan yapraklara pusu kuran aslan yavrusu,
ırmak kıyısında suya bakan çocuk,
balıklarla konuşan çocuk,
köyünden kaçan çocuk nerede?
Nerede bir mızrağı dört günde bitiren yerli?
Belinde tabancasıyla
nişanlısının boynunu öpen,
öperken geceyi düşünen savaşçı nerede?
Savaşçılar vardı,
kayan yıldızlar gibi fırlatırlardı bombalarını;
çingeneler vardı,
çadırları kıldan değil, kemik tozundandı;
ihtiyarlar vardı,

kurşun görmüş, kurşun geçirmişlerdi;
kaçakçılar vardı,
çarpyışan aşiretlere umut kaçıırırlardı.

Yalnız gövdelerini değil,
bakışlarını bile görmek isterdim onların.

Zaman içinde bir yolculuktur bu,
ama İkinci Dünya Savaşı bile görünmüyor.

— Televizyondasın dostum, gül biraz,
bütün dünya bize bakıyor şu anda,
Hadi, yerçekimi olmadığını gösterelim.

Yerçekimi değil, dünyaçekimi yok.

Evet, çok kimse bize bakıyor şimdi;
canlı birer insanız onlar için,
kapsülümüz bile canlı,
kapsülün içi bile, kollar, rakamlar bile,
kayışlar, düğmeler bile canlı,
elimizdeki su tabancaları bile.

Bütün dünya bize bakıyor şimdi;
biz dünyaya bakıyoruz,
sınıflarda gördüğümüz kürelerin biraz büyüğüne.

AHMET OKTAY

KONUŞMALAR

Ey güzün avlusunda balkıyan gökyüzü
okudum bir yirmi yıldır
çocuklara ve otobüs yolcularına
güvercinden ve çelikten günlüğünü.
Çizdi akarsuyun kaynağına çocuklar
şiiir in vazgeçilmez gerecini Hüzün
ve söğütten bir efsane damıttı yolcular
çektiler özlemi imbikle bozkırdan.

Hüzün bir koku ve taddır ağzında
tütüne, sözlere, geçmişime karışan :
Çocuktum, uyandığımda bir sabah
yapraksızdı artık kiraz ağacı;
duydum dünyanın korkunç akıntısını
karın sesi geçiyordu şahdamarımdan,
dedim bir mayalanmadır hüzün
dirençli, kuşkulu, yaratan bir mayalanma.

Ey çırpınan bir kuş küreğiymişcesine
bana tan vaktinde cennetini sunan kadın,
kim bozdu elma mevsiminin andını
o yeni bileyli Şubatların
özdeyişler ve şiir dokuyan tezgâhını?
Örsünde ağulu akşamların
dövülen mercan sesidir
biri fildişi, biri menekşe olan
zorlanmış şakaklarımın.

Bedelin ödenecek elbette ey Zaman
 ey fıskıran ve ekilen tohum
 ödenecek bedelin umutsuz alkol
 ödenecek bedelin kanayan hançere,
 ki hâlâ zonkluyor şarkın
 yitik sevincin, yitik bedeninin billûrunda.

Bedelin ödenecek utandırılmış Yazman
 senin bedelin de ey yağmur
 seninki de ölümden daha bilge güvercin.

Devam ediyorum

Sarsıldım ta Zap Suyu'nun orda
 kısırlaşan bereketin
 insan ve kurt gözlerinin
 çığlıktan ve sabırdan anaforuyla.
 Recep diye biri elimi tuttu Yüksekova'da
 yüzüydü o hiç dinmeyen deniz humması,
 haftasına oturdum Beşiktaş İskelesi'nde
 parmaklarımda taze simit
 ve yorgun bir akşam kokusu.
 Yazdım Kimse yetinemez kendi sözleriyle
 özlemse eğer yolculuğun hamuru.

Söğüt ve buğday bilgimin özeti,
 sıklıkla bekler bıçağını canevinde
 çocuğun dudagından ilk sesi vermek için
 çünkü söğüt rengidir benliğin.
 Buğdaysa yenilmez bedeni
 sevginin, kardeşliğin, öfkenin.

Ey bir uğraş tutanın daima çağrılan adı,
başlanabilir her zaman yeni bir kitaba
bir kuş toplar o göçebe halkını
kadında hüzüncü erkeğini,
sırala öyleyse ezberinin unutmadıklarını :

Kıyımı, açlığı, yalanı
öpüşün çınlayan sarkacını
yürüyenlerin omuzbaşlarını,
en yeşil kuytusunu dağların
ve su vereni bir bozgun akşamında.
Oğlum! İlk sayfaya yaz bir defterin olunca :
dünyalara değer bir bardak su
her şeyden umudun kesildiği bir zamanda.

(*Papirüs*, Mart, 33)

BİR KENTİN TARİHÇESİ

BİRİNCİ BÖLÜM

Bir gece yarısı, belki de gece yarısından daha ileri bir saate, yağmurlu bir havada çıkageldi Kut kentinin belediye başkanı Osman, sırtında yağmurluk, elinde şemsiye, cebinde yüzlük ve beş yüzlük. Bu arada çoktandır yağmur bekleniyor ve çıkılıyordu yağmur duasına, yukarı değil, aşağıya doğru açılmış, daha doğrusu sarkıtılmış parmaklarla, sanki yağmur, bu parmaklardan sızarak şıp şıp diye kurumuş toprağa akıverecekmiş gibi. Bütün bu yakarmaların ve duaların etkisi ile olacak yağmur başlamıştı yağmaya ikinci üzeri, kesiksiz bir biçimde sürdürmüştü yağışını. Daha da sürdürecekti gibiydi. Bunalmaya başlamıştım bu defa yağmurun yarattığı ıslaklıktan ve devamlı tıptıplarından. Tam zamanında geldi Belediye Başkanı Osman yağmurdan çıkarak. Bayılıyorum oldum bittim bu gibi belediye başkanlarına uzun meslek hayatımda, hele cebinde para olup da büyük kentlere gelenlerine. Doğrusu büyük bir kurtarıcı olabilirdi Belediye Başkanı Osman, Kut kenti denilen en ilkel köşelerden gelse bile, borç alma konusunda. Birkaç yüz liracık borç. Birkaç yüz liracık borç kurtarabilirdi beni bugün içinde bulunduğum ve parasızlık denilen sıkıntıdan, bir süreye için.

«Cebinizde beni malî yönden finanse edebilecek kaynaklar bulunmuyorsa hiç gelmeseydiniz,» dedim, bu sevimli ve saygıdeğer belediye başkanına.

«Biliyorsunuz ki,» dedi Osman, «büyük kentlere ge-

lirken elimiz ve cebimiz boş gelmeyiz hiçbir zaman.»

«Aman ne kadar iyi, Sayın Başkan,» diye homurdandım ben de, ne kadar hoşnut olduğumu belli etmemeye çalışarak ama gene de belli ederek. Sonra en önemli soruyu yönelttim konuğuma «Kaç paranız var yanınızda? Biliyorsunuz büyük kentler yankesiciler, sömürücüler, kapkaççılar, dızdızcılarla doludur. Belki de paranızın bir kısmını bize emanet buyurarak büyük bir sıkıntıdan kurtulmuş olursunuz.»

Belediye Başkanı Osman, bu sorumu hiç de beğenmediğini belli eder bir biçimde kafasım sallayarak, çıkardı sırtından yağmurluğunu, yağmurluğu ile birlikte ceketini ve ceketini ile birlikte jaketatayını, silindir şapkasını, frak ve smokinini, gömleğini ve gömleğiyle birlikte önlüğünü.

«Yatırım olanaklarımı şimdiden size açıklayamam,» dedi Osman. «Ama nasıl olsa size yaptırmak istediğimiz işi kabul buyurduğunuz takdirde cebimdeki paradan bir kısmı sizin olacaktır.»

«Öyle mi olacaktır?»

«Evet, öyle olacaktır.»

Bu Belediye Başkanı Osman Bey son seçimlerden başarıyla çıkıp, görevinin gerektirdiği oranda uğraşmakta bulunduğu bunca arsa spekülasyonunu ve mastürbasyonunu bırakıp, daha önemli yurt ve kent sorunlarıyla karşı karşıya olduğunu görüp, binlerce dilekçe ve dalavere arasından yolunu bulup — ne anlamda yolunu bulmak bu? — önce kendi evinin önüne asfalt çektirip, sonra parti ilçe başkanının evinin su işini çözümleyip, çıkıp gelmişti büyük kente, belki de başkente, beni bulmaya. Acaba bu işin altında ne ola?

Bundan sonra şöyle bir konuşma geçti ikimizin arasında

Ben — Canım koskoca belediye başkanı olmuşsunuz bir defa, ne yapacaksınız bu kadar parayı? Kuluçka mı yatacaksınız?

Sen — Ben bu işe karışmak istemiyorum ve bu işin dışında kalıyorum ve zorla buraya karıştırmak istiyorlarsa, bunu kesinlikle protesto ederim.

Belediye Başkanı — Bu para sorununu, ikinci beş yıllık plânın sonuna bıraksak daha iyi olur, çünkü bizim kent suyu programa alınmadı. Belki bundan sonraki programda.

Biz — Programınız batsın sizin. Biz burada birkaç kuruş borç almak için çırpınırken, siz plan ve programdan söz açıyorsunuz.

Belediye Başkanı — Plan ve programınız yoksa, alırsınız hava.

Onlar — Ne oluyor burada? Bir gürültü, bir patırtı. Doğrusu ünlü bir tarihçiye yakıştıramıyoruz bu tutumu, kendisi tam bir para düşkünü.

Siz — Para düşkünü olmayıp ne yapsın, parasız adamcağız.

Ben — Görüyorsunuz ya, bu kadar okudum, bu kadar tarih kitabı yazdım, ne verdi bu ülke bana? Hiç. Ev kirasını bile çıkaramıyorum. Herkes çıkarı peşinde, ben de çıkarım peşinde. İşte bu iş böyle.

Belediye Başkanı — Bu para işini bırakalım, asıl önemli soruna gelelim.

Ben — Evet, önemli soruna gelelim. En önemli sorun kadın sorunudur.

Belediye Başkanı — Kadın sorunu gerçekten önemlidir ama buraya bir sorunla ilgilenmek için gelmiş bulunuyorum, bundan önceki gelişlerim gibi değil durum.

Ben — Ne imiş o konu?

Sen — Ne imiş o konu bakalım?

Siz, Onlar — İnsanı merakta bırakıyorlar, asıl konuya bir türlü gelmiyorlar.

Biz — Asıl konu her zaman kadındır. Her şeyin altında kadın parmağı vardır, her şeyin altında kadın parmağı, dilber dudağı, hanım göbeği ve kadınbudu bulunur.

Ben — Ne imiş bu konu? Vallahi patlayacağım.

Belediye Başkanı — Ey yurdumuzun en büyük tarihçisi! Geçmişte olan bitenleri bir bilim düzeni içinde ele alan ve onları bilimsel bir sıraya sokan kişi! Ününüz vurdu Avrupalara, nerdeyse göstereceğiz sizi aday, Nobel Armağanına, Yaşar Kemal'den sonra. Bu yapılmazsa, ben, bu yoksul kişi, öğrenciniz ve tilmiziniz olarak, göstereceğim sizi aday, köy ihtiyar meclisine, köy mahalle ve mezra meclisine, il genel meclisine ve belediye meclisine ve il genel evine, o da olmadı kurucu meclisine, idare meclisine... Hiç olmazsa bunları yapacağım sizi kurtarmak üzere. Şu anda coşkunluk içindeyim sizi aday göstereceğim için! (Niçin?).

Ben — Bu söylevleri bir yana bırakarak asıl konumuza gelelim, yoksa ben sana küserim.

Belediye Başkanı — Kısa bir biçimde anlatmak gerekirse biz kentimizin geçmişini öğrenmek istiyoruz.

Ben — Hay, sizin kentinizin de, sizin de geçmişinizi...

Belediye Başkanı — Ben de aynen...

Ben — Ben de size, avradınızla birlikte...

Onlar — Şimdi de birbirleriyle dalaşmaya başladılar.

Ben — Nerede bulunur bu Allahın belâsı kent?

Belediye Başkanı — Nasıl bilmezsiniz efendim benim geldiğim kenti?

Ben — Her şeyi kolay kolay hatırlayamıyorum bu günlerde. Neyse bunu bırakalım. Nasıl olsa bulunur bu ken-

tin nerede olduğu!

Belediye Başkanı — Böyle sözler yakışmıyor sizin gibi ak saçlı bir tarihçiye ve tarihe şimdiden mal olmuş bir tarihî kişiye.

Ben — Babandır, o senin tarihe mal olmuş olan! Ben tarihe mal olmak istemiyorum, hiçbir şeye mal olmak istemiyorum ve senin ne mal olduğunu biliyorum!

(Bu sırada Belediye Başkanı cebinden çıkarıp bir şişe viski ve bir paket süzgeçli amerikan sigarası, Amerikan pazarlarından satın alınmış, yaktı sigarasını ve aldı bir yudum viskiden ağzını şaplatıp burnuyla koklatıp. Ben de, «Ne iyi ettin de getirdin bu viskiden, mideye bu kadar iyi giden!» diyerek aldım bir yudum, ardından bir yudum ve dahi ardından bir yudum bu içkiden. Böylece başladı yüzümüze ve sözümüze vurmaya alkol şenliği gittikçe.)

Belediye Başkanı — *Tabutun üstünde on bin kişiydik Ho... Ho... Ho...*

Bir de rom şişesi.

Ben — Hayır. On bin kişi değildik. *Onbinlerin Dönüşü'*nde on bin kişi id'ik. Sonra fire verdik. Xnephon.

Belediye Başkanı — Kentimizin bir tarihçesi yazılsın, şan ve şeref bulsun! Önemi anlatılsın bütün yurda, iç turizm de gelişsin bu arada.

Ben — Başka bir tarihçi seçseyd'niz kendinize.

Belediye Başkanı — Bulamadık sizden daha palavracısını.

Ben — Geçmiş bu kadar karıştırmak iyi değildir.

Belediye Başkanı — Bizim istediğimiz bir tarihe sahip olmak. Böylece halkımız okusun bu tarihi ve göğüsleri kabarak dolassınlar ortada, ele güne karşı.

Ben — Ama tarihi incelerken, hoş gitmeyecek gerçeklerle karşılaşabilir insan.

Belediye Başkanı — Biz sizin onları es geçeceğinizi biliyoruz şimdiden. Kentimize gelin, konuk olarak ve inceleyin kentimizi, tarihsel kalıntıları, tören yerlerini, kaleleri, su yollarını, köprüleri. Sonra yazın bize güzel bir tarihçe. Alacaksınız bu iş için büyük bir para, yüklüce.

Konuşmalar sona erip Belediye Başkanı ayrılınca evden, kara kara düşünmeye başladım, yılların biriktirdiği yorgunluğu çıkarmak istiyordum gibi ayaklarımı uzatıp, pipomu tütürerek, viskinin beynimde yarattığı tatlı bulutların dağılmasını bekleyerek, kitaplarım, kâğıtlarım, defterlerim ve notlarım arasında. Kendi kendime soruyordum, «Acaba ne var bütün bunların ardında?» diye. Ne var bütün bunların altında? Oysa kuşkuya kapılacak bir yön yoktu bu işte. Şimdiye kadar yazmıştım birkaç tane kent tarihi, devrim tarihi, evliyalar tarihi, peygamberler tarihi, ef-saneler tarihi, Anadolu ve Rumeli tarihi, daha neler neler Kuşkulanacak ne vardı?

Sonra kentin adını düşündüm. Neydi kentin adı? Bir kâğıda belediye başkanının adıyla, kentin adını yazmıştım. Hep böyle yaparım, konuştuğum kişiler'n adını küçük kâğıtlara yazarım, sonra atarım bu kâğıtları çöp tenekesine, sonra toplarım gene çöp tenekesinden, bu kâğıtlarda yazılı bir şey olması gerekli, diye. Böylesine güçtür tarihçilerin işleri. Belge toplamak gereklidir her konuda. Çünkü insanın kafası tarihlerle ve yer adlarıyla olaylarla dolar, tarihçilik-

Sonunda bu kadar dolgun bir kafayla, karıştırmadan bunları, yeniden ortaya çıkarabilmek güçtür biraz. Birtakım tarihler Örneğin 4 Temmuz, 10 Temmuz, 6 Ağustos, İsadın Önce 540, Hicrî 647, Rumî 1285, 14 Juillet, 30 Ağustos, 23 Nisan. Sonra birtakım zaferler, bozgunlar, kıtlıklar, kıranlar, kırimlar, soygunlar, ayaklanmalar, devrimler, dönüşümler, ihtilâller, hükümet darbeleri... Bunlar in-

sanın kafasını karıştırır biraz.

Onun için her şeyi bir tarafa yazarım, ne olur ne olmaz. Sonra yazdıklarımı ne tarafa yazdığımı unuturum, ne yazdığımı da unuturum çoğunlukla. Ama bu kez yazdığımı, yani yazmış olduğum şeyin kendisini değil de konusunu hatırlıyorum hiç olmazsa. Bir kâğıda yazmıştım Belediye Başkanının adıyla, tarihçesini yazacağım kentin adını. Bunu büyük bir açıklıkla hatırlıyorum. Çünkü Belediye Başkanı az önce izin alarak yanımdan ayrılmış, yağmur altındaki gece karanlığına dalarak, büyük bir ihtimalle kentine doğru yola çıkmıştı telâşla. Öyleyse onun adını ve öbürünün, yani kentin adını, yazmış olmalıyım bir tarafa. Bu kâğıt parçasını bulmak için karıştırdım, gerçekte çok karışık olan masamın üstünü. Üzerlerinde birtakım yazılar bulunan yırtık pırtık kopuk kâğıt parçalarını elden geçirdim ve inceledim yakından. Sonuçta bir kâğıt parçası buldum, şu yazı vardı üzerinde benim el yazımla

«Osman, 100 lira»

Ama bu kâğıdı şimdi yazmış olamazdım, çünkü dolmakalemimde mürekkep bitmişti bu sabah ya da kurumuştur dolmakalemimin içindeki mürekkep çoktandır kullanmadığım ve bir süs gibi göğüs cebimde mendilimin yanında takılı gezdirdiğim için. Hayır, hayır. Kâğıttaki not dolmakalemle yazılmıştı ve bu akşam aldığım notu dolmakalemle yazamayacağıma göre, bu kâğıttaki ad, Belediye Başkanına ait olamazdı gerçekten. Dolmakalemle yazmış olamayacağıma göre, başka türlü bir kalemle yazmış olmalıydım o notu, ya bir tükenmezle ya da bir kurşun kalemle. Kurşun kalem kullanmıyorum artık modern bir insan olarak ve çağdaş yaşam düzeyine yükselerek. Geriye kalıyordu tükenmez. Kurtuluş yok tükenmez kalemlerden ve onların içinden kustukları boyalardan. Tükenmez kalem kul-

lanmasını da sevmiyordum ve bulundurmuyordum çevremde. Öyleyse bu «Osman, 100 lira» yazısını neyle yazmış olabilirim? Kanımla mı? Evet, tarih kanla yazılır ama böyle notlar değil. Belki de Osman adında bir kişiye 100 lira borçlu olduğumu belirtmek için yazmışımdır bunu, alacaklı olamayacağıma göre. Peki kim bu Osman? Kaçınıcı Osman?

Asistanım Osman kapıyı çalarak, bir adamın beni aradığını bildirdi, ben bütün bunları düşünürken ve geniş bir fikir âleminde yüzerken. (Bu asistan Osman'ın da açlıktan nefesi kokuyordu benim yanımda çalışarak, bir gün benim gibi tarihçi olacağını düşünüp. Salak.) Girdi bir adam içeri elmacık kemikleri azıcık çıkık, selçuk gözleri minyatürlerdeki gibi çekik, bıyıkları sarkık ve ince. «Şu borcunuzu verin artık bakalım, Hocam,» dedi adam, benimle çok içli dışlı olduğunu açıklar bir eylem içinde.

«Ne oluyor böyle? Evimizde bile rahat yok. Kimsiniz böyle izin almadan izinsiz girecek benim evime ve çalışma odama? Burası tekke mi? Medrese mi?»

«Benim adım Osman, Hocam,» dedi adam. Böylece bir Osman daha çıktı ortaya. Hangi Osman'dı bu acaba? «Ben Bakkal Osman'ım,» dedi adam, kendi kendime ve çaktırmadan sormuş olduğum bu soruları işitmiş gibi.

«Evet, Bakkal Osman Bey, ne istiyorsunuz?»

«Viski ile Amerikan sigarasının parasını. 100 lira.»

Demek ki, kâğıtta adı yazılı olan bu Osman'dı.

«Hangi viski ve Amerikan sigarası? Ben viski ve sigara aldırmadım.»

«Hocam,» dedi Bakkal. «Bir Belediye Başkanı geldi ve sizin hesabınıza bir viski ile bir Amerikan sigarası alıp gitti. Her halde size gelmiş olacak.»

«Vay namussuz!» diye bağırdım avazım çıktığı kadar.

«Vay namussuz. Ben de bu viski ile sigarayı bana armağan olarak getirdi sanıyordum. Vay deyyusu ekber!»

«Bozulma, Hocam!» dedi Bakkal Osman.

«Peki sen biliyor musun bu adamın kim olduğunu, adını ve sanını ve nerden geldiğini?» diye sordum Bakkala.

«Evet,» dedi Bakkal. «Viskiyi alırken konuştuk. Onun da adı Osman'mış ve Kut Kasabasında belediye başkanymış.»

«Bir defa daha söyle!» diyerek bu defa sıkı sıkıya not aldım defterime. Sonra ittim Bakkal Osman'ı bir yana, fırladım evden yağmur altında, Kut Kasabasına, tarihin derinliklerine.

İKİNCİ BÖLÜM

Ortada bir ana cadde, parke taşlarıyla döşeli. Bir postane yalnız başına, hüzünlü. Hükümet konağı. Kaymakam evi. Kırmızıya boyanıp üstüste konmuş, yangına karşı su kovalarıyla Jandarma Komutanlığı, birtakım sarı, balçık sıvalı evler... İşte Kut Kasabası. Ben ise Asistan Osman'ın mıymıntı suratı ve sarkık bıyıklarına karşı yudumluyorum rakımı, Kut suyu üzerine doğru uzanmış Cumhuriyet Aşevinde, bu kentin tek lokantasında, yalnız ve çökük, sıkıntılı büyük. Her şeyden önce Belediye Başkanı Osman Bey yoktu burada. Oysa onun peşindeydim sıkıca. Nerede olduğunu da kimse bilmiyordu. Belki kredi koparmak için Başkente gitmişti, belki de belediyenin paralarıyla bir işler çeviriyordu. Gerçi Belediye Başkanının adı da Osman'dı ama bu Osman'ın bizim Osman olup olmadığı konusunda kesin bir kanıt yoktu elimde. Ya başka bir Osman çıkarsa karşımaz, bu kadar ay bu kentte sürüttükten ve tarihçesini (o da ne varsa...) araştırdıktan sonra. Beni kazıklayan Osman'ı

arıyordum ben. Bu, o Osman mı idi? Orası belli değildi ve sıkıntılarım, bunaltılarım bundan ileri geliyordu açık söylemek gerekirse. Çevremi hep Osman'lar doldurmuştu : Belediye Başkanı Osman, Bakkal Osman, Asistan Osman, Osmanlı İmparatorluğu, Osman Gazi... (Düşünürüm hep neden firenkler Ottoman der, Osmanlılara?)

Biz içerken geldi Kut'u Kalkındırma, İndirgeme ve Turizmini Geliştirme Derneği Genel Başkanı ve Motel Kut'un sahibi Bay Hüseyin, oradan, yuvarlanarak ve tombul göbeğini okşayarak, kahkaha atarak ve hoplatarak. Doğrusu araştırmalarımızda ve içki paralarım bulmamızda çok yardımcı olmuştu bizlere bu Bay Hüseyin. Buradan gelen bir küstahlıkla olsa gerek, «Hocam!» dedi bana. «Hocam, altı aydır postu serdiniz buraya. Her akşam içkiler, tatlı su balıkları ve ızgaralar... Ama bizim kent'in tarihçesinden ses soluk yok daha!»

Uzaktan Top Dağının karlı doruğu görünüyordu ve geldiğimiz yol bu dağın çevresinde dolaşıyordu bir beyaz ince şerit gibi.

«Bizi yalnız bırak Bay Hüseyin, bu sorun çok derin!» cevabını verdim ona. «Asıl sen Belediye Başkanı Osman Beyden bir haber var mı? Onu söyle!»

«Osman'ı belediye başkanı ben seçtirdim. Benim elimde büyüdü o kerata. Ben ne dersem o olur burada. Siz ise kentimizin tarihçesini araştırarak ve yüce tarihimizi aydınlatacak bir taş parçası, bir belge bulacak yerde, burada pinekliyorsunuz bu asalakla birlikte!»

«Asalak sensin salak!» dedi Asistan Osman kendinden beklemediğim bir bilim heyecanı ve bilime katkıda bulunarak.

Bay Hüseyin önce olduğu yerde kaldı, kaskatı, bir süre, sonra damarlarından yükselerek kanı, başladı yüzüne ya-

yılmaya kıpkırmızı, pençe pençe ve gözleri dönerek kan ça-nağına.

«Bana nasıl salak dersin! Gösteririm sana!»

Ve asıldı hemen tabancasına, belinde uzun süredir asılı bulunan ve Suriye'den kaçak getirtilen, fildişi kakmalı. Asistan Osman göbeğine bir yumruk vurdu Bay Hüseyin'in, aynı zamanda kocaman ve bir balon gibi şişkin bulunan. Bay Hüseyin bunun üzerine iki kurşun sıktı arkamızdan, biz ana caddeden kaçarken, Cumhuriyetle yapılmış olan, belki de Meşrutiyette.

Biz soluk soluğa kaçıyorduk ve, «Öldüreceğim bu leş kargalarını!» diye bağıyordu Bay Hüseyin arkamızdan ve Kut Kentinin yarı nüfusu tutuyordu bırakmamak için kollarından, bacağından, boynundan ve başka yerlerinden. Bir kısmı da öpüyordu yanaklarından Bay Hüseyin'i şapur şupur, «Yapma elinden bir kaza çıkacak. Bırak bu serseriler!» diye yalvar yakar. (Doğrusu en çok bu *serseriler* sözü dokunmuştu bana, bütün bu olaylar arasında. Nasıl yakıştıırılıyordu bu söz, bizim gibi bilim adamlarına?)

Araya, ateş hattı dışına çıkacak kadar bir mesafe koyduktan sonra bağırdı Asistan Osman «Bırakın ineği, gel-sin göstereyim!»

İnsan araya hep mesafe koymalı böyle bilim düşmanı, anlayışsız insanlarla kendi arasına...

Ben de göz atıyordum olayların akışı içinde meraklanıp pencerelerden sarkan, çekingen Kut güzellerine ve onların güzelliklerine. Soluğum düzelince, güzellerin verdiği coşku ile ben de konuştum. Önce boğazımı kazıdım ve balgamımı kibar bir biçimde mendilime tükürdüm. Sonra şunları söyledim Belediye hoparlörü aracılığıyla :

«Allah belânı versin senin, Bay Hüseyin! Tarih bulun-sun, turizm gelişsin ve Motel'in iş yapsın istiyorsun ama

bütün bunlar boşuna. Bu kasabada tarih yok. Bu kentin tarihsel önemi de yok, tarihsel gelişimi de. Altı aydır oturup içiyorum daha tarihe rastlamadım. Burada herkes günü gününe ve gecesini gecesine yaşıyor. Burada dün ve yarın yok. Öyleyse tarih de yok.»

«Ama, bu memlekette hangi taşı kaldırırsanız altından tarih çıkar, dememiş miydiniz, Hocam?» diye sordu Asistan Osman Dattaraban.

«Sen sus, böyle şeylere karışma,» dedim ona ve devam ettim Bay Hüseyin'e karşı olan konuşmama

«Kadın olmayan yerde tarih olmaz. Tarih olmayan yerde de kadın olmaz. Bunlar birbirini götürür. Sıfıra sıfır elde var sıfır.»

«Peki tarihî hamamımız ne oluyor?» diye böğürdü tarih hastası Bay Hüseyin, bir kurşun daha sıkarak bizim yönümüze ve kurşun burnumun dibinden vızıldayarak.

«Hamam 40 - 50 yıllık ve şengül!» dedim korkudan barsaklarımın çalışmasını ve yediğim keçi etlerinden kaçırmasını önlemek için bir tüp sulfaguan.din yutup.

Karanlık bastı birdenbire ve solgun elektrikleri yandı kentin. Savcı soruşturma açtı Bay Hüseyin hakkında, biz hayatlarımızın güven altına alınmasını isteyince ve ağlamaya başlayınca. Yatıştı bu arada Bay Hüseyin vatandaşların yardımıyla.

«Bir şeyler bulacağız gibime geliyor,» dedi Asistan Osman.

«Bana da öyle geliyor. Yoksa bunların elinden kurtulamayacağız.»

«Bir iki şey bulsak da tarihçeyi kaleme alsak.»

«Hadi ordan, sen kavga çıkarıyorsun her gittiğin yerde.»

«Ama ben âşığıım Bay Hüseyin'in kızına!» dedi Asis-

tan, birdenbire yumurtlayarak ağzındaki ıslanmamış baklayı.

«Hoppala!» dedim. «Hoppala yavrum şinanaynay.»

«Ciddî bu ve kesin,» dedi Asistan Osman.

Sonra kayboldu asistan birkaç gün ortadan. Ben Cumhuriyet Otelinde gövdemi dinlendirirken ve savcılığa gidip ifade verirken, otelin alt tarafındaki otobüs garajından gelen korna sesleriyle sabahları yerimden fırlarken günler geçiverdi hızla. Savcı Bey barıştırdı beni Bay Hüseyin'le, olan bitenlerin Kut halkının konukseverliğine yakışmayacağını belirterek. Ve bu barışma olayını kutladık deniz kıyısında Motel Kut'un bahçesinde hazırlanmış bir sofrada.

Çıkageldi Asistan Osman sevinçle, kollarında bir Roma başı, bir Hitit güneşi, birkaç Yunan heykeliyle. «Bunları buldum, Hocam,» dedi. «Hamamın yanındaki duvar kalıntılarını incelerken.»

«Hemen kazılara başlamamız gerekiyor öyleyse,» dedim Asistan Osman'a, canım sıkkın.

Bütün kent ayaklandı bu haber üzerine, başta saklandığı delikten çıkan Belediye Başkanı Osman olmak üzere ve Bay Hüseyin. Belediye Başkanı Osman gelerek öptü elimi, affettirmek için kendini.

«Viski parasını ver ulan!» dedim ona.

«Ne acelesi var, Hocam,» dedi Osman. «Kaçmıyoruz ya...»

Başladık bilimsel yolla kazılara, hamamın yakınındaki duvar kalıntılarında. Belediyenin karayollarından aldığı bir buldozerle açtık ortalığı. Önce şüpheye düştüm bu duvarların bağları çevirmek için yapılıp yapılmadığı konusunda. Ama her gün küçük bir kelle, küçük bir heykelcik, birkaç paslı çivi, çeşitli eski paralar çıktıkça ben de verdim kendimi kazıya.

Asistan Osman, ilk bulduğunu söylediği Roma başını, mezarcı Rifat'a Eskipazar taşından yaptırdığını fısıldadıysa da, bunu duymazlıktan geldim ve devam ettim kazıya inatla.

Şimdi aradan on yıl geçti. Kazıya devam ediyoruz. Hamamın yanını açtık. Kentin büyük bir bölümünü kazdık. Bu arada ben de bir ev yaptırdını Motel Kut'un yakınında, deniz kıyısında ve akşamları rakımı içip Belediye Başkanı Osman'la güneşin batışını izliyoruz hayranlık içinde.

Asistan Osman ise Bay Hüseyin'in kızını alıp asistanlıktan ayrıldı, başladı antikacılığa. Şimdi gelip giden turistlere tarihî ve turistik eşya satıyor.

(Yeni Dergi, Mart, 54)

EVİN SONU

Önceleri R. Tomris adıyla yazmakta olan Tomris Uyar (d. 1941) bu yıl yayımladığı hikâyelerle artık başta gelen hikâyecilerimiz arasında yer aldığı görüşünü iyice pekiştirdi.

«baba baba canım babam, ört yorganı, ört ört ört, ısın-sın. saçlarım çözüük, terledim. bak köpekler uluyor bahçe-de. evin sonu geldi. camlarda bir buğu halinde sürüyor köpek sesleri, odaları, mutfığı, taşlığı korkuyla sarmalıyor. dışarda gece, ağaçların el gibi yaprakları. her yerde bir tıkırtı, sızan bir musluk, sürüklenen bir terlik.

«gecikme sakın korkuyorum, ne çok bekledim. dündü, geçen yaz mıydı, yol ıslak, kamyon geçmişti, su püskürtmüştü. buğu yükseldi kızgın taşlardan, ağaçların tepesinde sis oldu, evin çevresinde duman. hâlâ gitmedi. gözlerim yanıyordu, kamyonun suyuna tuttum gövdemi, ilikle-rime kadar seşinledim.

«sen geldin. annem açtı kapıyı. bak, yine çingirak çağıyor güllerin arasından, geçtikçe onları uçuk pembeye boyuyor, görüyorum ama şimdi giren yoğurtçu, annem ıslak, iş yapan ellerini önlüğüne sildi, koştu, kapıyı açtı. ayyy dedi, boynuna atıldı. ilk beni sordun sen. arkanda, parmaklıkların üstünde güneş batıyordu. sana koşamadım, utandım, burnum sızladı. kuyuya baktım, kuyu güller gibi kokuyordu karanlıkta. gece uykumda bahçede sana koşuyorum hep, kapıya, bir daha, bir daha.

«sen saçımı okşadın, öpmedin. çenemden tutup başı-

mı kaldırdın. sapsarıydın, gözlerin yaş içindeydi, baktın. sonra, mendilini daldırdın suya, alına sürdün, gülümsedin, mendilin bembeyazdı, ev sessizdi. dallarda çıt çıkmadı. kirazlar durdu, vişne kalakaldı. birden utanmadım artık, ağaçtan kiraz koparttım kulübeye götürdüm. peynir koydum tepsiye rakının yanına, marul yaprakları koydum. şeftali soydum senin çakınla. kaydı. sen mendilini — bembeyaz — parmağıma sardın, üstüne kan çıktı. ört ört ört ört ört...»

— Öfff şimdi gülmekten bayılacağım kız, aç şu pencereyi, dedi Nimet Hanım.

O küçük kışın nice ikindisi gibi bu ikindiye de, birazdan batacak güneşin yumuşak, göz yakmayan ışığıyla camlar ardında, sobasının, kızının, torunlarının, yandaşlarının ve binlerce cam biblonun, bin yıllık koltuk yüzlerinin sü-rüp gelen koruyuculuğu altında geçirmekteydi.

Nimet Hanımın kahkahası, başlangıçta, hep yüzüne sı-gacak sanılırdı. Yine öyle oldu göz uçlarında bir süre du-raladı, kibirli dudaklarının iki yanındaki sert çizgilerden kaydı, boğazında kanlı bir lokma gibi düğümlendi. Derken yayıldı, dağıldı, ak gerdanına, iri beyaz kollarının pörsü-müş kıvrımlarına, önden düğmeli pazen giysisinin midede gerilen katmerlerine sindi. Oyuk koltuk altlarının bitimin-de iki yuvarlak ter lekesi belirdi — kumaşın renginde.

— Kız, şimdi bayılacağım. Allah iyiliğini versin se-nin. Durup dururken. Tövbe tövbe. Nereden buldun o mek-tubu kız? Nereden geldi aklına Gülizar'ın sandığına bak-mak? Kırk yıl düşünsem... Yazmadı yazmadı da şimdi mi geldi aklına oğlanın? Demek diyor ki... (Nimet Hanım yine kahkahalarla sarsıldı.) Kız ne diyordu, unuttum, bir daha söyle bakayım...»

Kâmran ayağa kalkıp pencereyi araladı. Akşam rüzgârı

daldı odaya. Kâmrân camı tuttu, odadaki beş kişiden (ikisi çocuk) yalnız Nimet Hanımın üstüne gelmeyecek şekilde ayarladı rüzgârı. O, Nimet Hanımdı çünkü : korkunç, yarınılması gereken. Kâmrân'sa yanaşma konuşmalara ve eve; istenilince konuşan, söylenilince süpüren. Odanın düzenini bozmamak için dişlek ağzını eliyle kapatmaya çalışarak, biraz da zorla güldü. Nimet Hanıma gizliden haber vermişti mektubu, umunamıştı böyle.. herkesin içinde.. Gülizar duymasa.

— Diyor ki... «Bir haftaya kadar oradayım,» diyor, «sen hiç merak etmê, hanımla konuşacağım Gülizarım,» diyor, «görürsün, yumuşar zamanla, ne de olsa insan,» diyor, «sen çocuğa iyi bak, korkma sakın, gerisini düşünme. Nasılsa bir yolunu buluruz, olmazsa kaçarız oralardan, ardımıza düşmeyecekleri bir yere gideriz, yalnız çocuğa iyi bak sen...» Rezil bunlar hanımcığım, nankör. Bunca yıl nerede ekmek yediniz, değil mi hanımcığım?

Olmazsa kaçarız, ha? Ardımıza düşmeyecekleri bir yere, öyle mi? Settar Beyin eli nereye erişmez a oğlan? Budala.

Nimet Hanım kahkahasını zorladı. Kim derdi ki... Sefer'in eve ilk geldiği günü düşünüyordu. Kocasının, Settar Beyin hizmet eri Sefer. Pabuçlarını kapının dışında çıkartmış, bir iskemleye ilişmişti. Çorapları tertemizdi, hem deliksiz. Ayaklarını iskemlenin altında birleştirmişti. Başparmaklarını boyuna kıvırıyor, büküyordu konuşurken. Bu, onun ilk günden boyun eğmeyeceğini, utangaçlığına, sessizliğine karşın evin düzenine dikileceğini gösteriyordu. Eski evlerin güzelim terlik bölmeleri boşuna mı? Nimet Hanım annesinden, anneannesinden gördüğü bölmeleri, terlikleri bir silâh gibi ustaca kullanmayı bilirdi. Çünkü evin egemenliği

kapıdan girince başlar; pabuçsuzken eve uymak zorunluğunu duyar gelenler. Mutlaka, Dayanaksız, uyumsuz kalırlar. Konuşmaları EV yönetir artık. Neden sonra bazılarına terlik verilebilir tabii, zamanla, bazılarına beyin terlikleri. Oysa Sefer, ilerde kendisine beyin terlikleri sunulduğunda da ayaklarını o günkü gibi iskemlesinin altına gizledi, başparmakları boyuna oynuyordu.

Nimet Hanım, Sefer'i, Sefer'in genç gövdesini gözünün önüne getirdi. Ne sağlam, beyaz dişleri vardı. Dudakları inceydi, kahverengi, daha doğrusu bakır çalığı. Burun delikleri, o dudaklardan umulmayacak kadar geniş, açık ve kıpırtılı. Yine de en çok gözleri. Kaşlarının tek ve gür çizgisi altında kara gözleri, sanki birbirlerine bunca yakın oldukları için böyle sıcak, böyle ateşliydi.

Sefer o gün bir kere bile bakmadı hanımının yüzüne. Başı önündeydi. Nimet Hanım, bacaklarını kaygısızca birbirini üstüne atmış, sorularını soruyordu :

— Nerelisin?

— Anan baban hayattalar mı?

— İş bilir misin?

— Yavuklun falan var mı?

Sefer, gözlerinin içine kadar kızardı, yine başını kaldırmadı. «Utangaç oğlan. Pek de yakışıklı..» diye düşündü Nimet Hanım. Yıllar yılı öyle düşündü.

— Karslı.

— Yok.

— Evet efendim.

— Hayır.

Nimet Hanım eski öfkenin yoklayışını, kasıklarında tazelenişini duydu. Açık cama doğru yürüdü. Rüzgâra uzandı, gözlerinin yanışı geçene kadar bekledi. Uzun, koyu kırmızı tırnaklarını yırtıcı bir kuş gibi taktı pencerenin tahta

pervazına.

— Yaa, serseme bak. Bir de utanmadan benden kaçmaya kalkışıyor. Bunca yılın emeği. Nankör... Peki ama bizim kara kuru Gülizar'ın nesine?

Odada konuşulanları dalgın bakışlarla dinleyen Nermin karıştı söze :

— Yok canım, amma da yaptın anne. Hiç çirkin sayılmaz. Evet biraz cılız, kavrukça ama ince, uysal, sonra ne bileyim...

— Kız neden koruyorsun Gülizar'ı durup dururken? Yoo. Bak taş çatlasa dönmem sözümden. Bu gece toplayacak bohçasını sürtük. Hemen. Bu evin namusu var, onuru var. Bırakır piçini gider. Ağlayıp sızlasın istediği kadar. İyi ki yufka yürekliyim de piçini bıraktırıyorum. Ayağına köstek olmasın diye. Dönsün köyüne, bir dayak da babasından yesin, anlasın Nimet Hanıma yalan söylemek neymiş. Ben nereden bilebilirdim mektuplaştıklarını? Aklıma gelir miydi? Saklıyormuş hınzır. Allahtan Kâmran. Geçen yıl Sefer geldiğinde, «Son bu hanımcığım,» demişti, «bir daha görmeyeceğim yeminlen. Bir gece kalsın, yeter. Çocuğunu görsün. Son. Yeter ki atma bizi evden. Kendim için değil, çocuk.» Eğilip ayaklarımı öpmüştü. Ehh bir kerelik izin verdim. Mektup falan nereden aklıma gelsin, değil mi? Oynaşmalarına da göz yumdum baştan. Altı üstü Gülizar'dı. Çocuğunu yaptı, hevesini aldı işte, daha ne? Ne uzatıyor anlamıyorum.. Allahtan Kâmran.

— Aman aneeee.

— Kız, koruma diyorum sana.

İstanbul sokaklarının ölü bir beyazlık yansıttığı sessiz kışın en soğuk gününde Nermin, iki çocuğunu yünlere sarmış, Fatih'deki evinden kalkıp ta Çamlıca'ya, annesine gel-

mişti. O gün bütün ayrıntılarıyla aklındaydı; bir sürü küçük küçük, üstelik hiçbir olayla açıklanamayan, bir olaya hazırlık bile olamayacak yüzlerce ayrıntısıyla. Karın hızlandırdığı rüzgârda dağılıp paralanan bağlantısız incelikler : Yolların ıssızlığı, topuklar altında çatırdayan toprak yol, insan soluklarıyla buğulanmış bir vapur camından dışardaki karanlığı (deniz ya da akşam) gözleyiş, içerinin güven veren kargaşası (çayfincanları, kaşıklar, ocağa koştururan garsonlar), sonra Çamlıca'ya çıkarken şoförün kulağındaki fiyalkalı sigara. Nermin'in gövdesi yıpranmıştı, yaşlıydı artık ama belleği pırıl pırıldı. Güneşli Pazar'ları, yaz yemişleriyle donanmış bir sepeti, bir oğlağın çayırda koşuşunu, bir adamın sırtından damlayan teri bir bir hatırlardı. Ayrı ayrı günlerde ve yerlerde. Yıllar hep biriktirmekle geçmişti.

«Annenlerde kalırsan masrafımız az olur,» demişti kocası. «Hem Sefer var nasıl olsa, yorulmazsın.» Yedek subaylığını yapıyordu o sıralar. Ellerinden gelse, yedikleri her lokmaya karşılık bir lokma biriktireceklerdi. Yeter ki bir kat Nişantaş'da. Kat alınmıştı sonunda ama oturamamışlardı içinde. Hemen kiraya vermişlerdi. Oysa yeni evin perdeleri hazırды; havlular, çarşafklar, sararmış ne varsa yenilenmişti. Gelgelelim artık yaşamak, biriktirmek demekti Nermin için. Kat alınmıştı, sıra otomobildeydi. Sonra... bilinmez ki şimdiden. Yüzlerce eksik vardı daha. Çocukluğunun, genç kızlığının büyük coşkunuğunu günlere bölmüş, usul usul, sakınarak yaşıyordu. Yemeğin az tuzlusu, suyun ılığı, ızgaralar.. Çünkü kaç yıl kalmıştı yaşanacak? Çok az. Boyanın seyredildiği yerlerde beliren inatçı beyazları öfkeyle geriye taradı.

— Aman anne, uzatma şimdi.

— Niye uzatıyor muşum? Sefer severdi seni; ondan kayırıyorsun.

Yalan değil. Küçük hanım az şekerli içer. Çayın koyusu, ekmeğin kıtırı. O günlerde de ikindiler çaylarla, konuklarla geçerdi. «Sefer, iki kilo pırasa alıver köşeden, incelerinden olsun.» «Sefer, kk hanıma da bir çay koy.» Durmadan buyruklar yağdırdırdı Nimet Hanım. Hiçbir şey olmasa, «Bacaklarımı ovuver. Ay ay ensem!»

Sefer her söylenileni yapardı. Boynu eğikti. Donuk yüzlü, galib kumral bir çocuktur. Dudakları etli, boynu ktt. Ensesinden aşağıda, fanilasının başladığı düzgün çizgi boyunca sırtından ter damlıyordu.

— N'oluyor orada Sefer?

Nermin yarı beline kadar sarktı pencereden. Bahçeden birtakım sesler gelmişti kulağına; içine tuhaf bir kuşku, bir ürperti düşmüştü. Bir şey değil, erkek de yoktu evde. Beybabası olsa da bir, olmasa da. Dışarda eli kamçılı bir subaydı Settar Bey, orası yle. Ama Nimet Hanımın evine girdi mi entarisini giyiverirdi. Tamam. Torunlarının, kızının o gün geleceğini bilse, mutlaka evde bulunurdu. Ama bilmiyor, gecikecekmiş.

— Gecikecek, demişti Nimet Hanım kapıyı usulca kapattıktan sonra. Hadi kızım, otur şöyle. ıkar ocukların üstünü. Dinlen biraz, az yol mı? Ta Fatih'den burası. Ama ne iyi ettin de geldin. Benim de içim sıkılıyordu. Konuşur, dertleşiriz biraz. Ne kadar kalacaksın?

Bu evde insanın canı sıkılırdı gerçekten. Akşamları korkular sarar iini. Her köşeden bir tıkırtı. Sanki ev, pervazlarından ayrılmakta, dağılmaktadır; ufak gürültülerle can cekişir, susmaz. Cumbanın önünde akşam, çabucak gelir ve bitmez bir türlü. Hep kıştır, hep uyku. Çocukları yatırmalı erkenden, yoruldular. Sefer'in deli kızı kulübede, annesinin yanındadır şimdi. Rüzgâr nasıl esiyor.

Nermin hamamı yaktı. Neden yıkanmak istemişti canı, bilmiyordu. Hamamın ışığı sönük denilecek kadar hafifti. Sefer girip bir-iki odun atmıştı. Ama hiçbir şey ısıtamadı karanlığı. Ateşsiz, boğucu bir sıcak bastırdı. Köşedeki küçük camın üstünde biriken damlaları sıcak elleriyle sildi Nermin. Üşüdü. Biraz ötede, bir örümcek, salyalarıyla ustaca nişanladığı sineği sarmalıyor, hareketsizleştiriyordu. Nermin'in yüzü gerilmişti sıcaktan, yanakları kızarmıştı. Havlu bohçasından lâvanta çiçekleri kokan bir havlu çıkardı, kurulandı.

Terliklerinden sular sızarak odasına girdiğinde yatısı ezanı okunuyordu. Çocuklar uyumuşlardı. Uykularında sıkı sıkı kenetlenmişlerdi birbirlerine. Yüzlerini kapıya döndürdü. Gözlerinden yaşlar akıyordu. Beyaz, yepyeni geceliğine değdikçe irileşen meme uçlarını elleriyle bastırarak yatağına dizüstü çöktü, dua etmeye başladı. Bu güvenli yaşama hep böyle gitsin. Hiç değişmesin. Çocuklar, kat, otomobil, saç boyası, o günün yüzlerce ayrıntısına kattığı bütün yeni ayrıntılar. Hepsi bir bütün olsun. Som altından. Tutkular, güzellikler onu oynatamasın.

— N'oluyor orada, Sefer?

Gece yarısı o acayip gürültüler geldi bahçeden. Nermin'in göğsü çatlayacaktı. Korkudan titriyordu. Ya Sefer pencereye tırmanır mı? Kaç adımlık yer? Geceliğinin üstüne bir hırka giydi. Çocuklara baktı, mışıl mışıl uyuyorlardı. Yüzleri kapıya dönüktü. Yok, Sefer yapmaz böyle şey. Sesler kesilmişti şimdi. Sanki dışardakiyle birbirlerini kolluyorlardı. Sefer'in o ikindi, çayını verirken yüzüne bakışı, kızarıışı, hamama odun atışı, eğilişi, yan duruşu geldi gözlerinin önüne. Yok canım.

Dayanamadı. Kaçınılmaz bir olayı bir an önce atlatmak için pencereyi sonuna kadar açtı. Sefer eğilmiş, yerden bir

şey alıyordu. Seslendi.

— Damdaki kedileri kovalıyorum küçük hanım. Uyutmuyorlar.

— Sevsinler, dedi Nimet Hanım.

— Nankörler, dedi Kâmrân.

— Defolsun gitsin sürtük, ama piçi şuradan şuraya kıpırdıyamaz, dedi Nimet Hanım. Zaten delinin biri, bak, gözü bahçede yine, bekliyor. Babası gelince ikisini de bula-mayacak. O zaman ister istemez boyun eğer.

— Aman anneee, dedi Nermin.

— Sen ne acıyorsun? dedi Nimet Hanım. O kadar acıyorduysan, babana söylemezdin, o gece odama çıkacaktı galiba, rahatım kaçtı bu evde, diye.

— Neden öyle diyorsun anne? dedi Nermin. Gülizar meselesi çıkınca babamla konuşup Sefer'i kıtaya yollayan sen değil misin?

— Her neyse canım, her neyse, geçmiş zaman.

Sefer, gücünü tekdüzeliğinden alan coşkun bir türkû gibi yollara düşeli ne kadar geçmişti sahi?

— Bırak artık anne, dedi Nermin. Dudakları titriyordu. Bırak artık, yeter.

(Yeni Dergi, Ağustos, 59)

GÜLTEN AKIN

KASABADA ÖLÜM

Düşman da talan da değil, ölüm sen eskisin
Oydun iğrenç kıdıltılarla aptal toprağı
İri bir köstebek gibi kasabaya girdin

Zeytinyağı döküyordu bir evlâtlık salataya
Daha değerleniyordu ekşisi limonun
Ark boş değirmeni geçip dereye kavuştu
Ateş söndü demirci dükkânında
Dünyadan bir parça kan taşıyarak
Kesilmiş tavuk başları çürümeye durdu
Ve kediler nasıl bağırırsa içinden içinden
Bırakılmış kadınlar aşktan sonra
Köpekler sonsuz bir koşuya başladılar
Durmakla durmamak arasında
Ağaçlar daha çok doğadır, hiç bir şey olmadı
yeni bir iç beklediler boş bölmeler dükkânlarda
Çekti son kahrını bir ekinin kara tahta
Sıralar yeni bir kol uygarlığı beklemeye durdular
Fare yavruları eritti alkolde
Ağrılara, adı büyücüye çıkmış biri
Odalar erime koktu, ölüm sen eskisin
Dondu ters tamlamaları kızımın
Tırnağını kendi kestiği için
Dondu kente bakan hapisanede
Biriyle konuştu diye gardiyan
Ve dörtköşe, şiire benzemeyen yerler
Hücreler tutukludur dörtköşeliliğe
Yataklar, banyolar, uysal gömütler

Doğadan ayrılan tarlalar drtkŖe
 Kentteki evler bahçeler
 DrtkŖe varoluŖ biçiminde
 DrtkŖe yokoluŖ biçiminde
 Durdular
 Ölüm sen benden eski ve nl
 Ama ben küçük küçük senden uzman
 n kŖesiz durdu ne dondurdumsa
 İhtiyar kızımı dünyanın akŖam oldu
 rttm ne varsa örtülecek, kilitlere baktım
 Yeterince kuŖkular salıverdim soluğumla
 Bekliyordum, beni kollarına al
 SzleŖmek olurdu bilmem nerde, ne saat
 Gelinirdi bir tabanca bir ip bir deniz
 Dondurup sağalta yaŖlı kızlığımla
 Seni bekliyordum
 Eski kafalı olduğumdur biraz
 Hem de korkak hem de hüzün, böyle ansızın
 DŖman da talan da değil, ölüm sen eskisin
 Oydun iğrenç kımıltılarla aptal toprağı
 Kasabaya girdin

(*Türk Dili*, Haziran, 213)

SEYFETTİN BAŞÇILLAR

ÇEŞİTLEME

1

Büyük bir kürsüde küçük bir adam,
Adamın aklında güzel bir kadın
Karısı biriyle buluşurken tam
Arka sokaklarında Ankara'nın.

Aynı anda hem orada, hem burda
Geçer iki boyut soy bir kırlangıç
Ortak azık bölüşülür akşama
Savruk evren, soluğu kesik yargıç.

Ve bekler çekmede eski bir silâh,
Silâhın ağzında yağlı bir kurşun
Kullanacak adam öldü bu sabah
Tetiğe değince eli çocuğun.

2

Herkes göçtü mevsim sonu. Yargıçlar
Yeni bir halk istediler kıraldan.
Neylesinler işsizlik korkusu var
Boş kalsın olur mu bu kadar zından.

Ağır bastı son döllenış ve silâh,
Çiçekler gizli bir yapıma durdu.
Yargıçlar uyurken daha bir sabah
Ölen anne yeni bir halk doğurdu.

Ve yeni halk yeni yargıç istedi,
Yeni okul, yeni betik, yeni kan...
Kıralsa... Başından aşkındı derdi
Tahtına göz diken genç oğullardan.

(*Türk Dili*, Şubat, 209)

CELLÂT FUCHS

KENT HALKINA NASIL KARIŞTI

Kentin ortasından kıvrıla kıvrıla kentin dışındaki surlara varan ırmak cellâdın evinin orda ikiye ayrılıyordu. Kentle ve ırmakla kesin bir sınırı vardı cellâdın evinin. Kentin bittiği yerdi bu ev. Kentin olabilecek en ırak noktası. 1400 yılından bu yana Fuchs ailesi bu evde otururdu. 1400 yılından bu yana kent-cellâtlığını babadan oğula devreden Fuchs ailesi. Onlar kentin içinde oturmazlardı. Yasaktı bu. Kentin insanları arasına karışmaları da. Evlerinin önünden ırmağın bir kolu akardı. Cellâdın bahçesine girebilmek için ırmağın üstündeki özel köprüden geçmek gerekirdi. Kentin gözüpek çocukları bazan bu köprüye kadar sokulurlar, sonra cellâdın bıçağı boyunlarına değmişçesine kente kadar soluk almadan koşarlardı. Ortaçağdan 1900'lere kadar kaç çocuk bilir bu korkuyu. Yabancı, cellât çocuklarını ıraktan seyretmenin ne olduğunu bilir. Fuchslar kıızısaçlıydılar. Ortaçağdan beri. Kıızısaçlılık bir şeytan işareti sayılırdı. Hem şeytanla, hem cellâtlarla ilişkili çocuklar. Kimselerle konuşmazlardı. Kimse onlara cevap vermezdi. Bunu gerektirecek bir durum olamazdı. Ailenin kadınları kent pazarına gidemezdi. Kimse onlara bir şey satmazdı. Yemek ihtiyaçlarını belediye karşılardı. Her gün bir at arabası gelir, bir şeyler bırakır giderdi. Arabacı nevaleyi köprü dibine bırakır, dört nala uzaklaşırdı ordan. Kente vardığında doğru birahaneye koşar, korkunç ev halkı üstüne kendinin de inandığı hikâyeler uydururdu. Kent kadınları haftalık çaylarında yüzleri kızarak onları konuşurlardı. Ailenin kıızısaçlılığı, akıt-

tıkları kanın belirtisiydi. Bu kent, ortaçağdan bu yana idam seyretmeye bayılırdı. Çoluk çocuk güle eğlene, fındık fıstık yiyerek idamları seyrederdi. İdam edilene hakaretler savururlar, başı kesilirken alkışlardı. Çocuklar günlerce idamcılık oynardı arkadan. Köklü bir eğlentiydi bu. Ama sonra, baş kesildikten bir süre sonra, kesilen başa özel bir sevgi duyulur, bu haksızlığı işleyen cellât lânetlenirdi. Cellât bütün bu haksız ölümlerin tek suçlusuydu. Bu neşeli ölümlerin. Kentin cadılarının, kiliseye tanrıya karşı gelenlerin, kralın savaşlarından kaçanların, prenze vergi ödemeyenlerin, ırz düşmanı papazların başını, bazen prenslerine ayaklanan halkın başını, bazen halkın dileğiyle prenslerinin başını hep bu aile kesti. O hem hüküm sürenlerin, hem başkaldıranların cellâdıydı. Hüküm sürenlerin ve başkaldıranların somut haksızlığıydı. Kesilen her baş için bir ağıt yakıldı. Bu ağıtta cellât düşmanca anıldı. Ta ortaçağdan bu yana. Yağmurlardan sonra, kent surunun ordan, cellâdın evinin önünden kente varan ırmak kızıl akardı. Kent halkı o zaman bilirdi ki cellât yeni bir idama karar verdi. İdamlar belli mahkemelerden sonra olurdu, görünüşte, ama önce cellât şeytandan işaret alır almaz, idam edilecek zavallıya suç işletirdi. Doğa üstü güçleriyle. Kızıl saçlarıyla.

Joseph Fuchs uyandığında başı çok ağrıyordu. Atalarından kalan şarapları, mahzendeki şarapları yarılamişti dün gece. Ortaçağdan bu yana ailenin imâl ettiği şarapları. İnsanlarla görüşmemek uzun bir hayat demektir. Fuchs ailesi zamanlarını, bu çok uzun zamanlarını değerlendirmeyi öğrenmişlerdi. Şarap yaparlardı. Kilim dokurlardı. Örgü örerlerdi. Gitar çalarlardı. Şiir yazar, şarkı söylerlerdi, dört sesli. Tavuk yetiştirirlerdi. Her güz evlerini onarırlardı. Her güz pancurları boyarlar, damı aktarırlar, evlerine yeni

ek duvarlar örerler, kapılar yontarlar, marangozluk yaparlar, yaptıkları eşyaları cilâlarlardı. Aralarında duvarlara resim yapanlar da çıkmıştı. Gözlerini göğsü kaldırmış, kukuletalı başlıklar giymiş, kızıl saçlı adamların resimleri. Meyva resimleri. İsa, Meryem analar, haçlar, kuzular, çayırılar, çobanlar, çiçek açmış şeftali ağaçları. Aileden biri, idam edilen ihtilâlcilerden birinin resmini yapmıştı arkadan. Cellât soyunu etkilemiş tek idamın resmini. İnce boyunlu, kıvrık uzun saçlı bir oğlan çocuk yüzü. Mavi gözler inatçı. Gözyaşlarıyla güzelleşebilecek gözler. Kuru, inatçı, öleceğini bilen, sonu bilen gözler. Joseph Fuchs bütün gece kadehini o resme kaldırdı durdu. Ortaçağdan atalarından miras kalan bıçağı mahzene kaldırmıştı. Ortaçağdan bugüne uzanan bir damar kopmuştu. Damardan oluk oluk kan akmıştı. Bütün o ölümlerin kanı. Joseph Fuchs onları unutmak için şarap içmişti. Artık özgürdü. Artık uzanan boyunları kesmek zorunda olmamak. Artık öldürmemek hakkına sahip olmak. Bu artık kıızısaçlı olmamak gibi bir şeydi.

Joseph Fuchs köprüyü geçti. Surun dibinden yürüyerek kente vardı. Önüne gelene günaydın diyordu. Bir şarkı söyler gibi, tutkusunu haykırır, aşkını açığa vurur gibi. Günaydın bay postacı, Günaydın bay gazeteci, Günaydın bay polis, Günaydın bay çöpçü. Kimse selâmını almıyordu. Alışır- lar. Bir adamın artık öldürmemesine alışmak, öldürmesine alışmaktan belki daha zor. Belediyenin merdivenlerinden çıktı. Günaydın bay kapıcı. Günaydın bay odacı. Bütün günaydınları merdivenlerin, hollerin gri boyası üstünde yapıştı kaldı. Kirle karışık. Odacı duvarların kirini siliyordu bezle. Fuchs'un günaydınlarını da sildi. Kirli bezi kovaya sıktı. Günaydınlar boğuldu kovada.

Fuchs birahaneye girdi. Kediler kaçıştılar. Kaçışmasalardı vuracaktı tekmeyle. Belediyedeki memurun kışına atmadığı tekmeyle. Belediyede çalışıyordum. Ortaçağdan bu yana ailem belediyede memurdu. Şimdi, biliyorsunuz, kanun değişince, belediyede başka bir göreve atanmak istiyorum. Memur bakmamıştı yüzüne. Hep pencereden bakmıştı. Bir eliyle boynunu tutarak. Sonra, anlıyorum, demişti. Toplantıda bunlar hep görüşüldü. Fuchs düşünüyordu. Başka bir göreve, kent içinde başka bir eve. Oğullarının öbür çocuklarla Futbol oynaması. Haftada iki kez pazara gitmek. Memur yüzüne bakmamıştı, bir eliyle boynunu oarak. Saygılı konuşmuştu. Anlıyorum bunları, yazılı dilekçeniz komisyonda görüşüldü. Biliyorsunuz halkın hizmetindedir belediye. Bir cellâdın — bağışlayın — hizmetinden halkın hoşlanmayacağını anlatmak güç de olsa anlayacağınızı umarız. Bu bakımdan size emekli maaşı bağlanmasına, surun yanındaki evde oturmakta devam etmenize... Ama evi istemiyordu, en çok evi. Kentin meydanında oturmak, parklarda oturmak, sinemalara gitmek istiyordu. Kalabalık bir iş yerinde çalışmak istiyordu. Bir gün bir geneleve gitmek.

O gün bütün gün gazetede gördüğü ilânların peşinde koştu. Kediler, kadınlar ve çocuklar; kaçtılar, kapıları çarptılar, ağladılar. Pencerele örtüldü, telefonlar cevap vermedi. Perdeler kapandı, ziller çalmadı. Fuchs meyhaneye vardığında beş yüzyıllık idamı bir günde gerçekleştirmiş gibiydi. Bira ve gulaş ısmarladı. Hancının karısı sert sert baktı. Gulaşı kediye verdim. Ve sonra başka bir şey isteyip istemediğini sormadı. Fuchs tezgâhın oraya gidip boş bir bardağa bira doldurdu içti, doldurdu içti. Hancı kadın, müşteriler bir şey demediler. Ona bakmadılar. Bitmesini, idamın bitmesini, gitmesini beklediler öyle. İdam bitti sonun-

da. Dışarı çıktı. Irmak boyunca yürüdü. Irmak boyunca müşterileriyle sevişen orospular paralarını bile almadan kaçıştılar. Müşteriler sövdüler. Gece kapılarını örttü. Ay saklandı. Bulutlar arkalarını döndü. Karanlık kaçışan orospuları, söven müşterileri sakladı. Onu almadı. Karanlık kapılarını kapadı Fuchs varmadan. Koşmaya başladı. Yeniden oynaması çocukların, kadınların gülümsemesi, yeniden mırılması kedilerin, kapıların yeniden açılması için. Kentin idamları yeniden neşeyle seyredebilmesi, birahanedekilerin yeniden sarhoş olması, şarkı söylemesi, orospuların müşterilerini memnun etmesi, tek suçlunun *Cellât* olabilmesi için. Bu eski, bu ortaçağdan kalma, bu aşağılık ve o kadar güzel, o kadar vazgeçilmez rahatlık için. Kentten kaçmaya başladı. Karanlığın çözülmesi, ayın görünmesi için. Karanlık açmadı kapılarım, ay görünmedi. Fuchs ansızın ırmağı buldu önünde. Irmak açtı kapılarını ama. Karanlık suların derinlikleri Fuchs'u içeri aldı. Orada, o çok hızlı geçen son anda Fuchs, artık öldürmemenin zor olduğunu anladı. Artık öldürmemekten vazgeçti. Ortaçağdan bu yana bildiği tek şeyi bırakmaktan. Tek suçlu olmamaktan. O son anda, elinde atalarından kalma kılıç, kentin bütün memurlarının, komisyon üyelerinin, karılarının, metreslerinin, çocuklarının kafasını kesti durdu, kesti durdu.

Karanlık kapılarını açtı. Ay göründü. Kıpırsız akıyordu ırmak. Ay baktı ırmağa. Fuchs'un suçunun kentin kanıyla kardeşçe aktığını, Fuchs'un suçunun kentin kanına karıştığını gördü.

PIYANO ÇALABİLMEK

«Annem cumartesileri çamaşır yıkamaları çok günah, dedi. Hele bulaşık sularını geceleri kapıya dökmüyorlar mı!..»

Annemin diktiği bayramlıklarla, üstten bağlı sağlam erkek kunduralarıyla, kafamda koca bir saten kordelayla kapının eşiğinde dimdik oturuyordum.

«Kadınlık kolay değil. Hiç yoktan yakıştırmak. Bak o basmayı Sümerbank'dan kaç a aldım. Bastım suya çirışleri gitti. Bir de ütüledim. Bayrama yetiştirip dikiverdim. Bunlar çocuklarının burnunu bile silmiyorlar. Ben konaklarda büyüdüm. Gel de anlat bu mahalle karılarına. Utum, piyanom, ellerimin güzelliği...»

Aşağıda kürdün kahvesinin önünü sulamışlardı. Toprak kokuyordu taze taze. Her şeker bayramında kahvede oyun havaları çalarlardı.

Bu bayram biraz daha küçülmüştü ayakkabılarım.

— Bak bu yıl şeker bayramı yaza geldi, dedi annem. Allahtan kış da yumuşak geçti.

Bir odamız vardı. Hemen kapıdan giriliyordu odaya. Mutfak yoktu, köşedeki masa yemek ve mutfak olarak kullanılıyordu. Beyaz badanalı duvarların kiri hava ısınıp sokak kapısı açılınca belli oluyordu. Köşedeki pencere varla yok arasındaydı. Babam niçin bayramlarda da çalışır? Kedilere bayramda da ciğer alanlar mı var?

— Anne, babam ne zaman gelir?

— Onun gelmesi öğleyi bulur. Belki de öğle sonu gelir. Dalmışlarsa memleketten bahislere. Aman onların mem-

leketleri de, bal kovanları da. Daha dillerini düzeltemediler. Hep toplanıp konuşmaktan... Ben babana göre değildim, ama ne yapacaksın, kader.

(Abe demirin vardı bir arı kovanları çocuğum diz boyu otlukların arasında. Dağılıktır bizim oralar havası sağlamdır, insanları yapılıdır. Ama tutturdu koca ihtiyar gidelim diye. Buranın hükümetleri değişti. Onca toprak bağ bahçe kaldı oralarda. Sattık ama yabanlarda harcaııverdi erkeklerimiz. Ne dedikse kâr etmedi. Siz kadınsınız bilemezsiniz, dediler. Üç oğlum da öldü gitti. Onlar dağ adamlarıydı şehire sığamadılar. Bizim ballar yonca yonca kokardı, ifil ifil eserdı. rüzgârlar.)

— Anne, nineme bayramlaşmaya gitmeyecek miyiz?

(Ninenin ağlamalarından bıktım. Üç oğlu öldü o sekseninde diye yaşıyor diye başlamıyor mu.)

(Ah gelin ah, niçin geldik bu koca evli yerlere oğullarım gitti bir Demir Ali kaldı. Kocanın kıymetini bil... Bayramlarda herkesler gelip de ver elini öpelim derlerdi. Sakız kokulu lokumlarla ince cam bardaklarda pınar suları içerlerdi. Gelinlerim lokum şekerini tuttururken ocaktan yanık tatlı kokusu gelirdi. Oğlanların şayak elbiseleriyle avluya çıkıp bağıra bağıra konuşurlardı. Uzaktan tüfekler atılırdı. Torunlarımın saçlarını iyice kestirirdik. Tek kız torunum da bu. O da gurbetlerde doğdu. Kapı önleri, avlu sulanırdı. Pıtrak gibi dağılııverirdi çocuklar.)

(Ben şehirliyim. Babanla evleneceğim kırk yıl düşünsem aklıma gelmezdi on beşimdeydim ilk kocama vardığımda. Tifo vardı İstanbul'da. Saçlarım dökülüıvermez mi, dün gecesi kaldım saçsız. Gene de nasıl güzeldim! Ufak tefektim ama canfes gibi tenim, çekik elâ gözlerim vardı. Madam Kalyopi gelinliğini dikerken bu ne kollar, bu ne bilekler demişti. Yavru ağzı yatak takımları yapılmıştı. Gerdek

gecesi annemi isterim de isterim demiştim. Ben hep anne-annemle yataurdım. Astımı vardır onun. Geceleri  yle korkurdım ki  lecek diye. Nefessiz kalıyormuş gibi gelirdi bana.  ini sobanın  st nde elma kabukları yakardık. Acıbadem'in kışları. Almanlar Haydarpaşa tren istasyonunu yapıyorlardı. Alman M hendisle karısı yanımızdaki kuleli evde otururdu. Yanakları kırmızı kırmızı damarlıydı kadının. Anneannen domuz eti yemekten derdi. Bunlar hep b yle olurlar. Yazın g l re elleri kaynatırdık her yan g l kokardı. Arabalarla Necipbey Bağı'na giderdik. Bağdaki razaki, misket,  avuş  z mleri buğulu buğulu dururdu tabaklarda. Rasim Paşa'nın b y k kız gelirdi landosuyla.  ağla rengi elbiseler giyerdi g zleri yeşil diye. Sıkma baş yapardı, per emleri altın sarısı şakaklarından g r n rd . K t  oldu koca paşa kızı, diyorlardı. Evine İtalyan, Fransız subaylarını alıyormuş. Onların geniş pelerinlerini, beyaz eldivenlerini sık sık g ren vardı Rasim Paşa konağında. Sonbaharı  ok g zel olurdu K   k  amlıca'nın. Pişmiş ayva rengi yapraklarla dolardı her yer. O sıralarda İstanbul'da s p rge ko anından ekmek yapıyorlardı. G r c yle evlendim ilk kocamla da. Beni anneannemle Orozdibak'dan alışveriş yaparken g rm ş. Y z g r ml ğ  baklava pırlanta y z k takmışlardı. Damla k pelerimi de kaynanam bir sultanın mezatından satın almış. O sene Boğaz'a Karadeniz'den buzlar indi. Gerdek gecesi  ini soba sabaha kadar yandı. Ben evlendiğim gece annemi isterim demiştim ya.)

Anlatırdı hep annem, gene anlatıyordu. Onu  ok yabancıyordum.  evremizin dışındaydı anlattıkları. Hele o piyano  alma lafı yok mu, en korktuğumdu.   nk  piyanoyu biliyordum. Mahallemizdeki Yavuz Sineması'nda baştan sona piyano denilen aygıtı  alan bir adamın filmini g rm şt m. B y k bir  algıydı. Annemin anlattığının kimisine ina-

nırdım ama — zaten diğerleri bilmiyorum neydi — piyano denilen şeyi çalması olacak iş değildi. O da bir sinemada görmüş olmalıydı. Gerçi Yavuz Sineması'na gitmiş olamazdı. Çünkü sinemaya verilecek paramız yoktu. Mahallenin kızlarını kapıdaki saçsız adam sokuyordu içeri. Oğlanların dediğine göre herif namussuzun biriydi.

— Anne takunyalarımı öğleden sonra giyebilir miyim? Bu ayakkabılar çok ağır, koşamıyorum.

— Ne yapalım kız. Bak iki senedir giyiyorsun. Bayramlarda takunyayla gzmekten iyi. Benim vaktiyle ceylân derisi ayakkabılarım vardı. Sende kibarlığa özeni yok ki! Ne de olsa kandır, çeker. Dağlılara benzeyip çıktın.

İstanbullular bizimle alay ederler be gelin. Her yana işlemeli örtüler örtermişiz. Köyümüzde o örtüleri gelinlerim asma çardakların altında yazın işlerlerdi. Torunlarımın içliklerine kadar işlerlerdi. Bizde çocuk çok kıymetlidir. Küçük taylar gibi koşuşurlardı avlularda. Babaları döndüğünde terli sırtlarına konan tülbentlerin uçları bile karanfille gülle işli olurdu. Herkes çalışırdı. Güzün oğullarım gelinlerim yazıya gidince sabah sağılmış sütleri ısıtıp, mısır ekmeğiyle koyuverirdim yemek tablasına. Ekmeklerini banarlardı süte. Gülüşürlerdi. Demir Ali bile toplama zamanı alırdı kazanları yanına, daha çiğ kalkmadan çıkarlardı. Hele bizim o-aların düğünlerini bilmeliydin gelinim. Delikanlılar, tazeler geç verdiler mi oyuna, yer gök duyardı. Mahsul toplandığında düğünler başlardı. Gürbüz gelinlerin tarlada yanmış burunlarına düğünden önce yayık kaymağı süredik. Pul pul kalkıverirdi buruncağızları. Erkekler erik rakısını içtiğinde büsbütün donanırlardı oyuna. Tazeleri uçuru uçururirdilerdi, terledikçe çıkarırlardı şayak ceketlerini. Mintanlarının üstünde gümüş köstekler parlardı. Yiğit adamlardı. Yapılı. Oralarda çürük adam zaten dayanamaz, bebey-

ken  l verir.  m rl  olur kalanlar. Bak bana,    o ul g m-d m, h l  ya arım. Abe ni in ya arım o civanlar gider de. Dayanamadılar buralara. Ben dedim, gitmeyelim. H k met-ler de i ecek buralarda dedi. Gurbetlik bize g r nd . Abe gelin h k metlerden bize ne. Kim g rd  h k metleri av-lularda tarlalarda da larda.  ok biliriz sanır bu er ki iler,  ok yanılırlar. Bir Demir Ali bek rdı geldi imizde. Burda bir Bulgar Kozma vardı. Daha  nce gelmi , bizi tanır.  a- ırdı b y k o lumu, dedi ona, burda b yle b yle; Ayak esnafı olacaksın; bulamazsın ba ka i , karde lerin de bula-maz.)

Babam beni Kozma'ya bir kere g t rm  t . Kaynayan s t kokuyordu her yer. Ak di leri vardı g l nce. Babama, Demir Ali ho  gelmi in buralara, dedi.

Ho  bulmu uz, dedi babam.

Bu senin kız ha?

Evet.

B y m  .

Evet okula gitmez daha. Gazete okumasını bilir. Bu-raların gazetelerini okur.

Sonra Kozma s t, tereya , taze ekmek getirdi. Mermer masaya koydu.  kisi memleketlerinin dilini konu maya ba -ladılar. Beni unuttular. D kk nın kar ısında kı la vardı. Kı -lanın o kadar  ok camı vardı ki. Nasıl ısıtacaklarını d   n p  a tım. Bahriye askerleri ge ip gidiyordu caddeden. Bo-razan se i geldi sonra. Annemin hi  d n lmeyecek kadar uzak bir yerde oldu unu d   nd m. Sanki anlattı ı karı ık  eylerle o da  ekip gitmi ti.  ok acıdım ona. Babama bak-tım, hi  konu muyorlardı Kozma'yla. Babam b y k ellerini masanın  st ne  ylece bırakmı tı. Kalktık.

Demir Ali ho  gelmi in buralara, dedi Kozma.

Ho  bulmu uz, dedi babam.

Kışladan erlerin uygun ayak sesleri duyuluyordu. Eve döndüğümüzde annem çorap yamıyordu. Babam annemin eşyası olan konsolun üstüne bozuk paraları bıraktı.

Kozma'ya gittik. Kızın karnı tok. Sırt dolabı alacağım bir tane. Kozma dedi, yukarılarda ciğercilik çok para getiriyor diye. Bizim Fazlı'yı da mezbahaya sokacak. Sütlüce'deymiş. Buraya yakın. Sırt dolabı alacağım. Ciğercilikte para varmış. Mezbahaya gir dedi Kozma istersen. İstersen ben de çalış. Benim arıları sordu. Güldük. Sonra kaldı mı kimse bizden oralarda, dedi. Ben Pembe teyze kaldı, dedim. Gelmedi. Oğulları da gelemedi. Bizde büyüklere karşı çıkılmaz dedim. Kozma da çıkılmaz dedi. Alacağım bir sırt dolabı bugün.

Annem hiç başını kaldırmıyordu.

— Düşmez kalkmak bir allah, dedi.

— Namusumla bu memlekette de paramı kazanırım, dedi babam.

Annem gene başını kaldırmadan

— Dilencilikten ne farkı olacak yaptığın işin. Nasıl söyleyeceğim Kadıköy'dekilere, dedi.

— Beni söyletme onların kitabına putuna peygamberine, dedi babam.

— Gâvur herif, onların putu yok, sen kendine bak daha dilini düzeltmedin.

Babam çıktı gitti.

Kapının önünde annemin verdiği taze ekmeği yiyordum. Ekmeğin içine kırmızı biber ekmişti yağ sürüp. Araya kaçabilseydim.

(Baban ne bayram anlar ne seyran. Nerde okumuş yazmış ince insanın hali. Biz İhsan'la Acıbadem'de hep okuduk. Anneannenler Kuşdili çayırına gezintiye çıktıkları vakit evde kalıp bütün romanları hatmederdik. Nerde o gün-

ler! Her Şey ge ti gitti. Parasızlıktan ablanı da gen  yaŐta evlendirdik. O  stelik asildir de. İlk kocamdan oldu ablan. Onu doğurduğunda on beş yaŐındaydım. KıŐtı, Őubatlı. Sobalar durmadan yanıyordu. Ziverbey'e kurtlar inmiş dediler. S t m gelmedi. Oldum bittim minicik memelerim vardır. Nazire'yi s tanne tuttuk. Nazire Araptır. İhsan Ablamların b y tmesi idi. Anneannen ka  kere dedenin koynundan  ıkarmıŐ onu. Bir memeleri vardı nah Ő yle. O kısa boya o memeler! İŞte Allahın hikmetinden sual olunmaz. Bir s bah yataktaydık. Beyaz fisto  rt lerin arasında ablan kara Őa larıyla melek gibi uyuyordu.. Hamit  niformalarını giymiŐti. Elbiselerini en pahalı terzilere diktirirdi. B t n kızlar bayılırdı ona. Hele kılıcını takıp  ıktı mı. Ama o hepsinin i inden beni beğenip aldı. G r mcem i eri girdi. Hamit, H mit, Anadolu'da savaş başlamış, dedi. Ben pencereye koştum. Sanki savaş dıŐardaydı. Y reğim ağzıma gelmişti. Muazzam ablanın babası  ıktı gitti. Ben yapayalnız kaldım. G r mcem ablanı aldı Nazire'nin odasına.  ok korkuyordum geceleri. Hep uykuya dalarken uyanıyordum. Verem olup  leceğimi sanıyordum. Bir g n h mam yanıŐtı, yıkanıyordum. Birden kapı a ıldı. G r mcem'in kocasıydı. Ah affınızı dilerim, dedi. Bilemedim efendim.  ırıl ıplaktım. Kapıyı kapadı. Gitti. Utancımдан kimselerin y z ne bakamadım yemekte. Yesene kızım, dedi g r mcem. EniŐtem de  ok sessizdi. Birka  gece sonra varı uyanıklık arasında birinin yorganımı a tığını hissettim.  vle sevindim ki, Hamit geldi sandım. Kollarımı doladım boynuna. Sonra rakı kokan enisteyle burun buruna geldim. Fırladım yataktan. O kadar  iŐ yordum ki, her yanımda zangır zangır titriyordu. Bağıracağım Şimdi, dedim. Git  abuk odamdan. Yavrum, Hamit artık d nmez. Gitti gider o, dedi. Ertesi g n annem'in evine d nd m. Kocamı orda bekle-

yecektim. Ablam da aldım. Anneanneninin odasında Ablanın yatağını da yanıbaşına koymuştum. Hamit bir daha hiç dönmedi. Duyduk ki Rusya'ya kaçmış. Enver Paşa'nın ordusuna katılmak için. Gene de döner sanıyordum. Bana Batum'dan kalpaklı bir resmini gönderdi. Ne güzeldi o resminde. Çocuktum. Kaşık kadar kalmıştı yüzüm. Boynumda Hamit'in aldığı — Ablana gece kaldığımda hediye etmişti — altın saat. Herkes bana acıyordu. Kuşdili'ne de gidilmiyordu artık. İhsan ablamın öldüğü gün anneannemin astımı arttı. Doktor Ben Habib'i acele çağırtmıştık. Evde bir anneannen, bir ben, ablan ve dayım kaldık. Evin selâmlık tarafını kiraya verdik. Üç dört aileye. Arayı kapadık ama her gün gürültülerini dinlemekten usanmıştık. Anneanne bakmak için Nazire de geldi yerleşti sonra. İki kadın o kadar birbirlerine düştüler ki sanki dedenin koynuna giren o, çıkaran da öbürü değildi. Geceleri oturup dedenin şal hırkalarından, ince kenarlı bardaklara olan merakından konuşurlardı. — Hanımefendiciğim, derdi Nazire, ramazanda o güllâçlar, o çerkes tavukları, pırıl pırıl kalaylanmış kuşaneicrde süzme pilavlar hazırlandığında konak birbirine girerdi. İftarlıkta karpuz reçeli sele zeytini olmadan kuş sütü olsa makbule geçmezdi beyefendi için. Konağa her şey kantarla çekilip alınırdı. Ne bolluk günleriydi onlar. Toprağı rahmet olsun. Sonra karşılıklı ağlaşmaya başlıyorlardı. O ölecek adam mıydı diye. Ama, diyordu anneannen, iyi ki bu günleri görmedi Hacı Bey. Ayakların baş olduğunu görmedi.

Günlerim böylece geçiyordu. Hamit'den haber gelir diye. Bir gün Hamit'le arabayla Çamlıca'ya çıkmıştık — hâlâ orada bir salaş gazino var — Müberra, demişti, ben fanî vücudumu kaybedebilirim ama sana olan sevdam kıyamete kadar semalarda tulû edecektir. Bunu göklere bakarak

s  ylemiŐ ti. Ablan     yaŐ ındayken Batum'da frengiden   ld  g  n   haber aldık babasının. Anneannen bunamıŐ tı artık. Yoktan anlamıyordu. Nazire eski hanımına saygıda kusur etmiyordu. Aylık ev kiralarını topluyordu. Dayımı D  yunu Umumiye'den   ıkarmıŐ lardı.   sk  dar'da rejide bir muhasebe iŐ i bulmuŐ tu. Oraya gidip geliyordu. Masraf olmasın diye Nazire ona    l   sefer tasım hazırlıyordu. Bir g  z  ne ekmek, bir g  z  ne zeytin yağlı yemek, bu   oğunluk yazın patlıcan ya da ayŐ ekadın fasulye, kışın plaki ya da yerelması oluyordu. Sıcak yemek pilav, makarna, b  rekti. Eti artık ayda yılda bir g  r  yorduk. Anneannen yer elmasının l  fını ettirmiyordu. Her defasında, Hanımcığım enginar bu, di-yordu Nazire. Nazire olmasa ne yapardık bilmem. Ben hayatımda yalnız   sk  dar'a bile inmemiŐ tim. Anneannen, Francaladan baŐ ka ekmek yemem, diyordu. G  zleri mi iyi se  miyordu bilmem. Her Ő eyi eskisi gibi g  r  yordu. Daha sonra dedeni yaŐ ar sanmaya baŐ ladı. Anneannen, Haydi M  ber-ra, diyordu, piyanoya ge  . Ben piyano   alarken yan b  l  kteki kiracıların deli saraylılarda gene eğlence var diye konuŐ tuklarını biliyordum. Dayın bir g  n ateŐ lenip yattı. Nazire koŐ up BađlarbaŐ 'ndan doktor Ben Habib'i getirdi. Doktor anneannenin elini   pt  . AkŐ ama beyefendi d  n  nce doktorun geldiğini anlatacaklarını s  ylediler. Doktor, ufacıktı. İki kadını, beni sevgiyle, acımayla dinledi. Para almadı. Bir hafta sonra dayım zat  rreeden   ld  . Nazire   enesini bağladı. DıŐ arı koca bir kazan kurdular. Yaz baŐ langıcıydı. Kırk ikinci yağmurları yağıyordu. Anneannen sanki hi  bir Ő ey olmamıŐ  gibi, bana, bu benim kefen paramdı, dedi. Al masrafları g  r.

  l  n  n evde kaldığı son gece Nazire tahtaları sildi. Her yanı temizledi. Anneannen, bu Arapların da ne bi  im   detleri var, dedi. Dayımın odası kapalıydı. BaŐ ında Kuran

okuyorlardı. Okuyan mahallenin imamıydı. Evde hiç kimse yok gibiydi! Anneannen kardeşinin öldüğünü bilmiyor muydu? Cenazesine kimse gelmedi. Çalıştığı yerden de arkadaşları yoktu demek. Nazire dayımın elbiselerini eskiciye çe-kişe bağıra sattı. Ceviz sandığından bir kat şam ipeğinden iç çamaşırları ve gecelik çıktı. Damatlık içindi ama kısmet olmadı ki, dedi Nazire. Anneannen, Erkekliği yoktu ama kardeşimin, iyi adamdı, dedi. Ne kadın bildi, ne içki, ne kumar. Biz günahkâr kullarız. Az harama içimiz gitmedi. Ben anneannenin ilk kez böyle konuştuğunu duydum. Piyano-yu da sattık sonra. Nazire'nin bir gözüne perde geldi. Kavurucu bir sıcak oldu o yaz. Damla esinti olmuyordu. Piyanonun parası ferahlık getirmişti eve. Fransız piyanosuydu.

Anneannen bir gün bizi yanına çağırdı. Perdeleri sıkıca kapamıştı. Ben kocamın öldüğünü haber aldım. Geçen gün Karacaahmet'e gömülen oydu. Benden sakladınız. Utanmadan ölü ziyafeti de vermediniz. Koca bir hacı efendi, koca bir beyefendiydi ölen. Kimseleri görmek istemiyorum. Ayrı odama çekileceğim. Hazırla odamı, dedi. Eliyle yüklüğü gösteriyordu. Ben ağlamaya başladım. Nazire yüklükten yatakları çıkardı. Mavi güllü havı dökülmüş halıyı, yastıkları yerleştirdi oraya. Anneannemi kolundan tutup yüklüğe götürdü. Bir daha, dedi anneannen, bu evde piyano çalınmayacak. Yasımız var. Evin erkeği öldü. Yüklüğü kapadı. Üzülme küçükhanım, dedi Nazire. Artık o bu fanî dünyanın malı değil. Ben on altı yaşında ihtiyarladım kızım. Neler gördü bu gözler, şimdi de neler görüyor. Baban nasıl ciğer satar sokaklarda nasıl. Bana Ermeni bir madam gelirdi piyano dersine. Sizde ince bir müzik ruhu var derdi. Şimdi oturduğumuz yerde kumrular bile barınmıyor.

İlk evlendiğimizde babanla, beş parasız kaldık. Elâlem-

den utanırdım. Giyecek mantom yoktu.)

— Anne yarın babam beni Kozma'ya g t r r m ? dedim.

— Yarın Kadık y'dekilere gideriz belki, dedi. Hem sen burda doğmadın, Kadık y'de doğdun.

— Biliyorum. Yarın Kozma'nın oraya gitmek istiyorum. Kadık y'e gitmek istemiyorum.

— Sen de beni sevmiyorsun, dedi annem, ben talih-siz bir kadınıam.

(*Papir s*, Ekim, 40)

EMPERYALİST DÖNEMDE ULUSAL SANAT VE EDEBİYAT

Muzaffer Erdost (d. 1930) edebiyatımızı çok yanlış yollara sürmüş bir edebiyat eleştirmeniydi. 1960'dan bu yana Marx'çı kitaplarla içli dışlı oluşu düşüncelerinde çok olumlu gelişmelere yol açtı. Bugün devrimci sanatçılarca yazması özlenen eleştirmenlerin başında geliyor denebilir.

«Ulus»un tarihî bir kategori olduğunu bilmeden, doğuşunu, aşamalarını, geleceğini bilmeden, «Ulusal edebiyat ve sanat» meselesini, diyalektik değişim içinde çözümlemeye imkân yoktur. Herhangi bir durumda devrimci olarak niteleyebileceğimiz mahallî bir edebiyat, bir halk edebiyatı, bir başka gün, bir başka durumda tutucu olabilir. Ulusal edebiyat ve sanat için de durum aynıdır. Ulusal edebiyat, emperyalist baskı şartları altında, yarı-bağımlı bir ülkede, devrimci olduğu halde, sosyalist uluslar döneminde tutucu olabilir. Bu bakımdan, ulusal edebiyat ve sanat, her dönemde ve her ülkede, kendi somut şartları içinde ele alınmak gerekir.

Bu kısa girişten sonra, «ulus»un tarihî bir kategori olması, doğuşu, ve geleceği konusunda okurun bilgilerini tazeleyelim

Uluslar, insanlığın başlangıcından beri değil, tarihin belirli bir döneminde görünmeye başlarlar. Bu dönem, «kapitalizmin şafak vakti»dir. Stalin, «ulus»u şöyle tanımlı-

yor «Ulus, dil, toprak, iktisadî yaşantı birliğinin ve *ortak kültür biçiminde beliren ruhî şekillenme birliğinin* [altını biz çizdik, m. e.] hüküm sürdüğü, tarihî olarak meydana gelmiş istikrarlı bir topluluktur.» (J. Stalin, *Marksizm ve Millî Mesele.*)

«Ortak kültür»ün şekillenmesi için, elbette «kültür»ün «ortak» niteliği olmak gerekir. Bu da ancak, dil birliği ile olduğu kadar, «iktisadî yaşantı birliği» ile teşekkül eder. Feodalizmde, iktisadî üniteler, feodal ünitelere bağlı ve feodal birliklerle bölünmüşlerdir. Feodal üniteler arasında elbette küçük çapta iktisadî ilişkiler vardır; ama bu ilişkiler, küçük çapta olduğu kadar, henüz ticarî mübadele çerçevesini aşmamış, iktisadî yaşantı birliği derecesine ulaşmamıştır. İktisadî birlik bakımından olduğu gibi kültür birliği bakımından da bölgesel bir nitelik taşıyan pre-kapitalist ilişkilerin ağır bastığı bölgeleri de buna dahil etmemiz gerekir. Pre-kapitalist (bu arada feodal ve yarı-feodal) iktisadî ünitelerin parçalanarak daha büyük bir iktisadî ünite nin parçaları haline gelmesi, aynı dili konuşanları kucaklaması, daha geniş ve büyük iktisadî ünitelerin, yani kapitalizmin ortaya çıkması, ulusların (ırk topluluğunu, kölecî devleti, feodal devleti, ulus'dan ayırmak gerekir) doğuşunu haber verecektir.

Ulusların ortaya çıkışı, bir anda olmadığı, uzun bir süreci izlediği gibi, ulusun *ortaya çıkışı* ile *uluslaşmanın tamamlanması* da aynı şeyler değildir. Ulus birliği teşekkül etmiş olmakla, uluslaşmak tamamlanmış sayılmaz. Ulusun bünyesinde, henüz pre-kapitalist üretim ilişkilerinin ağır bastığı bölgeler bulunabilir. Bunlar, kapitalizmin gelişmesi ile bir yandan parçalanır ve zayıflarken, bir başka unsur, uluslaşmanın yanı sıra yaşamaya devam eder. Bu, (feodal ve yarı-feodal kültürü de içeren) pre-kapitalist kültürdür.

Yani kapitalist üretim ile yanyana, pre-kapitalist ilişkiler varlığını sürdürürken, burjuva toplumun kültürü yanısıra pre-kapitalist kültürler devam eder.

Uluslaşma süreci içinde, kapitalist üretim ilişkilerinden, iktisadî temelden, yeni bir üst-yapı, yeni bir ideoloji ve bu arada yeni bir kültür doğmaya başlar. Ulusal edebiyat ve sanat, emekleme evrelerinde, *uluslaşma sürecinin niteliğine göre*, çeşitli şekillerde gelişir. Örneğin, «ulus» ideolojisi, kapitalist toplumun yönetime şekli olan parlamenter cumhuriyet ideolojisi, Türkiye’de, batı ülkelerinde olduğu gibi, örneğin Fransa’da olduğu gibi, temelden (alt-yapıdan) gelerek şekillenmiş bir ideoloji değildir. Toplumda kapitalistleşme süreci bazı büyük kentlerde uç verdiği zaman, bağımsız devlet geleneği, ulus ideolojisi ile, cumhuriyet ile, kendisine, çağdaş bir uygarlaşma yolu buluyordu. Denebilir ki, Türkiye’de, kapitalist toplumun ideolojisi olan cumhuriyet, temelden (alt-yapıdan) doğmadı, yani üretim ilişkilerine bağlı olarak gelişmedi; bunun içindir ki, Batıda burjuva demokratik devrimin, özgürlük, eşitlik, kardeşlik ideolojisinin kaynaklarından olan sanat ve edebiyat eserlerini, ülkemizin cumhuriyet tarihinin gerisinde bulmak pek mümkün değildir. Yani Türkiye’de, kapitalizm, hâkim bir üretim tarzı haline gelmediği, henüz *uçlanmadığı* bir dönemde, burjuva toplumun ideolojisi, ideoloji olarak benimsenmiştir. Feodal devletin (Osmanlı İmparatorluğunun) vârisi, bağımsız devlet geleneğine sahip Türk kavmi (kardeş kavimle birlikte) bağımsızlık ilkesine uygun çağdaş ideolojiyi Batıda hazır buluyordu; ve toplumdaki üretim ilişkilerinin gelişme çizgisi, bu ideolojinin uygulanmasının maddî temelini hazırlamaktaydı. Demek oluyor ki, cumhuriyet, burjuva toplumunun ideolojisi, Türkiye’de, kapitalist üretim ilişkilerinin hâkim hale gelmesiyle ve üretim ilişkilerine pa-

ralet olarak vücut bulmadı. Bir üst-yapı kurumu, bir ideoloji olarak seçildi (Batılılaşma); ve temeldeki kapitalistleşme, daha doğrusu kapitalizmin uç vermeye başlaması, bu ideolojiye maddî temel hazırlamaktaydı ve üstelik bu ideoloji, tarihî bakımdan bir senteze (bağımsız devlet ilkesine) uygun düşüyordu.

Biz, uluslaşma sürecinin niteliğini, edebiyat ve sanatın ulusallaşma sürecinde izleyebiliriz. Edebiyat ve sanatın ulusallaşma çizgisi, sadece, üretim ilişkilerindeki değişikliğe bağlı olarak, yani kapitalistleşmeye bağlı olarak gelişmedi, aynı zamanda, ulusal edebiyat ve sanatlardan, yani Batı edebiyat ve sanatlarından esinleniyordu. Üretim ilişkilerindeki, iktisadî yapıdaki, temeldeki değişikliğe paralel olmayan bir kültür değişikliğini uzun yıllar izledik (sanat ve edebiyatta Batılılaşma). Sanat ve edebiyat, kendi toplumundan kopuk bir değişmeye uğruyordu. Bu değişme, zararlı mıydı, faydalı mıydı? Bu sorunun cevabı, ancak bugünkü sonuçlarıyla birlikte ele alınması gereken ayrı bir konudur. Ama açıkça görülen şey şuydu ki, sanat ve edebiyatımız, kendi çevresinden, sanatçının yaşadığı çevreden kopmuştur. Sanat ve edebiyat, bir üst-yapı kurumu olarak *doğmamış*, bir üst-yapı kurumu olarak *ithal* edilmiştir. Toplumun temelindeki değişmeler, üretim ilişkilerindeki değişmeler, edebiyat ve sanatın özünü etkiler, öz, biçimi etkileyerek, değişikliğe uğratar. Tabî bir üst-yapı kurumu olan edebiyat ve sanat, temele bağlı olarak meydana gelmekle birlikte, meydana geldikten sonra da, bağımsız bir nitelik kazanırlar ve üretim ilişkilerinden bağımsız olarak kendi iç dinamizmi içinde belirli bir değişikliğe uğrar, gelişir, yükselir ve diğer edebiyatları etkileyebilirler. Ve kendilerini doğuran üretim ilişkileri ortadan kalktıkları zaman da, bu sanat ve edebiyatlar, uzun süre toplumun içinde yaşamaya ve etkinliklerini

sürdürmeye devam ederler.

Ülkemizde, ulusallaşma sürecinin niteliği, görülüyor ki, ulusal edebiyat ve sanatın niteliğini, terkipini etkiliyor. Batıda uluslar bağımsız olarak meydana gelirken ve bağımsız olarak ulusal süreç tamamlanırken, Doğuda, kapitalizmin, halkların hayatına girmeye başladığı ve aydınlar tarafından ulus ideolojisi tanınıp benimsendiği zaman, Doğu halkları sömürgecileri ya da emperyalizmi kendi içlerinde buldular. Kapitalizm, Batıda, emperyalist aşamaya ulaştığı yani sermaye millî sınırlardan dışarı taşıp, başka ülkelere, bu arada Doğuya yayıldığı zaman, yani kapitalizm ulusal niteliğinden sıyrılıp kozmopolit bir karakter kazandığı zaman, Doğunun halkları için de kapitalizm yeni yeni uçlanıyor, uluslaşma evresinin ilk işaretleri beliriyordu. Lenin diyor ki «Gelişme halinde kapitalizm, millî meselede, iki tarihî aşama tanır. Birincisi, millî hayatın, millî hareketlerin uyanışı, her türlü millî baskıya karşı mücadele, millî devletlerin yaratılmasıdır. İkincisi, uluslar arasında her çeşit ilişkilerin gelişmesi ve gittikçe sıklaşması; millî duvarların yıkılması, sermayenin, genel olarak ekonomik hayatın, siyasetin, ilmin vs.nin uluslararası birliğinin yaratılmasıdır. İki eğilim, kapitalizmin genel bir kanunudur. Birinci eğilim, kapitalizmin gelişmesinin başlarında daha büyük önem arzeder; ikincisi, olgunlaşmış, sosyalist toplumun şekline girmeye doğru ilerleyen kapitalizmi karakterize eder.» (Lenin'den aktaran Stalin, *Marksizm ve Millî Mesele*, s. 136 - 137).

Burada okurun dikkatini bir noktaya çekmek isteriz : kapitalizmin gelişmesinin başlarında ulusal hayatın uyanışı; kapitalizmin olgunlaşma döneminde ise ulusal duvarların yıkılması, bir ulusun tarihinde birbirini izleyen dönemlerdir ama, bu iki aşamayı, aynı tarih döneminde, yaşayan iki ayrı ulus arasındaki ilişkiler, ulusal meselede, birbiriyle uz-

laşmaz çelişkiler yaratır. Biri, ulusal varlığını geliştirmek isterken, diğeri, onun örmekte olduğu duvarları yıkmaya çalışır. Stalin'e göre «Emperyalizm için bu iki eğilim, uzlaşmaz çelişmeler gibi görünür, çünkü emperyalizm, sömürgeleri istismar etmeden, bunları zorla bir tek bütünün çerçevesi içinde tutmadan yaşayamaz; çünkü emperyalizm, ulusları, ancak ilhaklar ve sömürge fetihleri yoluyla birbirine yaklaştıracaktır, emperyalizm şartları içinde başka türlü bir yaklaşmayı tasavvur etmek imkânsızdır.» (Aynı eser, s. 137). Emperyalizm, ulusları, ilhak ve fetih yoluyla birbirine yaklaştırmaya çalışırken, henüz doğmakta olan uluslar buna karşı çıkacak ve bu iki ulus arasında, kapitalizmin iki aşaması, birbiriyle çatışmayı hazırlayacaktır.

Biz, bu çelişmenin, üst-yapı kurumlarından olan sanat ve edebiyatta yansısına bakalım

Gördük ki, ulusallaşma, ayrı ve birbirinden bağımsız olan pre-kapitalist ünitelerin, iktisadî bakımdan parçalanarak, daha büyük ve geniş iktisadî bir birlik içinde toplanmasıyla, kapitalistleşme ile ortaya çıkar. Ama, üretim ilişkilerinin değişmesiyle birlikte, hemen, toplumlardaki kültürler ortadan kalkmaz; bu eski kültür, pre-kapitalist kültür, bu arada edebiyat ve sanat, doğmakta olan ulusal edebiyata mahallî özelliklerini, tüm pre-kapitalist ünitelerin ortak özelliklerini damgalar. Şöyle düşünelim : Kapitalist üretim ilişkisi *tek*'dir, Fransa'da, İngiltere'de, İtalya'da (aşamalar hariç) aynıdır. Ama, Fransızların, İngilizlerin, İtalyanların kendilerine özgü (mahallî kültür farkları oranında) *ayrı* ulusal edebiyat ve sanatları vardır. İşte bu ayrılığı belirleyen, ulusların ortak kültürünün meydana getirdiği *ruhî şekillenmedir*. Bu kültürün, ruhî şekillenmenin özgüllüğünü, o ulusu meydana getiren pre-kapitalist ünitelerin ortak kültürü belirler. Yani ulusal sanat ve edebiyatlar,

denebilir ki, yeni toplum şeklinin (burjuva toplumunun) evrensel özelliğine sahip oldukları kadar, aynı zamanda, o ulusu meydana getiren tarihî şekillenmenin unsurlarının, mahallî unsurlarının bir bileşimidir. Ulusal edebiyat, evrensel özelliği ile, diğer uluslarla kaynaşmaya açık; kendi özgül niteliği ile öz varlığını sıkı sıkıya muhafaza etmekte direnen ikili bir öze sahiptir.

Birincisi, ulusal sanatın, tüm insanlığın ezilen ve sömürülen sınıflarının belli bir aşamaya kadar ideali olan ve iç sınıf mücadelelerinden kaynağını alan demokratik özlemlerini dile getirir; bunun için evrensel bir öze sahiptir. İkincisi, uluslararası burjuvaziye karşı, ulusal varlığını korumak için, ulusal bir kabuk bağlar; yani (ulusların — önce — bağımsız devletler halinde ayrılmaları tezine uygun olarak) diğer uluslardan kendini ayıran bir öze sahiptir. Dolayısıyla emperyalist dönemde ve emperyalist baskı şartları altında, sömürülen ve ezilen sınıfların ortak özlemini dile getirdiği ve aynı zamanda, ulusun kendinde varolan ulusal birlik ve bağımsızlık özü, emperyalist kapitalizm ile çeliştiği için, ulusal devrimin, bağımsızlık mücadelesinin temel gücünü meydana getiren emekçi sınıf ve zümrelerin edebiyatı ve sanatı şeklinde sınıfsal bir nitelik kazanır. Buna karşılık, ulusal sanatın Batılılaşmaya veya emperyalizme açık ucu, emperyalizmin kozmopolit niteliği ile uzlaşmaya elverişlidir ve işbirlikçi burjuvazinin sanat ve edebiyatı şeklinde kozmopolitleşebilir, kozmopolit sanatın yerli bir ajanı haline gelebilir. Batılılaşan edebiyat, bu eğilime son derece elverişlidir.

Demek oluyor ki, kapitalist dünya pazarının bütünlüğü içinde, burjuva ulusların edebiyat ve sanatları, sınıfsal karakterdedir emperyalist ülke burjuvazisinin, yani tekeldi burjuvazinin çıkarlarını temsil eden kozmopolit sanat ve

edebiyat; emperyalizmden bağımsız olarak uluslaşma döneminde ulusal niteliğe sahip burjuvazinin çıkarlarını temsil eden ulusal sanat ve edebiyat; yarı-bağımlı veya bağımlı bir ülkede proletarya başta olmak üzere emekçi sınıf ve zümrelerin çıkarlarını temsil eden ulusal sanat ve edebiyat; gene bu ülkelerde işbirlikçi burjuvazinin çıkarlarını temsil eden kozmopolit sanat ve edebiyat; ve gene bu ülkelerde hâlâ köklü etkileri bulunan ve ulusun özgül kalelerini temsil eden, halk sanatı ve halk edebiyatı dediğimiz, yığınların özlemlerini kucaklayan mahallî sanat ve edebiyatlar; ve gene bu ülkelerde köklerini feodal üst-yapı kurumlarından, örneğin dinden alan ve sınıfsal niteliği gereği emperyalizmin müttefiki olan feodal hâkim sınıfların sanat ve edebiyatı.

Kozmopolit sanat ve edebiyat, emperyalizmin çıkarlarını savunur. Emekçi sınıf ve zümrelerin bilinçlenme, örgütlenme, mücadele özlerini öldürür, sömürge ve yarı-sömürge ülkeleri, basın, radyo, sinema, televizyon vs. ile ahtapot gibi sarar ve toplumun sınıf mücadelelerine dayanan devrimci özünü, olumlu unsurunu tahrip etmeye çalışır. Kozmopolit sanat ve edebiyat, kelime anlamının içerdiği «dünya vatandaşı»nın sanat ve edebiyatı değil, emperyalizmin çıkarlarını temsil eden ve devrimci özü öldürmeye, ezmeye, dejenere etmeye çalışan sanat ve edebiyattır. Bunun yanında, gene emperyalist ülkede, proletaryanın ideolojisinden doğan sanat ve edebiyatlar vardır ki, bunlar, insanın ortak ereklelerini (emeğin eşitliği, özgürlük, mutluluk vs.) dile getirdiği için, evrensel bir özü içlerinde taşırlar. *Dış çizgileriyle mahallî ve ulusal özellikleri yansıtan halk yığınlarının, emekçi ve zümrelerinin edebiyatları ve sanatları, özleriyle insanın evrensel unsurlarını temsil ederler. Buna karşılık, kozmopolit sanat ve edebiyat, dış çizgileriyle evrensel*

bir kılıfa bürünmüş olmakla birlikte, özü itibariyle, kendi proletaryasından başlayarak, diğer ulusların, halkların sömürüsünü ebedileştirmeye yönelmiştir.

Emperyalizm, yani tekelci burjuvazi, kendi kozmopolit sanatıyla, sadece kendi ülkesindeki proletaryanın devrimci özünü dejenere etmekle kalmaz, donatılmış tekniği sayesinde, bağımlı ve yarı-bağımlı ülkeleri, kültür yönünden de baskı altına alır. Kozmopolit sanat ve edebiyatla, bağımlı veya yarı-bağımlı ülkenin mahallî veya ulusal sanat ve edebiyatı birbiriyle çelişir. Kozmopolit sanat ve edebiyat, özünde, emperyalist kapitalist sömürüye dayanır; ulusal edebiyat ve sanat, bağımsızlığa ve demokratik özgürlüğe dayanır. Ulusal edebiyat, köklerini mahallî sanat ve edebiyatlardan, halk sanatlarından ve toplumun iktisadî değişmelerinden alıyorsa, yani ulusun özgül niteliklerini kendisinde topluyor ve *bağımsız ulusallaşma sürecini* yansıtıyorsa, bu edebiyat ve sanatlar, kendi ulusal birliğine sıkı sıkıya sarılırlar ve kozmopolit sanat ve edebiyat ile uzlaşmaz çelişkiler içindedirler. Yok, ulusal edebiyat ve sanat, aslında, (Batılılaşan sanat ve edebiyat gibi) mahallî sanat ve edebiyatlardan, halk sanat ve edebiyatlarından yükselmiyor, *ulusallaşma süresi emperyalizme bağlı* olarak geliyorsa, bunlar, ulus ideolojisi gibi, gelişmiş ulusların sanat ve edebiyatlarından esinleniyorlarsa, işte o zaman, ulusal edebiyat ve sanatın özünde, kozmopolit bozulmaya yatkın unsurları görmek mümkündür. Böyle sanat ve edebiyatlar, başlangıçta, feodal devlete karşı cumhuriyet ideolojisinin, ilerici ve devrimci sınıf ve zümrelerinin edebiyatı olarak boy verirlerse de, emperyalizmin bu ülkeyi yarı-bağımlı hale getirmesiyle birlikte, genellikle, kozmopolitleşerek hâkim sınıfların, işbirlikçi sınıfların edebiyat ve sanatı haline gelirler. Yani emperyalist dönemde, kapitalist dünya pazarı içinde,

edebiyat ve sanat, sınıfsal niteliğe bürünmekte, emperyalizm ile kültürel teması sağlayan edebiyat ve sanatlar kozmopolit bir karakter kazanmakta ve işbirlikçi çevrelerin edebiyat ve sanatı haline gelmektedir. Bunlar, dış yüzleriyle evrensel, ama özleri itibariyle sömürü düzeninin edebiyat ve sanatlarıdır. Sınıf bilinci ve sınıflararası mücadele, devrimci mücadele, emeğin kurtuluşu, bu sanat ve edebiyatların etkinliği altında güdükleştirilmek, iğdiş edilmek, boş, hatıâ saçma şeyler haline getirilmek istenir. Görünüşü ile evrensel, özü itibariyle sömürü düzeninin polissiz ve filosuz güçleri haline gelerek, hâkim sınıfların devrimci sınıflar üzerindeki baskı araçları olurlar.

Din veya layik öğretim, burjuvazinin, evrensel kılığa soktuğu ideolojisinin ne kadar sınıfsal çıkarlara dayandığını göstermeye iyi bir örnek teşkil eder. Burjuvazi, burjuva demokratik devrim çağında, feodallerin hasmı idi. Feodallere karşı savaş açmıştı. Bunun içindir ki, feodal üst-yapı kurumlarına da (kiliseye) karşıydı ve layik öğretimin yürekten savunucusuydu. Oysa bugün burjuvazi, feodalleri, bir hasım sınıf olarak görmemekte, feodal üretim ilişkilerini bir tehlike olarak karşılamamaktadır. Ama, kilisenin, emekçi sınıflara mevcut üretim ilişkilerini ebedî bir nizam olarak sunan öğretisini, kendi çıkarı bakımından faydalı bulmakta ve bu kere de, dinî eğitim ve öğretimi okullara sokmaya çalışmaktadır. Ülkemizde ise, biz, layik öğretimin, çok partili hayattan sonra, bizzat tekelci burjuvazinin telkinleri altında terkedildiğini, dinî öğretimin son yirmi yıl içinde büyük bir hızla geliştiğini görüyoruz. Anlaşılmaktadır ki, hâkim sınıfların amacı, ne din, ne sanat, ne edebiyattır; hâkim sınıflar kendi egemenliklerini sürdürmek için, halk yığınlarını devrimci özden saptırarak, dejenere insanı, dejenere toplumu, dejenere âlemi idealleştirirler ve ilânlarıyla,

organlarıyla, maddî güçleriyle, devrimci özü tahrip edecek veya uyutacak sanat ve edebiyatları beslerler.

Bağımlı veya yarı-bağımlı bir ülkede, burjuva uluslar içinde, devrimci sınıfların ideolojisini, devrimci sınıfların mücadelesini savunan ve yansıtan edebiyat ve sanatlar vardır. Bunlar, demokratik ve bağımsızlık mücadelelerinin, yani ulusal mücadelelerin bayrağını yükselttikleri gibi, aynı zamanda, sınıf mücadelelerinin de özelliklerini taşırlar. Bu sanat ve edebiyatlar, mahallî sanat ve edebiyatların sağlam bir bileşimi olduğu, halk sanatlarından köklerini aldığı, temel yapıya, çevreye bağlı olarak geliştiği sürece, tam ulusal niteliktedirler ve bir başka ulusal edebiyattan farklıdır. Çin ulusal edebiyatı, Fransız ulusal edebiyatı, Rus ulusal edebiyatı gibi. Fakat bunlar, ulusal farklılıklarına rağmen aynı zamanda, emekçi sınıf ve zümrelerin evrensel özelliklerini yansıttıkları için, ortak bir öze sahiptirler ve geleceğin ortak özlemlerinde birleşirler.

Demek oluyor ki, burjuva uluslarda, edebiyat ve sanat, aynı zamanda, sınıfsal niteliktedir; her sınıfın, devrim karşındaki durumunu ifade eder. Burjuvazi, devrimci niteliğini yitirdikçe, proletarya ve proletarya ile birlikte diğer emekçi sınıf ve zümreler, devrimci güçler olarak belirirler, ve artık bunlar, millî demokratik devrimi gündeme korlar. Onun için de ulusal edebiyat ve sanatı, ancak, emekçi sınıf ve zümrelerin edebiyatı temsil edebilir. «Her ülkenin proletaryası, ...kendisini ulusun yönetici sınıfı durumuna yükseltmek, kendisi bizzat ulus olmak zorunda olduğuna göre, proletarya bu bakımdan yüzde yüz millîdir; ama kelimenin burjuva anlamıyla değil.» (Marx-Engels, *Komünist Manifesto*).

Uluslararası Ticaret Kongresinde Watson, sermayenin kozmopolit niteliğini şöyle belirtmektedir «...Bana çok

açık görünüyor ki, geleceğin hakiki akımı marksizm değil, hür teşebbüstür; merkeziyet değil, ademi merkeziyettir; resmî sektör değil, özel sektördür ve sonunda *millet* değil, enternasyonalizmdir. Bu sonuncu hususiyet hayatîdir. Biz hür dünyada enternasyonal bir ekonomi kuruyoruz. Bu, öyle bir ekonomidir ki, eski ulusların ve ideolojilerin üstüne çıkmaktadır.»

Yukarıda gelişme halinde kapitalizmin iki niteliğini, millî ve enternasyonal niteliğini belirttikten sonra, emperyalist şartlar altında bu iki eğilimin uzlaşmaz zıtlıklar taşıdığını belirtmiştik. Bu iki eğilimi, sosyalizm şartları içinde niteleyen Stalin diyor ki «Sosyalizm için ise, bu iki eğilim, aynı şeyin, ezilen halkların, emperyalizmin boyunduruğundan kurtuluşunun iki görünüşüdür. Çünkü sosyalizm, halkların bir tek dünya ekonomisinde birlik tesis etmelerinin ancak karşılıklı güvenle ve serbestçe yapılan anlaşmayla mümkün olduğunu, halkların serbestçe kabul edilmiş birliği yolunun, sömürgelerin emperyalist bütünden ayrılmasından geçtiğini, bu sömürgelerin bağımsız devletler haline girmelerinden geçtiğini bilir.» (Aynı eser, s. 137).

Emperyalizm, ulusları, emperyalist ekonominin, yani emperyalist sömürünün ebedileştirilmesi özlemi ile ortadan kaldırmaya yönelmişken, sosyalizm, bağımlı ve yarı-bağımlı ülkelerin emperyalizmden koparak bağımsız devletler haline, bağımsız uluslar haline gelmesi tezini, ulusal bağımsızlık mücadelesini savunur. Ulusal sınıf ve zümreler, tekelci kapitalizme karşı, kendi varlıklarını korumak için nasıl birleşip bir birlik meydana getirirlerse, ulusal sanat ve edebiyat da bu birliğin güçlü silâhlarından biri haline gelir.

Ulus, sömürünün enternasyonalist niteliğini ebedileştirmek için reddeden emperyalizm ile, sömürüden kurtulmak, emeğini, özgürlüğünü, kısacası insan olarak varlığını

korumak üzere birleşen ulusal güçler arasında, bir çelişki ortaya çıkmaktadır. Başta proletarya olmak üzere, köylüler, şehir küçük-burjuvazisi, küçük-burjuva aydınlar, bütün ulusal sınıf ve zümreler bu birliğin gövdesini teşkil ederler. Dolayısıyla emekçi sınıf ve zümrelerin sanat ve edebiyatı, ulusal sanat ve edebiyatı temsil eder ve ulusal sanat, kozmopolit sanatla *uzlaşmaz* bir çatışma halindedir. Ama bu, ulusal sanat ve edebiyatın evrensel özü, enternasyonal niteliği yoktur anlamına gelmez. Çünkü, bütün ulusal sanatların (ulusal sözü ile şoven milliyetçiliği hiçbir zaman kasetmedik) temel özü insanlığın ortak özlemlerine, iyiliğe, doğruluğa, sevgiye, eşitliğe, adalete, bağımsızlığa yönelir; ve ulusal ifade şekilleri, bu özlerin geleceğe kucak açan evrensel birliğini engellemez. Bu evrensel öz, sosyalist uluslarda daha egemen hale gelir.

Biliyoruz ki, kapitalist üretim ilişkileri, sosyalist üretim ilişkilerine dönüştüğü halde, uluslar, *ortadan kalkmıyor*; ulusların *nitelikleri değişiyor*. Burjuva ulusların yerini sosyalist uluslar alıyor. Sosyalist uluslar, dünya kapitalist pazarından bağımsız uluslardır ve nitelikleri gereği, sömüren ve sömürülen sınıflardan meydana gelmemektedir. Sosyalist uluslarda, şehir ile köy arasında, tarım ile sanayi arasında, kol emeği ile kafa emeği arasında çelişkiler vardır, ama bu çelişkiler kapitalist toplumun sınıfları arasındaki çelişkiler gibi uzlaşmaz nitelikte değildir; bu yüzden, sosyalist uluslar arasında kardeşliğe dayanan, karşılıklı güvene dayanan bir birlik olacaktır. Sosyalist ulusların sanat ve edebiyatları, kendi ulusal özelliklerini taşımakla birlikte, tüm ulusların ulusal sanat ve edebiyatlarının özelliklerini kendinde birleştirmeye yönelmiş evrensel öze ön planda yer verir. Emperyalizmin zulüm, baskı, sömürü ve imhası korkusundan sıyrılmış oldukları için, başlarını, ulusal kabuklarını

çatlatarak dışarı çıkarır ve insanlığın uluslararası özlemle-
rine, geleceğe uzatırlar. Emperyalist dönemde, ulusal ka-
buk, bağımsızlık mücadelesinin unsuru olduğu, yani dev-
rimci bir nitelik taşıdığı halde, sosyalist uluslar döneminde,
ulusal kabuk, sınıf birliğini bölücü, yani tutucu bir niteliğe
sahip olabilir. Onun içindir ki, emperyalist baskı şartları
altında yarı-bağımlı bir ülkede sanat ve edebiyatın devrim-
ci niteliklerinden biri olan «ulusal» olma özelliği ön pla-
na geçmişken, sosyalist uluslar döneminde «sınıf» niteliği
ön plana geçer.

Emperyalist dönemde, emperyalist baskı ve sömürü
şartları altında, ulusal edebiyat ve sanatlar, emperyalizme,
emperyalizmin kapitalist niteliğine karşı ulusal bir duvar
örerler; aynı zamanda, bütün ülkelerin emekçilerinin ortak
özlemlerini, umutlarını içlerinde taşıdıkları için, uluslar-
arası, evrensel bir öze sahiptirler. Sosyalist ulusların sanat
ve edebiyatları ise bu ulusal kabuğu kırmıştır, ve evrensel
özün başta olduğu bir nitelik taşır. Yarı-bağımlı veya ba-
ğımlı burjuva uluslarda, mahallî sanat ve edebiyatlardan,
halk sanat ve edebiyatlarından, toplumun temellerinden bes-
lenen ve ulusların bağımsızlığını, eşitliğini kendi özünde sa-
vunan ulusal sanat ve edebiyatlar; sosyalist uluslarda
emekçi sınıfların kardeşliğini, birliğini ön plana koyan ev-
rensel sanat ve edebiyatlar... Ayrı uluslar döneminde ileri-
ye yönelmiş iki ayrı devrimci sanat ve edebiyat işte bun-
lardır.

Köklerini toplumun tarihî şekillenmesinden alan, ulu-
su meydana getiren ünitelerin tümünün ortak özelliklerini
kendinde toplayan, ulus birliğinin bir unsuru olarak ger-
çekleşen, ulus birliğini koruyan, siyasal bağımsızlık kadar
iktisadî bağımsızlığı, emeğin kurtuluşunu, eşitliği ve kar-
deşliği de bağrında taşıyan edebiyatlar *devrimcidir*; sömü-

rü düzenini sürdürmeye, ebedileştirmeye yönelen, sömüren sınıfların çıkarlarını temsil eden sanatlar *tutucu* sanatlardır. Bir ülkede emperyalizmle ittifak kuran feodal üst-yapı kurumları ve bunların unsurlarından olan, felsefesini dinden alan edebiyat ve sanatlar *gerici*, ulusal sanatın damarlarını besleyen mahallî sanat ve edebiyatlar, (folklor, halk şiiri, türküler gibi) *pre-kapitalist niteliklerine rağmen, ilerici ve devrimcidir.*

(*Papirüs*, Ekim, 40)

ATAOL BEHRAMOĞLU

YIKILMA SAKIN 7

Kötü şey uzakta olmak
Dostlarından, sevdiğin kadından
Yasaklanmak bütün yaşantılara
Seni tamamlayan, arındıran
Kapatıldığın dört duvar arasında
Sağlıklı, genç bir adam olarak

Neler gelmez ki insanın aklına
Sevinçli, özgür günlere dair
Kalmıştır yüzlerce yıl uzakta
Onunla ilk kez öpüştüğün şehir
Acı, zehir zemberek bir hüznün
Kalbinden gırtlığına doğru yükselir

Görüyorsun işte küçük adamları
Köhnemiş silâhlarıyla saldıran sana
Kimi tutsak düşmüş kendi dünyasına
Kimisi düpedüz halk düşmanı
Diren öyleyse, diren yılma
Yürüt daha bir inatla kavganı

Eabeuf'ü hatırla, Nâzım Hikmet'i
Bir umut ateşi gibi parlayan zindanlarda
Hatırla Danko'nun tutuşan kalbini
Karanlıkları yırtmak arzusuyla
Ve faşizme karşı, zulme, zorbalığa
Düşün acılar içinde vuruşan kardeşleri

Elbette vardır bir diyeceği, bir haberi
Bir kaçağa çay sunan kürt kadınlarının
Dağlar dilsizdir, yalçındır
Ama gün gelir bir diyeceği olur onların da
Ve bir kez dağlar, ıssız tarlalar başladı mı konuşmaya
Susmazlar bir daha, söz artık onlarındır

Kötü şey uzakta olmak
Dostlarından, sevdiğin kadından
Yasaklanmak bütün yaşantılara
Seni tamamlayan, arındıran
Ama bir devrimciyi haklı kılan
Biraz da acılardır unutma

Yıkılma sakın geçerken günler
Yaralayarak gençliğini
Onurlu, güzel geleceklerin
Biziz habercileri düşün ki
Ve halkın bağrında bir inci gibi
Büyüyüp gelişmektedir zafer

Nisan 1969/Malazgirt
(Yeni Dergi, Haziran, 57)

İSMET ÖZEL

YIKILMA SAKIN

Ataol Behramoğlu'na

Sana durlanmış kelimeler getireceğim
pörsümüş bir dünyayı kahreden kelimeler
kelimeler, bazıları tüyden bazısı demir
seni çünkü dik tutacak bilirim
kabzenin, çekicin ve divitin
tutulduğu yerden parlayan şiir.

Zorlu bir kış geçirdim, seninki gibi nefti
acıktım, bitlendim, bir yerlerim sancıdı
sökmedi ama hoyrat kuralları faşizmin
çünkü kalbim aşktan çatlayıp yarılırdı.
Her sabah çarpışarak çekilirdi karanlık alnacımdan
acılar bile duymadım kof yürekler önünde
beynim her sabah devrimcinin beyniydi
ayaklarım donukladı gelgelelim
sağlığın yerinde mi?

Yaraların kabuğu kolayca kaldırılıyor
halkın doğurgan dünyasına dalmakla
onların güneşe çarpan sesini anlamayan
dört duvarın, tel örgünün, meşhur yasakların sahipleri
seyir bile edemezken içimizdeki şenliği
yılgı yanımıza yanaşamazken
bizi kıvıl kıvıl bekliyorken hayat
yıkılmak elinde mi?
Boşuna mı sokuldu bankalara
petrol borularına kundak

kurşun işçinin böğrünü boşuna mı örseledi
varsın zindanların uğultusu vursun kulaklarımıza
yaşamak
bizimçün dokunaklı bir şarkı değil ki.
Bu yürek gökle barışkın yaşamaya alışmış bir kere
ve inatla çevrilmiş toprağın çılgarına
yazık ki uzaktır kuşları, sokaklarıyla bizim olan şehir
ama ancak laneti hırsla tırpanlayamamak koyuyor insana
öpüşler, yatağa birden yuvarlanışlar
sevgiyle harlansa bile hattâ.

Köpüren, köpürtücü bir hayatın nadasıdır kardeşim
bütün devrimcilerin çektikleri
biliriz dünyadaki yorgunluk habire mızraklanır
dağlarda gürbüz bir ölümdür bizim arkadaşlarımızın
pusmuş bir şahanız şimdilik, ne kadar şahan olsak
ama bundandıkça fışkıran da bizleriz
ölüyoruz, demek ki yaşanılacak.

Nisan 1969/Muş

MUŞ'DA BİR GÜZ İÇİN PRELÜDLER

1.

Bütün renklerimi siliyor dışardaki yağmur
derin bir bıçak izi olduğum için
artık beyaz bir yumruk gibi kaldım diye
hayatın karşısında
bütün kurnazlığımı siliyor dışardaki yağmur.

2.

Dik bayırların üstündeki bağlar
titrek öpücükler gibi yapraklarını
kızıl, kahverengi, ıslak yapraklarını
gökgürültüsüne doğru sermektedir
kargalar Muş'un ve mezarlığın uğultusunu
tartarken kanatlarıyla
çoktan çorap örmeye başlamış dağlı kadınlardan uzakta
evine bir kumru tadı bırakarak
Zülfüf'ün anası
düşünmektedir.

3.

Güzdür ama
avanti popolo şarkısı değildir bir ağızdan
günler ellerimi sildiğim birer üstüpdür buralarda
kapıkulunun rezil tel örgüsü içinden
ve şakrak dostlarımdan uzakta.

4.

Şayaktan bir sabah örtüsü takılıyor aklıma
kağnılar ve mali sermaye üstüne düşündüklerim
halkın alkışlarıyla kuracağı dünya üstüne düşündüklerim

ve artık sarışın olmayan
gövdemi dünyaya bulayan sevgilim
sarışın yapraklarıyla dökülüyor aklıma.

5.
Sis sanki ayaklandırıyor yamaçları
sisle çalkalanıyor böğrümüzdeki ova
bana çarpıp kırılıyor mahpusluk düşüncesi
ben güya şiirler yazdığım için mahpusmuşum
mahpus olduğu için şiirler yazarmış Ho amca.

6.
Nafile bir zamanın takvimidir
güz güneşi toprak damlara değince yaşanan
çekiç örse var gücüyle vurmazsa neye yarar
partizan varlığını dünyaya çakmadıkça
sabahın bekâreti karşısında kargalar.

7.
Adını «bir gün fazla yaşamak» koyduk.
Ey merak, ey zafer haykırışı, oğlum!
Ellerin ve doğurtucu erkin başdöndüren macerası!
Ey toprağın ve rahmin tükenmez hünerleri!
Güz ki ancak hainin yüreğini soğutur
bir korkağı mahzun kılar kırlangıç sürüleri
sabırla, kin tutarak
gülen günlere ulaşan sesleri bulduk
adına «yaşamak» diyoruz
«düşmana inat bir gün fazla yaşamak!»

8.
Kirpiklerimin ucundaki bulutlar
Muş'da güzün artık son kelimeleridir

yüzümde serin soluğunu duyuyorum dünyalı melek-
lerin
kar düşmeye başladı tepelerimize
beyaz bir şiir için artık
tüfeğimi doğrultuyorum.

KALK, DÜĞÜNE GİDELİM*

Gül'e

Sarardın üzüntüden, üç gün ağladın
baktım gözlerine sıçramış halkın gözleri
incesin
bardakta bir karanfile benzemiyor inceliğin
serçeler sekmiyor hayır, dudaklarında
ham demirden bir çanakta dövülmüş otlar olur
ısınmış taşlar olur yazları geceleyin
sazlar
kanımda Çiçek Dağı'nı vurur
doldurur öylece göz yerlerimi inceliğin

Tenimde iz bırakmış kar kokusu
terli, muğlâk adamların hevesleriyle
harman edilmiş tenim
sevinçler artırmışım çiçekli
ve çiçeksiz bütün dağlardan.
Sarhoşken bağrıma akıtılan yıldızlar
özümü çekip ayırmış avuntulardan.
Şimdi sana bakıyorum, kalabalık gözlerin

* *Anamın uyuşmuş ayağını harekete getirmek için söylediği söz.*

ağlamasan bizi utandıracak sanki dünya
Valentina Tereşkova
ve çekik gözlü kadın komandolar
çünkü üç gün beslendiler senin gözyaşlarınla.
Sen ağlarken ağığımız çoğaldı
elledik halkın ağırlarını cesurca
ağlamasan
kök inatla kavramıyor toprağı
boş umutlar içinde pervasız büyüyor kir
ağlıyorsun ihanete karşı şavkıyor pıçak
bir pıçak ki sevgilim, Sürmene işidir.

Bir şehrin uzak semtleri gibi gözlerin
üzgün, kara, ayaklanmaya hazır
ben yaralar kuşanıp katılıırım onlara
onlara katılıırım yedek mermi ve şarkılar alarak
seni alırım sonra her bir yanım çağıldar
bir oyuna kalkarız sıkılmış yumruklarla
yazarız duvarlara fırtınalı yazılar.
Bir gün burda, bu kalktığımız yerde
kendini yaşamakla taşıran bir güneş kabarcığı
zonklayan bir atardamar olduğu anlaşılır
el tutuşmuş çocuklar ki o zaman
senin gözyaşlarını heyecanla kapıştır.

(Evet, İsyan)

EGEMEN BERKÖZ

İŞTE YAZIYORUM ŞAFAĞI

Üstümüze iniyor akşam
fırtına kuşları, dağ
ovaya sarmış, yol evler
arasına, işhanları mağazalar sinemalar
ışığa, gün
geceye, içim
dünyayla dolu
uzaklığın tadı dilimde
güzün ekimin gölgenin
bozladığı, ehramların
bozladığı sokaklardan
şehre iniyorum
üstümüze iniyor akşam
içime atıyorum
güzü ekimi ehramları
kiraz ağacı ağızlıkları
içime atıyorum
elli kurşluk destanları
içime atıyorum
aşk yüzünden katilleri
içime atıyorum
Ford motorlu Magirüsleri
içime atıyorum
o tozlu yolları taşlı umutlu
içime atıyorum
üstümüze iniyor akşam
(kollarımı açmak ve haykırmak)
sesler sözler burukluklar

bir tatlı gülümseme, bir tek
vapurdan çıkış, bir tek el sallama, bakma
(kaç kere kaç kere oldu bu)
bakmalar
bakamamalar
söyleyememeler
bilmediğim bir yerden kopup esen
durup dururken fırtına olan
rüzgârı
birden kasırga olan
birden tufan olan
rüzgârı
düşümde görüyorum
(unuttum yıllar yıllar)
ahşap bir masa ve
hasır iskemleleri
ahşap bir ev
ahşap bir ev, yanmış
iskeleti — kara — uçurumlu — hastalıklı
yürüyorum
kollarımı iki yana açmış
fırtına — düşüyorum
(unuttum yıllar yıllar)
düşmüyorum
yürüyorum
düşüyorum
işte ev — karşıda — yepyeni — alevler içinde — uzuyor
bir kitap alıyorum elime
okumak istiyorum
kelimeler bana acı söylüyorlar
kelimeler dövizlere yazılmış
go home

Morison Süleyman
kahrolsun Amerika olmuş karşıdan
geliyorlar
kendi kendime konuşuyorum
yanımda film çekiyorlar
yanımda bir kız bir dost bir polis bir ben
ben ne arıyorum
kızda poliste dostta Karaköyde
köprüden (yalnız) yürüyorlar
ben (yalnız) oturuyorum
düşteyim
hayattan çıkıp gittiğimi
evden gibi —
(kollarımı açmak ve haykırmak)
bir de güneşin parladığını ve
upuzun bir ölü olarak
geniş bir çıplak alana getirildiğimi
görüyorum düşümde
sevgilimin dört resminin dört kalbimden çıktığını
bakıp güldüklerini benimle alay ettiklerini çok kötü oluyo-
rum
kelimelerle konuşmuyorum
hiç konuşmuyorum
hiç konuşmuyorum
yürüyorlar ben unutulmuş
dövizler
polisler
sarı bir beniz yüzüme yapışmış
(senin benzin olduğunu sanıyorum)
düşüm kuş gibi
çınara konuyor birden
talih olup aydedenin başına

yontu kuşlanıyor
sevgilim sen
denize bakıyorsun sessiz vakarlı
bir parça çamur alıp
denizi toprağı beni kibrit kutusuna koyuyorsun
yontular halinde
dün geceyi —
içime atıyorum
içine atıyorsun
sana uzun uzun bakışımı
(bir gülümsemeni isteyen ve beklemesini bilen)
niye konuşmuyorsun dediğini içime atıyorum
(kâğıt sesli şafağa)
telefondaki sesimi içine atıyorsun
(hırçın, umudu kırılmış ve yapılnız kalıvermiş birden)
gözlerini kaçırmanı içime atıyorum
(duman tenli şafağa)
sabah oldu kalk yüzünü yıka gün serinliğine çık diyorum,
içine atıyorsun
(gören gözüm
işiten kulağım
yazan elim şafağa
insanlar vuruluyor alanlarda
çıkamazsın)
sokaklar senin, bu güneşli şubat pazarı senin, kıyıya, kıyıya,
diyorsun, içime atıyorum
(gören gözün
işiten kulağın
yazan elin şafağa
benim değil sokaklar canakıyıcıların
çıkamam)
durgunluğunu içime atıyorum

(fırtına kuşları)
kâsenin bozulduğunu içine atıyorsun
(ahşap bir ev, yangından artakalan)
şiir yazamadığımı içime atıyorum
(ahşap bir ev, yangından artakalan)
kazağımın kirlendiğini içine atıyorsun
(bir tek el sallama)
üşüdüğünü içime atıyorum
(bir tek el sallama)
kendine iyi bak diyorum, içine atıyorsun
(bir de güneşin parladığını ve)
gülümsüyorum, bir şeyler anlıyorum galiba, içime atıyo-
rum
yıllar geçiyor yıllar geçiyor
ilkyaza dönüyoruz
yaşlandım, hem ne kadar, ölüm çok uzak artık
derken ölümü, upuzun
karşında görüversen
düş başlıyor
Sırat köprüsünün üstünden
iki ihtiyar çocuk
renkli balonlarla dolu bir göğe uçuyorlar
içlerinde ne Tanrı ne korku
odama konuyorlar
penceremin önüne
bir kuş
kuşlar Beyazıt alanından geçiyor
başlarıma konuyorlar
her yanda yontular taşlar
ölüler, dağ
ovaya sarmış, yol evler
arasına, bir karabasandır

şehre, gecedir
güne, içim
acı —
kelimeler
kelimeler
bu dünyayı sevmek
gibi direniyorlar
(pazar iki ölü
pazartesi...)
denize bakıyorsun sen
sessiz vakarlı
içim dünyayla dolu
sessiz vakarlı
üstümüze iniyor akşam
sessiz vakarlı
pazar : iki ölü
pazartesi sevişmek

aldırma sevgilim umut
biziz fırtına kuşları.

(Yeni Dergi, Nisan, 55)

SİTTİ ZEYNEP

Ülkü Tamer (d. 1937) bu yıl az yayımlayan bir sanatçıydı. Ama aşağıdaki hikâyesiyle sanat çevrelerinin ilgisini çekti, şiirin yanı sıra hikâye alanında da başarılı olabileceğini düşündürdü.

1

Kilidi kırmak zor olmadı. Kapak gıcırtyla açıldı. Ayağa kalktım, elimi toza sürdüm. «Öf,» dedim, «amma da tozlanmış.»

İkisi de duymadı beni. Ninem örtüyü kaldırıyordu. Eski, çok eski bir alaca; yırtılmış, kırmızı iplikle dikilmiş. Ben de olsam dikerdim bu kadar. Bir örtü daha eski bir alaca, kimbilir hangi yılın alacası. Ben o zamanlar var mıydım? Sitti Zeynep bana masallar anlatır mıydı? Yürüyebildiği günlerden mi?

Babam kocaman bohçayı indirdi. Üstteki, toz içindeki bohçayı. Bana Sitti Zeynep'in her gün sandığı açtığını söylemişlerdi. Ninem çengelli iğneyi çıkardı; kumaşı gördüm. Renkli bir kumaş kırmızı, yeşil, mor, yine kırmızı, yeşil, mor. Elim uzattım. Ninem, «Acele etme,» dedi. Babam küçük kürsüde kıpırdandı. Ses etmeyip çömeldim.

«Daha birsürü kumaş var,» dedi ninem. «Giymezdi ki. Yaptırtmazdı da. Ne kadar üsteledik, giymedi. Yine sen eskileri yaktın da...» dedi. «Sırtından çıkanları gördüm. Daha birsürü kumaş var.»

Odanın tek penceresi bahçeden üç metre yukardaydı.

Sitti Zeynep hep o pencerede beklerdi yazı. Yazı, artık içinde dolaşarak bekleyecek o geniş bahçe yoktu. Odanın üç kapısı başka yerlere açılıyordu helâya, haznaya, merdivenlere. Bizim uzun haznamız, Beyhan'ın akreplerinden korktuğu, karanlığında Sitti Zeynep'in tilkilerini gördüğümüz, uzun, soğuk, uzun haznamız nerede? «Kâkülü kan olmuş. Başı yarılmış. Hanım ana!» Başımı tülbentle bağlayarak, kana bulanmış elime şaşkınlıkla zeytinyağı sürerek beni çıkar-dıkları o uzun haznamız nerede? Şimdikini beş sandık, sekiz de teneke dolduruyor. Bir de çivi kutusu.

Kumaşı yere koydu ninem; «Giymezdi ki,» dedi.

Bohça kâğıt yumaklarıyla doluydu. Birini alıp açtım. İplikler. Birini daha alıp açtım. İplikler. Sonra bir düğme, iplikler, iplikler, bir düğme daha. Üçümüzün önü de kâğıtla doldu.

Garip bir bitkinlikle, «Deli,» dedi ninem. Babam hiç konuşmuyordu. Bir yumak da o aldı, açtı. İplikler. Ben sevinir gibi oldum. Açtığım yumaktan iki dikiş iğnesi çıkmıştı çünkü. «Bakın,» dedim, «iki dikiş iğnesi.» İğneler, iplikler, üç düğme, bir düğme daha, biri sarı, öteki beyaz iki düğme daha, boş makaralar, kâğıt parçaları, kırık bir tırnak makası, kemik bir tarak, kırmızı bir kurdele, sayfaları eksik bir Radyo dergisi, paçavralar, kesekâğıtları, iğneler, belki yüz kadar iğne, kolonya şişeleri, kına, payyavşağı, boncuklar, patlamış kırmızı bir balon, babamın askerlik arkadaşının fotoğrafı, kâğıda sarılmış aynalar, anahtarlar, kutular, küpeler, bir kâğıda sarılı süprüntü, tahta parçaları, taşlar, bir bebek, takvim yaprakları çıktı sandıktan. En alttan da bir afiş Kanlı Kazak. Sitti Zeynep'e, Ayhan'a, Beyhan'a filmler oynattığım günlerden. Evde herkesin, Sitti Zeynep'in bile, sandık odasında afişimi aradığı günlerden.

Ninem, «Kaç yılın kâğıdı bu...» dedi.

«Bilmem,» dedim, «paket mi yapacaktı ne?»

2

Kiraz Bacı odaya girdi. «Sitti Zeynep ölmüş,» dedi.

Öğle yemeğinden yeni kalkmıştık. Kiraz Bacı, Sitti Zeynep'e yemeğini götürmüştü. Merdiven başındaki odasına. Hemen döndü. «Sitti Zeynep ölmüş,» dedi.

Babam aşağıya gitti. Döndüğünde onun sesi de olağandı. «Evet, ölmüş,» dedi. Ninem hemen Nezihe Hanımlara koştu.

Biraz sonra dört arkadaşı geldi babamın Kemal Bey, Osman Bey, İbrahim Bey, Nuri Bey. İkinci namazına yetişsin diye telâşlanıyorlardı. Osman Bey doktora gitti. Kemal bey, «Belediye hoparlörüne vermeyecek misiniz?» diye sordu. «İstemez,» dedi babam. «Ama tanıdıkların haberi olsun,» dedi Kemal Bey. Babam istemedi. Kardeşinin cenazesinde kimseler olmayacaktı. Bunu Kemal Beyin akli almıyordu. «Hoparlörden duyursak tanıdıklar gelirdi. Cemaatsiz cenaze olur mu? Bari iki camide selâ verdirelim,» dedi.

Dört gün önce İstasyon Caddesi'nde gözüme bir karınca kaçmıştı. Hemen o akşam kızarmış, akmaya başlamıştı gözüm. Ertesi gün doktora gitmişim. İlâçlar, iğneler vermişti doktor; ama gözümün akması kesilmemişti. Ağladım sanırlar diye sıkılıyordum şimdi.

«Dört gün önce karınca kaçtı gözüme,» dedim. «Nerede?» diye sordu İbrahim Bey. «İstasyon Caddesi'nde.» «Doktora gittin mi?» «Gittim ama fayda etmedi.»

Nuri Bey, «Nasıl ölmüş?» diye sordu.

«Bilmiyorum,» dedim. «Oturuyorduk. Yemekten sonra. Kiraz Bacı gelip, 'Ölmüş,' dedi. Hepimiz şaşırdık.»

Nuri Bey, İbrahim Bey'e döndü, «Kurtulmuş,» dedi.

Mutfığa gidip buzdolabını açtım. Şişeden bir yudum su içtim. Holden Kiraz Bacı'nın sesini duydum. «Sular kesiliyor; bari hortumla banyoya su doldursak,» diyordu. «Ol-maz,» dedi ninem, «su doldurulmaz; tersine, bütün sular boşaltılır.» Aynaya baktım. Gözlerim kıpkırmızıydı. Odaya dönünce, «Doktor daha beter etti gözümü,» dedim İbrahim Beye. «Bir gözüm akıyordu. Bulaşmasın diye öteki gözüme de damla damlattı. Onu da kızarttı.»

Kemal Bey, «Bir bardak su verir misin?» dedi. Sevinerek mutfığa koştum. Buzdolabını açıp şişeden su içtim. Bir bardağa bir başka şişeden su doldurdum. Aynaya baktım. Bir türlü geçmiyor. Ergunlar beni bekleyeceklerdi. Hal-kevi bahçesinde. «Cenazeden sonra giderim; bir şey söylemem. Sorarlar. Halam öldü, derim.»

«Sağolasın,» dedi Kemal Bey. «Can çekişmiş mi?»

«Bilmiyorum,» dedim.

«Uzun zamandır hastaydı galiba,» dedi Kemal Bey.

«Çok uzun zamandır. 'Ameliyat olur ama yaşamaz,' demiş doktorlar. Binde dokuz yüz doksan dokuz ölülmüş. Babam da, 'Kalsın,' demiş. Mazhar Osman bakmış. Babam da ameliyat ettirmemiş.»

Ayaklarını tandırda yaktıktan sonra daha da kötüleşmişti Sitti Zeynep. O gece, bahçedeki konuşmalara uyanmıştım. Ayhan'ı da uyandırmıştım hemen. Babam bir fay-ton getirmişti. Doktor Cevat Beye götürmüşlerdi. Bir ay hastahanede kalmıştı. «Adını sorarlarsa Sitti Zeynep deme, Zeynep de,» diye tembihlemişlerdi bize. Sitti Zeynep eve döndükten bir ay sonra bahçede oturmaya, bir yerden bir yere sürünerek gitmeye alışmıştı.

Osman Bey doktordan döndüğünde mutfakta su içiyordum. Babam kapıda karşıladı Osman Beyi. Osman Bey, «Aldım,» dedi. «Doktor evdeymiş. Son zamanlarda görme-

miş ama verdi.»

Babama bir kâğıt uzattı. Uzanıp kâğıda baktım. Bir reçete. Üstünde dört gün öncenin tarihi var. «Hastanın adı : Bn. Zeynep.» Sonra «I, II, III» ilâçlar. Babam kâğıdı çevirdi. Arkasına baktı. Bugünün tarihi. «Saradan ölmüştür.»

Cenaze ikinci namazına yetiştı. Ayhan'la Beyhan anemle İstanbul'da oldukları için camiye gidemediler. Ben gittim. Bildiğim duaları okudum. Namaz için sıraya dizilmişlerdi. Ben de bir yerde durdum. Babam beni arkaya itti. «Cenaze namazını bilmiyorum ama Allah beni anlar,» diye düşündüm. Tabutu da taşıyamadım. Küçüktüm.

Halkevi bahçesinde Ergunlar bir şey sormadılar. Sadece, «Gözün nasıl?» dedi Ergun. Cevap vermedim.

Eve döndüğümde ninem merdiven başında babamla konuşuyordu. «Işıklar yansın,» diyordu. «Odasının ışığını söndürme. Bu gece sabaha kadar yanık kalsın. Üç gün yanık kalsın.»

Yemek yemedik. Bana ısıtmak istedi ninem; «Olmaz,» dedim. Erkenden yattım. Tam uyuyacaktım, zil çaldı. Nine-min sesini duydum «Kemal Beyler geldi.» Kemal Beyler gittikten sonra babam bir süre Kuran okumuş.

3

«Yum gözlerini,» dedi Berber Halit.

Gözlerimi yumdum. Sağ elimi alnıma götürdüm; örtünün altında kıpırdandım.

«Dur,» dedi Berber Halit. Sonra kâkülümü düzeltti; gömleğimin altında, ince mavi bir şeritin ucunda duran muskayı çıkarıp boynumu sildi. «Eee,» dedi, «artık bu muskayı atmanın zamanı geldi. Baksana, kocaman adam oldun. Gelecek sefere bıyıklarını da alırım.»

Aynaya baktım. Örtünün dışına çıkardım kollarımı, muskamı içeri sokmak istedim.

«Dur bakalım,» dedi Berber Halit, «amma aceleci oldun. Az kaldı.»

Saçımı ıslatacaktı. «Nasıl olsa gidip yıkanacağım şimdi,» diye mırıldandım. «Saçımı ıslatınca ninem kızıyor,» demedim. Kalkacakmış gibi davranarak muskayı gömleğimin altına kaydurdum. Berber Halit omuzlarıma bastırdı; tarağa biraz pamuk takıp suyla ıslattı, saçımı taradı; başka bir pamuğa kolonya döktü, enseme, kulaklarımı sildi. Pabuğa baktı.

Artık kalktım. «Parasını babam verecek,» dedim.

Kiliseden bozma Halkevi'nin önüne gelince, Berber Halit'in özenerek düzelttiği kakülümü bozdum. Arkaya yatırmak istedim saçlarımı, olmadı. Halkevi'ni çevreleyen parmaklığın her demirine teker teker vurarak, her onuncu demire ikişer kere vurarak, ağır ağır yürüdüm. Ansızın, biraz önce baktığım halde görmediğim iskeleyi farkettim. O kadar büyüktü ki, Hakevi'nin bir yüzünün yarısının yarısını kaplıyordu. İşçiler vardı üstünde, savaştan kalma kurşun ve şarapnel izlerini çimentoyla sıvıyorlardı. Belki de beyaz bir badana çekerlerdi sonra.

Sabah sayılırdı; ama yine de kılların boynumu yakmasının güneş yüzünden olduğunu sanıyordum. Eve gitsem, gömleğimi, fanilâmı, muskamı çıkarsam, ninem sırtımı iyice silse, sabunlu bez yapıp boynumu silse, yeni fanilâ verse bana, kısa kollu, kırmızı gömleğimi de verse, bahçede gemiyi kurup Beyhan'la içine girsek, sonra film oynatsak, ama o muskayı hiç takmasam, takmayınca da Ayhan'ı kızdırsam, «Benim muskam yok ya, Berber Halit gelecek sefere bıyıklarımı da kesecek,» desem, arkasından Şükrü gelse, bizi Kötüsü'ya, cambazlara götürse diye düşündüm.

Evimizin çinko kaplı kapısını iterken kâkülümü yeniden bozdum; muskayı gömleğimin üstüne çıkardım. Kısa, loş dehlizi geçerek avluya girdim. Ayhan mavi masasını ters çevirmiş, havuzun yanına çekmişti. Ninem görmeden mutfaktan aldığı oklava elindeydi. Geminin içine girmiş, öteki gemiye, benim masama doğru bir şeyler bağıırıyordu. Beni görünce durdu; «Kim traş etti?» dedi.

Cevap vermeden mutfağa gittim. Ninem küçük kürsüsüne oturmuş, patates soyuyordu. Kiraz Bacı mutfakta değildi.

«Ben artık Berber Halit'de traş olmam,» dedim.

Ninem son patatesi aldı, soydu. Ayağa kalktı. Tencereyi musluğa götürdüm.

«Ne oldu?» diye sordu ninem.

«Baksana,» dedim; muskayı gösterdim. «Muskayı dışarı çıkardı, boynumu sildi, sonra içeri sokmadı. Yolda herkes bana baktı. Kepaze oldum.»

«İçeri soksaydın ya,» dedi ninem.

Bu aklıma gelmemişti. «Hiç söylemeseydim keşke,» diye düşündüm. Sonra bahçeye fırladım.

«Kim traş etti?» dedi Ayhan.

«Berber Halit,» dedim.

Beyhan masadan kalktı, koşarak yanıma geldi.

«Beni de Berber Halit traş etti,» dedi Ayhan.

«Gelecek sefere bıyıklarımı da kesecekmiş.»

«Beni de Berber Halit traş etti,» dedi Beyhan.

«Hani dün Sait traş etti demiştin,» dedi Ayhan.

Yürüdüm. Oda kapısını açarken arkama dönüp, «Halk-evi'ni boyuyorlar,» diye bağırdım.

Önce babamın elini öptüm, sonra annemin.

«Berber Halit mi kesti saçını?» dedi babam.

«Hıı,» dedim.

«Kendisi mi kesti? Dön bakayım. İyi olmuş.»

Ensem iyice yanıyordu artık. Beyhan girdi. «Ninem seni istiyor,» dedi.

Mutfağa girerken gömleğimi, fanilâmi çıkardım. Küçük kürsüye oturup bekledim.

«Yok, tövbe,» dedi bir ses. «Bir daha getirirse surasına çalarım,» dedi Sitti Zeynep'in sesi. Uzun masanın köşeyle birleştiği yerde, hasırın üstünde oturduğunu biliyordum. «Dert tutasıca,» dedi.

«Eee,» diye bağırdı n'nem, «kes artık. Sabah bu, akşam bu. Vır vır vır vır. Ne bu be? Can demişler buna. Ekmek mekmek yollamam artık. Derdin kökünü ye. Sabah Kiraz, akşam Kiraz. Zaten senin yüzünden çekip gidecek. Eğ başını.»

Başımı eğdim. Muska gözlerimin önünde sallanıverdi; çıkarıp avucuma aldım. Başımı yeniden leğenin üstüne eğdim. Ninem biraz su döktü; çok sıcaktı ama söylemedim. Gözlerimi yumdum; ninem başımı sabunlamaya başladı.

«Yemek veririz yemek beğenmez,» dedi, «entari diktiririz giymez. Zıkkımın kökünü ye. Canın isterse ye. Zaten bütün o çulları, eskileri alıp yakacağım bir gün. Ne bu, paçavralar içinde? Gelene gidene karşı. Sandığındakileri çıkarıp giymedikçe yeni meni yok artık. Bir de vır vır vır vır. Ne istersin kadından?»

Tasla su döktü, bir daha döktü. Sabunun kaşlarıma inip oradan leğene aktığını duyuyordum. Gözümün birini açtım. Koca leğende biraz su, üstünde kirli bir beyazlık, kürcük köpükler. Baktım, K harfi. Hoşuma gitti. Beyazlıklar oynadı, daha bir yayıldı. Kalın, kısa bir yılan oldu, arkasından S. Şimdi I olacak dedim, oldu. Başka bir yerde : YO. Tersinden okudum OY. Öteki gözümü de açtım.

«Az daha dök,» dedim. «Gözüme sabun kaçtı.» Ninem

iki tas daha döktü. Sabunlamaya başladı yine.

Baktım : bir yüzün yandan görünüşü. Burun uzadı, uzadı, dağıldı.

«Gitmiş, Boztepe’de beni anlamış,» dedi Sitti Zeynep. «Zaten bir daha getirirse suratına çalarım tepsiyi. Kiraz, Kiraz... Kiraz’ın gözü kör olsun.»

«Kulağını sabunla,» dedi ninem.

Kulaklarımı sabunladım, sonra muskayı leğenin içine bıraktıverdim.

«Allah gözünü kör etmesin,» dedi ninem. Muskayı sudan çıkardı. Elindeki sabun köpükleri usul usul muskanın şeridine yürüdü. Realite dergisinde gördüğüm bir işareti, Churchill’in V işaretini aradım. Leğenin tam ortasında buldum. İki tas su daha döktü ninem.

«Oldu mu?» dedim.

«Bir daha var,» dedi ninem. «Dört olsun.»

«Çift olsun,» dedi Sitti Zeynep. «Tek kere ölüleri yıkarlar.»

Yine sabunlandım. Ninem kocaman bir havluyla başımı kuruladı. Sonra sabunlu bez yapıp boynumu, sırtımı, göğsümü sildi. Musluğa gidip ellerimi yıkadım.

«Bir daha hap getirmeden ekmek getirmesin,» dedi Sitti Zeynep. «Başına çalarım.»

«Hap map yok artık, zaten köye yollayacağız seni,» dedi ninem.

«Yok, ben köye gitmem,» dedi Sitti Zeynep. Baktım, uzun masanın köşeyle birleştiği yerde, hasırın üstünde oturuyordu.

Ninem fanilâmı uzattı.

«Artık atlet giysem,» dedim.

«Hele havalar biraz daha ııınsın. Gelecek sefer,» dedi ninem.

Kısa kollu kırmızı gömleğimi de giydim. Ninemin eliri öptüm. O da beni iki yanağımdan, sonra da burnumdan öptü. «Hadi bakalım, döğüşmeden oynayın,» dedi. Islak muskayı uzattı. «Güneşe koy da kurusun.»

«Olur,» dedim.

Çıkarken Sitti Zeynep'e döndüm «İdris'e ne oldu?» Ayhan'la Beyhan'a görünmeden muskayı güneşe koydum; gemilerin yanına gittim.

«Gel, kılıçlaşalım,» dedi Ayhan.

«Sonra,» dedim.

«Erkeksen şimdi çık karşıma.»

«Bak, döverim haa,» dedim.

«Masama binmek istedi, bindirmedim,» dedi Beyhan.

«Sen kendi gemine bin,» dedim Ayhan'a.

«O da benim gemime bindi,» dedi Ayhan.

«Olsun, bizim çete başka,» dedim. «Muskana bakayım.»

Gösterdi.

Beyhan'a döndüm «Muskana bakayım.»

Gösterdi. Güldüm.

«Ben de senin muskana bakayım,» dedi Ayhan.

«Bak ama göremezsın ki,» dedim.

«Niye?»

«Benim muskam yok ki. Bıraktım artık.» Çıplak göğsümü gösterdim.

Ayhan. elinde leğenle mutfaktan çıkan nineme bağırdı : «Kemal muskasını çıkarmış.»

«Çıkarmışsa çıkarmış. Sen de büyü, sen de çıkar,» dedi ninem.

Ayhan'ı dürttüm. «'Kemal Ağabey,' de.»

Avlunun öteki ucuna, ninemin yanına koştum; leğeni almak istedim. «Ver de ben dökeyim.»

«Bırak sen, ben dökerim,» dedi ninem. Bana bakmadan, «Sitti Zeynep'le eğlenme,» diye ekledi. «İdris İdris diye de kızdırma.»

«Olur,» dedim. Gemilere dönüp bağırdım «Benim babam Fransa'nın en iyi kılıç kullanan adamıydı!»

Ayhan'ın üstüne saldırdım; biraz kılıçlaştık. O beni yaraladı, ben de onu iki kere öldürdüm. Gemime çıktım sonra. «Arkadaşlar,» dedim, «Tuna boyuna gideceğiz. Orası bizim için âb-ı hayattır!»

«Şükrü'den de iyi yaptın,» dedi Ayhan. «O hiç Ferdi Tayfur gibi söyleyemiyor.»

«Ferdî Tayfur kim?» dedi Beyhan.

Sitti Zeynep sürüne sürüne mutfaktan çıktı, yanımıza yaklaştı.

«Babam görür haa,» dedim.

«Yok, bana İdris İdris deyip durma,» dedi Sitti Zeynep.

O sırada Kiraz Bacı yazlıktan seslendi «Kemal, Ayhan, Beyhan!»

Beyhan'a döndüm «Hele git de bak.»

«Bırak çağırsın,» dedi Sitti Zeynep. «Gitmeyin. O bana hap getiriyor mu?»

«Getirmedi mi?» dedim.

«İki gündür getirmedi,» dedi.

«Ben annemden alır getiririm öyleyse,» dedim. «Hastamısın?»

«Hastayım ya. Beni senden başka seven mi var şu evde?»

«Ben de severim,» dedi Beyhan.

«Bak,» dedi Sitti Zeynep, «babam da duvar ördürüyor şimdi. Sokaktan gelen sesleri duymayayım diye taşla örüyorlar.»

«Ne duvarı?» diye sordum.

Elini uzatıp helânın yanını gösterdi. Babam bir kümes yaptıırıyordu oraya. Bir buçuk metre yüksekliğinde küçük bir duvar yaptıırmıştı. Kümesin öteki yanları telle kaplanacaktı zaten.

«Onu senin için yaptıırmıyor ki,» dedim. «Kümes olacak.»

«Benim için yaptıırıyor. Sokaktan gelen sesleri duymayayım diye. Zaten iki gündür hap da vermiyorlar.»

«Kümes olacak orası,» dedim. «Gör de bak, horozlar, tavuklar gelecek.»

«Tavuk ne yer, Kemal Ağabey?» diye sordu Ayhan.

«Ne yiyecek, üzüm yer,» dedi Beyhan.

«Aptal,» dedim, «tavuk üzüm yer mi hiç?»

«Peki, ne yer?» dedi Beyhan.

«Başka şey yer,» dedim. «Darı yer.»

«Üzüm yeseydi bağdan getirirdik,» dedi Ayhan.

Beyhan, «Kemal ağabeyimin bağını anlatsana,» dedi Sitti Zeynep'e.

Sitti Zeynep, benim bağıma giren tilkiyi anlattı. Artık ezbere biliyordum bu hikâyeyi, Sitti Zeynep'in gönlü olsun diye dinledim; ama tilkinin Osman Çavuş'un elini ısırıldığı yerde güldüm.

Hikâye bitince ansızın hatırladım.

«Berber Halit söyledi,» dedim, «bugün Kötüsü'ya cambazlarla hokkabazlar gelmiş.»

«Şükrü gelirse, babama söyle, bizi cambaza götürsün,» dedi Ayhan.

Beyhan, «Sen hiç hokkabaz gördün mü?» dedi Sitti Zeynep'e.

«Gördüm,» dedi Sitti Zeynep.

«Hokkabaz ne yaptı?» dedim.

«Diline şiş soktu,» dedi Sitti Zeynep.

«Şaşırdın mı?» dedim.

«Şaşırmadım.»

«Niye?»

«Ne bileyim niye?»

«Sen yapabilir misin?»

«Ne yapabilir miyim?»

«Diline şiş sokabilir misin?»

«Sokamam.»

«Peki, hokkabaz yapıyor ya.»

«Tabii yapar.»

«Niye?»

«Niye olacak, o hokkabaz da ondan,» dedi Sitti Zeynep. Sonra, «Sen hokkabaz gördün mü?» dedi Beyhan'a.

«Görmedim,» dedi Beyhan. «Ben maymun gördüm.»

«Halkevi'ni boyuyorlar,» dedim Sitti Zeynep'e.

Bir süre sonra, «Memet Ali büyümüştür şimdi,» dedi Sitti Zeynep. «Hacı Teyzenin oğlu. Millet gâvur kurşunun-
dan öldü; kimi de ölmedi. Memet Ali yedi yaşındaydı o za-
man. Bahçede incir ağacına çıkmış, gâvur kurşunu başla-
dı. Hacı Teyze içerden seslenip durmuş, 'İçeri gel,' diye.
Memet Ali bağırırmış, 'Bu deyyusların kurşunu adama de-
ğer mi?' diye. Öyle ya, kimine de değmedi.»

«Gel, penaltı çekelim,» dedim Beyhan'a.

Kalenin taşları zaten hazırды. Beyhan topu getirdi. Ay-
han da yanımıza geldi. Beyhan ilk çektiğim penaltıyı tuttu.

«Burada Cihat var,» dedi.

Ayhan, Beyhan'ın üstüne yürüdü. «Cihat benim,» de-
di. «Sen Galatasaray'lısın. Cihat Fenerli.»

«Biz Galatasaray'lıyız,» dedim Beyhan'a.

«Ben de Galatasaray'ın kalecisiyim,» dedi Beyhan.

İkinci penaltıyı dışarı attım.

«Peki, Galatasaray'ın kalecisi kim?» dedi Ayhan.

«Ne bileyim ben? Kemal Ağabey, Galatasaray'ın kalecisi kim?»

«Sen gole bak,» dedim.

Beş penaltıdan ikisini attım. Beyhan da bana birini attı. Ayhan'ı 4 - 1 yendim. Ayhan'la Beyhan da 1 - 1 kaldılar. Beyhan, taşın üstünden geçen topu gol saymadı diye Ayhan'a kızdı.

«Kemal Ağabeyimin sınıflarında Ayhan adında bir kız varmış,» dedi.

«Beyhan adında da kız var,» dedi Ayhan.

«Hiç de bile,» dedi Beyhan. «Bir kere Beyhan deyince Bey var. Sonra han da var.»

«Han da ne demekmiş?» dedi Ayhan.

«Han, padişah demek. Hiç kızdan padişah olur mu?» dedi Beyhan.

«İyi ya işte,» dedi Ayhan. «Ben de han'ım.»

«Hanım bacı,» dedi Beyhan.

Ayhan, Beyhan'ın üstüne yürüdü. Tuttum.

«Beeeyhaan, Beeeyhaan, ödü kopar sıçandan,» dedi Ayhan.

«Aaayhaan, Aaayhaan, ödü kopar sıçandan,» dedi Beyhan. Sonra içeri kaçtı.

Havuzun yanında duran gemilerin gölgeleri kısaltmaya başlamıştı artık. Beyhan'ın ağacına, zerdali ağacına gittim, gölgesine oturdum. Elektrik fabrikasının sesinden başka ses duyulmuyordu. Bir gün önce Sitti Zeynep'in dediklerini hatırladım: «Boztepe'deki elektrik fabrikası daha iyi. Onun sesi daha çok çıkıyor.» Neden kuş sesi duymadığımı düşündüm. Dinledim. Önce bir kuşun, sonra birikiüçdörtbeş kuşun sesi geldi kulaklarıma. Avlu kuşlarla doldu. Kiraz Bacı yazlığa, çamaşırları toplamaya çıkmıştı. Ninem avlunun

öteki ucunda mangalla uğraşıyordu. Tatlı İrâlı Ayhan'a yumurta tatlısı yapacaktı herhalde. Beyhan acı kıralıydı; ben ekşi kıralıydım.

Sitti Zeynep'in sürünerek yanıma geldiğinin farkına bile varmamıştım.

«Ben sana küstüm,» dedi.

«Niye,» dedim.

«Nişanlanmışsın. Bir haber bile vermedin bana.»

«Nişanlanmış mıyım?»

«Nişanlanmışsın ya. İnsan halasına haber vermez mi?» dedi Sitti Zeynep.

«Kim söyledi nişanlandığımı?» dedim.

«Kiraz söyledi. İnsan nişanlısını getirir, gösterir.»

«Ben daha dokuz yaşımdayım,» dedim. «İnsan dokuz yaşında nişanlanır mı?»

«Sen nişanlanmışsın. Kiraz söyledi. Küstüm,» dedi Sitti Zeynep. Sonra birden yere kapandı. «Hırraaa.» Sanki ciğerinden değil de, tulumbanın yanındaki kuyudan geliyordu sesi. Sırtüstü döndü. «Hırraaa. Cumm.» Gözleri açıldı; gözbebekleri durmadan dönüyordu. Dilini çıkarmış, dişlerine yapıştırmak istercesine dudaklarına bastırıyordu. «Hırraaa. Cumm.»

«Nine!» diye bağırdım.

Beyhan, ninemden önce geldi. Sitti Zeynep'in kulağına eğilerek, «Hırraaa. Cumm,» dedi.

«Bak, döverim haa. Alay etme,» dedim. «Git, ninemden hap iste 'Hastalandı,' de. Kiraz Bacıyı da çağır.»

Ninem geldi.

«Hastalandı. İstersen hap ver,» dedim.

Kiraz Bacı da geldi.

«Hap istiyor hanım ana,» dedi. «Mahsus yapıyor. Benden bile sağlam.»

«Tut da götürelim,» dedi ninem.

Beyhan bana baktı

«Ölür mü?»

«Tövbe de,» dedim.

«Tövbe,» dedi Beyhan.

Ninemle Kiraz Bacı, Sitti Zeynep'i kaldırdılar. Hâlâ hırliyordu.

«Sen de git,» dedim Beyhan'a. «Ninem hap verirse götür.»

«Yok, ben götürmem. Hastalık bana da geçer,» dedi Beyhan.

Ninemle Kiraz Bacı'nın Sitti Zeynep'i taşımalarına baktım.

«Sakın İdris İdris deme artık,» dedim Beyhan'a. «Hır-raaa Cumm da deme.»

«İdris kim Kemal Ağabey?» dedi Beyhan.

«Ne bileyim ben?» dedim. «Sitti Zeynep'le kaçmışlar. Ninem söyledi ya.»

«Nereye kaçmışlar?»

«Köye,» dedim.

«Sonra tutmuşlar mı?»

«Tutmuşlar,» dedim.

«Ayaklarını yakmadan önce mi kaçmışlar?» dedi Beyhan.

«Aptal,» dedim. «tabiî yakmadan önce kaçmışlar. Yaktıktan sonra kaçabilirler miydi? Baksana, yürüyemiyor bile.»

«Ayaklarını yaktığı zamanı biliyor musun sen?»

«Biliyorum. Tandırda yakmış. Uyurken. Sen çok küçüktün o zaman.»

«İdris'i gördün mü hiç?» dedi Beyhan.

«Görmedim. Uzaktan akrabamızmış; ama görmedim. Zaten ben doğmadan çok önce ölmüş. Öldürmüşler.»

«Sitti Zeynep ne zaman ölür?» dedi Beyhan.
«Gel de penaltı çekelim,» dedim.

Ek

İdris, yangın müfrezesindendi. Önceleri pek sevmemişti bu işi, ama gittikçe alışıyordu. Ev yakmadıkları gece huzursuz bile oluyordu. Rıza Bey, güneş batarken yangın müfrezesini topluyor, o gece hangi evin yakılacağını bildiriyordu. Toplantı biter bitmez, gidip kancalı uzun sırığını alıyordu İdris. Caminin avlusuna çıkıyor, onu okşuyor, onunla konuşuyordu «Göreyim seni, tam sekiz kiremit düşürmelisin bir seferde. Yedi olursa kabul etmem. Leylekyan'ın evinde yedi kiremit düşürmüştün. Bu gece sekiz kiremit isterim. On seferde seksen eder.»

Yatsıdan sonra yola çıkıyorlardı. O kadar uzundu ki kancalı sırığı, iki eliyle zor taşıyordu. İki sırıkçı daha vardı kendinden başka. Öteki dört kişinin ellerinde gaz şişeleriyle paçavralar olurdu.

Yakacakları evlerden bazen ateş edilirdi üstlerine. Ama çoğu zaman pek karşı koyan olmazdı. İdris'le öteki sırıkçılar iki dakika içinde dümdüz ederlerdi damı. Ne kadar kiremit varsa yere düşürürlerdi. Sonra gaz şişelerini damatarlardı. Kırılan şişelerden yayılan gaz ne kadar da çabuklaştırırdı her şeyi. Paçavraları yakıp atmak, yangının bir anda büyümesini keyifle seyretmek işin en güzel yanıydı. Bir de çığlıklar olmasa. «Fransızlar bize acıyor mu?» derdi İdris. «Onları evlerinde barındıranlar bize acıyor mu?»

Ama o, ilk öldürdüğü Fransıza acımişti. Hüseyin Beye yakalandıkları akşam.

İdris'in babasıyla Hüseyin Beyin babası amca çocukları oluyordular. Bir kardeşi vardı Hüseyin Beyin Sitti Zey-

nep. On beş yaşındaydı. İdris de on sekizinde bir delikanlı. Birbirlerine tutulmuşlar, bir gün öğle üstü kaçmışlardı. Şubatı. Çamur içindeydi yollar. Dört saat kadar gitmişlerdi ki, Hüseyin Beyle arkadaşları yetti arkadaşlarından. Atlıydılar, tüfekleri vardı. Sitti Zeynep'i koparıp aldılar. İdris'i de öldüresiye dövdüler. «Akraba olmasaydık vururdum seni,» dedi Hüseyin Bey. İdris'i orada, Sakçagöz yolunda, o soğuk Şubat akşamına bıraktı, kardeşini alıp eve döndü.

İdris yarım saat yattı olduğu yerde. Tam kalkmıştı ki, Bir Fransız atlısı göründü uzaktan. Çarpışmalar daha başlamamıştı. İdris, Fransızı durdurup su istedi. Fransız atından indi, matarasını çıkarıp içindeki bütün suyu yere döktü. İdris bıçağını çekip Fransızı vurdu. Vurduktan sonra da acıdı.

Şebre döndü sonra. Babasının arkadaşı Süleyman Beyi aradı; Maarif kahvesine gittiğini söylediler. O sıralarda bir tiyatro kumpanyası çalışıyordu Maarif kahvesinde. İdris kahveye gitti.

Kapıdan girer girmez büyük bir kavgayla karşılaştı. Çukurköy'den Hurşit Ağa'nın oğlu Paşabey bir kavgaya daha çıkarmıştı yine. Paşabey sırtında Fransız üniformasıyla doluşur, yanında da silâhlı dört-beş adam bulundururdu. O gece Maarif kahvesine gelmiş, locasından aşağıya, Komiser Mustafa'nın başına fıstık kabuğu atmıştı. Tek başınaydı Komiser Mustafa. Locaya çıkıp aşağı indirmek istemişti onu. Paşabey'in adamlarıyla döğüşerek merdivenlerden yuvarlanmışlardı. İdris kahveye girdiği sırada kapının önünde döğüşüyorlardı.

Girer girmez, gözüne bir bıçağın parıltısı çarptı İdris'in. O anda kahvedeki son lüks lâmbası da kırıldı. Kimse'nin kimseyi gördüğü yoktu, ama boyuna yumruk atılıyor-du. Komiser Mustafa, karanlıkta Paşabey'in adamlarından

kurtulup kapıya attı kendini. İdris elini uzatıp omuzundan yakaladı onu. «Gel,» dedi.

Kaçıp Suburcu'nda bir cami avlusuna sığındılar. Birkaç saat orada kaldılar. İdris kim olduğunu, şehre niye geldiğini anlattı Komiser Mustafa'ya. Komiser Mustafa, «Nasıl olsa silâha sarılacağız; gel, bize katıl. Çınarlı camisinde yatarsın,» dedi. İdris köye dönmeyi o anda siliverdi aklından. Bir Fransız öldürdüğünü söyledi. «İyi etmişsin,» dedi Komiser Mustafa, «ama Fransız gâvurundan önce Paşabey gibi deyyusları öldürmeli.»

Nisan sonuna kadar çarpışmalara katılmadı İdris. Köye gitti. Anasını gördü. İki aylık yiyecekleri var mı diye baktı. Sonra şehre dönüp Mağarabaşı çarpışmasında silâh attı. O gün iki Fransız tankını püskürttüler.

Temmuz ortasına kadar yangın müfrezesinde kaldı. Sonra Carablus istasyonuna gönderdiler onu. Carablus istasyonuna saldırılmış, dokuz vagon un, konserve, pirinç, tütün, arpa ele geçirilmişti. İdris iki çuval pirinçle iki çuval un götürerekti Beşköy'e. Beşköy'deki dokuz arkadaşlarının yiyecekleri bitmişti. Yanına on dört yaşındaki kardeşi Beşir'i kattılar, birer de at verdiler altlarına. İdris'le kardeşi Carablus'a gidip Rıza Beyin yazdığı pusulayı gösterdiler, pirinçle unu alıp Beşköy'e yollandılar.

Beşköy'e yedi kilometre kala, üç arkadaşıyla Tahir çıktı karşılarına. Dağlara sığınmıştı Tahir. Bir tek kurşun bile atmamıştı. Fransızlara. Onun da yiyeceği tükenmişti. İdris'le Beşir'in götürdükleri unu, pirinci aldı, sonra da kendisini ele vermesinler diye İdris'i vurdu. İdris öldü. Beşir kaçıp şehre döndü, olanları Rıza Beye anlattı. Haberi Hüseyin Beye ulaştırdılar.

Tahir'in İdris'i öldürdüğünü hizmetçileri Kiraz Bacı'dan duydu Sitti Zeynep. İki hafta odasından çıkmadı. İki

hafta sonra bir gece ağabeyi Hüseyin Beyin çiftelerinden ikisini çaldı, Çınarlı camisine gidip Beşir'i buldu, yürüyerek Beşköy'e gittiler.

Sitti Zeynep, Eylül sonunda Tahir'i Hacıkurban dağında yakaladı. Tek başınaydı Tahir. Sitti Zeynep bir mağaranın ağzından ateş etti Tahir'e. Başından yaraladı. Sonra onu bir ağaca asıp gölgesine oturdu, bir cigara sardı.

(Yeni Dergi, Mayıs, 56)

CİCİPAPA

Akşam uysal bir kedi gibi kasabaya sokuldu. Karayük dağından kopan ince yel tütünleri yalayıp göçmen mahallesinin dar sokaklarından kasabaya ulaştı. Kırmızı kiremitlerin üstündeki leyleğin takırdadığını duydu çocuk. «Leylek leylek lekirdek, hani bana çekirdek.» diye bağırdı, taş merdivenleri bir solukta çıkıp odanın kapısını araladı. Büyükanne gittikçe kararan şadırvana, güllere, saray nedimelerinin çıplak kollarına dalmışken, gözünü duvar halısından kapıya doğru kaydırды. Çocuk sevinçle girdi içeri, sedrin üstüne çıkıp Büyükannesinin karşısına oturdu. Karafatmaların gezindiği kilerin kapısını, yerdeki zeytinyeşili halıyı, bir de radyonun tozlanmış örtüsünü seçebildi karanlıkta. Odayı dolduran bir yığın eşya, şekilsiz duruyordu. Birden akşam olduğunu anıdı çocuk. Tütüne gitmeye hazırlanan at arabalarının gürültüsü açık pencereden odaya doldu. Büyükanne kısık sesiyle :

— Yanıma gel de bak neler anlatacağım sana, dedi, ellerini sevecenlikle uzattı. Çocuk Büyükannesine iyice sokuldu, başını onun dizlerine koyarak bahçedeki erik ağacının kıpırtısız dallarından gökyüzüne baktı. Samanyolu gözüküyordu ama ilk yıldızlar, elışı kâğıdından kesilmiş gibi duran sarı bir aydedeyle birlikte parıldıyorlardı. Kocaman bıyıklı bekçi şimdi parkı kapatıyordur, diye düşündü. Parkların kapanış saatlerindeki hüzüne benzer bir şey geçti içinden. Kasabanın göçmen mahallesinde toz içinde yuvarlanan başka çocuklar da göge bakıyorlardı. Pencereden bir bildircin geçti. yere düşen karadutların kırmızıya boyadığı taşlı-

ğa kondu. Sonra ansızın havalanıp karanlığa karıştı. Islık çalmak için dudaklarını büzdü çocuk, ama Büyükanenin kuru parmağı belki de gramofonlu kırkahvesinde duyduğu bir ezgiye başlamak üzereyken inceltti sesini, açık pencere den dışarı çıkabilen iki nota ılık havada eriyip gitti.

— Islık çalma; başına şeytanlar üşüşür, dedi Büyükanne. Çocuk onun kalın ve mor dudakları arasından «Eûzibillâhimineşşeytanirracim bismillâhirrahmanirrahim» diye fısıldadığını duydu. Bir an hiçbir şey düşünmeden kendini sözcüklerin büyüüne bıraktı, sonra sarışın başını Büyükannesinin dizlerinde iki yana sallamaya başladı. Büyükanne işareti anladı, neşeli bir ses boşalmış havuzu dolduran çeşmenin hiç değişmeyen şırıltısına karıştı.

Dastini dastini dastana
Danalar girmiş bostana.

Havuzdaki kırmızı balık artık üşümüyordur çünkü yaz geldi, diye geçirdi içinden çocuk. Bu akşamüstü yem de attım ona. Sonra Ömer'le kılıç oynadık. Havuzda gemi yüzdürdük. Abim çok güzel yüzdürüyo. Okların ucuna çivi takarak epeyce vakit geçirdik. Büyükanne çomaklarına yaslanarak sümbülleri çapaladı. Ben ıslak toprakta solucanları aradım hep. Elime geçen sümbül soğanlarını keçi damının duvarına yığdım. Çingenelere satacak onları Büyükanne. Küçücük, kümes gibi evlerin yanına eksinler diye. Tahta kemanlı, hasır şapkalı çingenenin, bir de küçük kızının; kasabanın tozlu sokaklarında bir köşeye oturup fal bakan şişko kadının da sümbülleri olacak. Çingene beyaz dişleriyle gülümserken, kemanını çalıp sokak sokak dolaşırken sümbüllerini düşünecek.

Büyükanne yorgun dizlerindeki torununun başının, ilerde, okumuş büyük bir adamın saçları dökülmüş yaşlı başı-

na dönüşeceğini düşünüyordu. İstanbul'da, torununun Şişli'deki apartmanında geçirecekti son günlerini. Kasabadan, kirli ve pasaklı çingene kızlarına sattığı sümbüllerden uzak.

— Okumayı yazmayı da biliyor artık benim oğlum. Birden sevindi Büyükannesinin bu sözlerine.

— Sizin okul bizimkine benzer miydi? diye sordu. Beyaz yakalı önlükleriniz var mıydı sizin de? Büyükanne mahalle mektebinin loş sınıfını, rahlelerin üstündeki cüzleri, hocanın en arkadakilere bile meydan okuyan uzun sopasını ansıdı.

— Elifbe okuduk biz.

Yıllar karanlığa çizildi. Ağababasının onu elinden tutup okula götürdüğü yağmurlu günü düşündü. Yeşil takeli, kırmızı burunlu erkek çocuklarıyla birlikte gözünü kapatıp iki yana sallanmaya başladı yavaştan.

Elif upuzunca
Be tekne gibi
Se ona benzer
Ce ona benzer

Çocuk bir sevinç çığlığı attı, sonra Büyükannesini daldığı düştten uyandırmak korkusuyla iyice sokuldu ona. Büyükannenin ağır bir sarkaç gibi yavaşça sallanan iri gövdesi karanlıkta gidip geliyordu.

Cim karnı yarik
Ha ona benzer
Hı ona benzer
Dal dibek gibi
Zel ona benzer
Te kadıkafalı
Tek ona benzer

Çocuk kirpiklerini kırpıstırdı. Gözünün önünden, camda yürüyen yağmur damlaları kayganlığıyla noktalar, virgüller, soru işaretleri, sonra develer, koyun sürüleri ve kapkara şekiller, kamburu çıkmış A'lar, upuzun O'lar, M'ler geçti.

Rı çengel gibi
Zel ona benzer
Tı tavşankafalı
Zı ona benzer

Solucanlar havada kıvrık duran bastonları, tavşanlar üveyikleri kovaladılar.

Ayın açık ağızlı
Gayın ona benzer
Lam orak gibi
Kef eğri büğrü
Mim çomak gibi
Nun çanak gibi
He ona benzer

Birden sustu Büyükanne. Çocuk harflerin ve şekillerin uzaklaştığını görüp suratını astı. Nerden geldiği belirsiz bir yel tül perdeleri sedirin üstüne kadar savurdu. Bağdan dönen Hafız'ın at arabası, anasının kucağında mor dağları düşünen küçük Ayşe'nin yorgun gözleriyle geçti. Ayşe bağevinde unuttuğu neşesi ve aklında okul çantasının savrukluğuyla dağların üstüne gitsin istiyordu hep. Dağ köylerinde fakir çobanların kavallarını dinler, buz gibi kaynaklardan su içerdi. Hafız babasının evinde oturup derslerine çalışmak, her öğün üzüm yemek istemiyordu artık. Annesi yaşılanıyor, o sümüklü kız çocuklarıyla evcilik oynamaktan hoşlanmıyordu.

— Senin baban asker olmuş mu hiç? diye sordu bir-

den çocuk, okuma kitabındaki memetçik şiirini ve asker resimlerini düşünüyordu. Büyükanne Dimetoka'yı, babasının doksanüç harbinden kalma uzun namlulu tüfeğini anıd.

— Benim babam Osman Paşa'nın ordusundaymış, diye yanıtladı, ama vurulmuş. Atın üstündeyken bir top gelmiş, hayvanın karnını alıp götürmüş. Şaşkınlıktan kişner dururmuş zavallı hayvancık. Sonra yere atlayayım demiş, şork etmiş çizme, kan dolmuşmuş içi. O zaman ayağından vurulduğunu anlamış işte. Babam hastaneden dönünce Dimetoka'ya yerleşmişiz. Ben orada doğmuşum. Sonra da Balkan Savaşı çıktı, İstanbul'a geldik.

Büyükannenin gözü önünden trenler, kalabalık istasyonlar, top arabaları, askerler, yorgun kirli askerler, ölü bir çocuğun gün ışığına açılmış iri gözleri geçti. «Savaş yok ya şükürler olsun sana Tanrım!» diye söylendi. Çocuk sıranın dedesine geldiğini anladı.

— Dedem Çanakkale'de döğüşmüş di mi? diye sordu. Oysa durmadan dedesinin kahramanlıklarıyla öğünüyordu okulda.

— Ya!... diye içini geçirdi Büyükanne, bir daha da haber alamıyordık. İngiliz'e tutsak olmuş, savaş bitince çıktı geldi. Dar-ül-ülâfe'de ders vermeye başladı sonra. Kurtuluş Savaşı'nda ihtiyat zabitiydi. Atatürk zamanında müfettiş oldu, buraya geldik yerleştik. Beyaz evi yaptırdık. İlk önce sümbülleri ektilim ben, bahçem olsun istemiştım İstanbul'da. Kırmızı, mor, pembe sümbüllerim olsun istemiştım.

Çocuk Büyükkannesinin yazmasından dışarı fırlamış iki tel ak saç karanlıkta gördü, yalnız onun yanındayken içini dolduran büyük bir sevinç kapladı her yanını. Yıldızlar karanlık göğe asılmış öylece duruyorlardı. Kasabanın akşam saatinin bittiğini anladı, Büyükkannesinin sık sık anlattığı

büyük şehri, camileri, uzun minareleri düşündü. Sonra,

— Karnımda karıncalar geziniyor, dedi. Büyükanne yerinden kalktı.

— Oğluma cicipapa yapayım da parmaklarını yesin, diye söylendi.

Lâmbanın yanmasıyla vazoda duran solgun mavi süm-büller canlandılar. Mutfaktan gelen kızarmış ekmek kokusu iştahını daha da artırdı çocuğun. «Büyükanнем cicipapa yapıyor,» dedi. Kısa kesilmiş sarı saçlarını gördü pencerede, kendini sarı sakallı, kara giysili bir adam olarak düşündü. Sedirden yere sıçradı, üstüne yumurta kırılmış bir dilim ekmekle döndü eski yerine. Parmaklarını ekmekle birlikte küçük ağzına soktu. Mavi gözlerini saray nedimelerine dikip çiğnemeye başladı lokmasını. Çocuğun küçük parmaklı elleri büyüdü, tütüne alıştılar, karanlık, pis sokaklarda sarkık memelere doğru uzandılar. Sarı saçları uzadı, yosun tuttu büyük şehrin denizinde. Cicipapa yiyen ağzı alkolü tattı, esrar çekti ciğerlerine. Bir gece tek odalı evinde yatarken dibek gibi dal'lar, açık ağızlı ayın'lar, tavşankafalı tı'lar pencereden içeri girdiler. Cama vuran pis yağmuru unuttu. Büyükannesini, ılık bir kasaba akşamını, cicipapaları düşündü. Hemen uyudu sonra. Uykusunda güldü.

KILIÇ ARTIKLARI

[Bahçesini sevmiyorum okulun / büyük; bir ekim başlangıcı, on bir acı yaş ergenliğimdi, elimden tutup babam benim, dar sokaklardan, mezeci Panayot'un önünden geçtiğimizi bir de, sonra uzun caddeye, bencileyin okula giden — geri dönen kimi, yeni gidenler ya da — öbür öğrencilere karışarak, çok soğuk bir havaydı, yağmur yağabilirdi, hatırlıyorum; bahçenin sağında solunda oyun alanları vardı büyük. Ben hiçbirini bilmezdim, topların gürültüsü aylarca yüreğimi sıktı, şişman soluklarımla kentin ortasındaki caddeden — geceleri ışıklardan, gündüzlü öğrencilerin gezebileceklerinden, sinemalardan düpedüz — sözgelimi, başımın iki üstünde koşuşan o çocuklardan, sarışınlardan, esmerlerden, kaçırdım. Uzun koridorlarda kaç zaman öğle tatilini, akşam öncesi dinlenmeleri geçirmişimdir. İlkyaşa doğruydu, yeşilden ilkyazı sezeceğiz de... Bi güzel avluya çıkmıştım. «TEVFİK FİKRET çiçek bahçesi yalnız son sınıf talebeleri girebilir GRANDE COUR». Bülent'in günlerdir gelip, gizlice, boş mürekkep şişelerini suya daldırıp çıkarıp, saatlerce yalağın başında bekleyip, yavru alabalıkları tuttuğunu biliyordum. Ne çok alabalık, sahi ne çok alabalık. Siz bahçenin o yanını görmemiş olabilirsiniz, caddeye bakmaz, duvarı öyle diktir, inilmezse de kaçarmış hemen herkes, mutfağın kokusunu duyarsanız izlersiniz yağ soğan, avluyu elinizle koymuşçasına, kapının kapısının bitişiğinde çamaşırlarınız ütülenir. Bi bayan kara, çok yıl oluyor göçeli Afrika sıcaklığından. Bülent alabalık yavrusu yakalamıştı, «Bana verir misin?» dedim, «Şişesiyle iki buçuk lira,» dedi. İki bu-

çok liranın bi değeri vardı Bayım, etin kilosu yedi lira mıydı neydi, hani haftalığımdı hiç yalansız o para, gene de satın alabiliirdim, böyle bi alabalıktı, yağmurdan sonra, şeytan kızını evlendiriyor denli, güneş çıkıp da, toprağın dumanları, güne yakın, son sıcaklar yiterken ve gelincikler dökülür tül tül, ebemkuşağı pullu balık, bi gökbölen alacasında, «Ama iki buçuk lira,» diyordu hâlâ, ceplerimi karıştırdığımı görünce, herkes kendi avlardı, ben özge, yeşerdiğinde «arka bahçe» — birkaçımız böyle derdik, birkaç kırığımız — yalağın kıyıcığında, yosun tutmuş taşların yamacında, kimi kez en ortada duran kuyruğunun ucu çatlak denizkızı yontusuna yaslanarak analar doğururlardı, yumurtalar çok geçmeden iki minik gözlü, sayısız türkülü, esen balıkla. Bi alabalığım olsun istedim. Bi maden para, büyücek, pazartesi annem iki yanağımı öpmüş, lâcivert ceketimin, yakasında okul rozeti sevmediğim, önünü iliklemiş, haftalığımla, dergi alırdım onunla, gofret, salamlı sandviç, dergide uçan adam, bilgin, polis kardeşler; hiç düşünmeden verdim parayı Bülent'e, şişemi alıp gene yalnız koridorlara gidiyorum. Karanlık / «arka bahçe»ye çıktığımda aydınlığı bulurum, gökbölenim inceden yüzer dar şişede, «Sık sık suyunu değiştir,» dediler düşmanlarım arkadaşlarım. Az daha oluğa... Hem düşürdüm de aynı gün, güneş batarken (yıllar geçmiş de güneş batışları okul bahçesinde, kilisenin çingirakları öterken, nedense değişmemiş, ilkyazın), nedense kimse top oynamıyordu, boş potalar, belki üç dördü küçük koşmalarda sıçramalarda, toprağın üstünde alabalığımı, topal hademenin oğlu itti elimden şişeyi, ölsün diye, kendisi gibi, sıskalıktan, bakımsızlıktan, açlıktan, ölünce sevinecekti ne türlü, yerden taşların arasından balığımı, oh balığımı, fırlayıp suya sulara, hani kolay değildi bunca şişmanken çeşmeye yetişmek, gene de suda balığım yeniden soluyarak, karın-

cığını şişirerek; akşam dengesini yitirdi Bülent hayınlık olsun diye kuyruğundan tutunca, nasıl hırpaladılar onu, kötücül gözlerle, ellerle kırılması, hemen o vakit, le livre de français öğrenirken herkes, o ilkyaz gecesi işte, sınavlara iyice yakın, yaşamazsa diye ürkek, çıktım sınıftan, ezgin yürekle, yalağı bulsam bir an önce. Çok ötede, nice geçenekler, dolambaçlı duvarlar, sınıfların ışıkları vurmuştu «arka bahçe»ye, garip gölgeler öğrencilerin; tatarcıklar da doğmuşlar, daha kol bacak yerleri belirmemiş, o zengin okul yalağında, denizkızı yontusunu aydınlık gökyüzü kucaklamış, nilüferler uykudaymış, bilmezdim kapanıp sivrildiklerini; onun suya karışıp, anasını bile bulur belki de, süzülüp derinliğine yalağın, gidivermesi. Kurtulduğunu yazgısından ölümcül. Ben hiç oyalanmadan sınıfa döndüm; arsız arsız gülüyordu Bülent, cigara içiyordu ayakyolunda saklanmış; kimileri de ilk ürperişlerle birbirlerinden, hep çıkarak sınıflardan, «Çişimiz geldi,» diye, çocuksu gülücüklerle, bacakarasında çoklaşan kıvrışıklar, sonra evlenecekler yıllar sonra, unutacaklar hep gördüklerimi, nasıl soğukluklarda, tedirginliklerde, gözetledim öfkeden mosmor, hiç yaklaşımadan. Hiç utanmasız yaptıklarından; öğretmenler de ses etmezlerdi, bi yılışık tanesi, o bi tanesi, okul gezilerinde çocukları uyutup, «Gel ben seni işeteyim,» diye sonra, kasabalarda ışıksız, sıcak hanlarda, denize girilmiş 23 Nisan Antalya'sında, çuvalın üstünde yatmışlar bi kez, bi şilte altlarında, «Macit, Tarık siz benimle gelin,» demiş, anlattılar bi öğrenciyken ben yılan saçlı, pembe, kabuğu dökülmüş dağdı ağzım kupkuru.]

Yel aldı götürdü. Ne varsa. Analar meraklanır hep. «Henüz on üç yaşında,» diye; geliverir çarpıntıyla, evde yokken, dolaplar açılır, defterler karıştırılır, iyi bilirim, günlük gazetelerde bile aranır, bir dolgun meme ucu, sarılmış kadın-er-

kek ilişkileri, küçük fotoğraflardan bile kuşku, «ne biçim gazete oldu bu da!» demeler, en sonunda çamaşırdan don yıkarırken, aranılar, lekeleri, sarımsı; benim hiç olmadı ama, romanları da, Çağlayan Yayınları, *Mayk'ın Çılgın Vuruşu*, *İnsan Harası* (harikulade güzel kadınlar ile cephede aç kalmış erkeklerin akıl almaz maceraları), *Seni Yaşatmam*. Masalları okuyordum o sıra, kazık kadar çocukken apaçık, sakallarım çıkmıştı tüyden, geceleri düşsüz ıslaklıklar. Hep birlikte ahlâk dersleri verirlerdi bana. Sonra geçecek sandığım iğrenmeler, insanlardan kaçmalar başladı. Okul bahçesinin sevilmeişinde bilince işleyen anılara katlanmak dayanılmazdı.

Örnekse güvercinlerin uçuşu. Her sespatlamasında. Kanatlarını çırparak. Tapınağın köşelerinden boşluğa dağılıyorlar, yeniden sinince, yeniden patlamalar, havadayken çoğalan gürültü, ardı arkası kesilmeyen gözyaşartıcı bomba, onlar boşlukta yön değiştiriyorlar ürkek. Kitapçılara sığınışımızdan kimseye söz etmedim, kınayacaklardı, herkes bir avuç genç, öyle ya, otuz bin kişinin kaç yüzü, koşarken üstüne bombaların; kitapçılardan çıkıp, elimi kolumu sallayarak, hiçbir şey olmamış gibi, yolumuza koyulduk. Suna'nın yüzü uçuk, konuşmuyor; bağırıp çağırınca ben, susuyor, susmamı istiyor. Yabancı kızın biri. Görmeseydi beni, ne demez, kavgaya giderken onca; büyükbabam savaşta kimbilir hangisinde, sol bacağına yitirmiş bir yaşlı muşmulaydı içi böcekli. Sevmezdi beni. Kimse gibi o da. Evlerine gidip gelirken elini öptürmezdi. Savaş kaçağı; onlar hiç yüreksizlik etmeden, bombalara, toplumpolisi kalkanlarına (kimine «Fruko» diyorlar) ve coplara, yeşil bayraklara, sandıklarda saklı çarşafalara kara, gülsularına, mevlût-

lara gece gündüz, komando kamplarına, kafataslıklara karşı çıkmış iç içe; yalnız ben...

«Sen,» diyor Küçük Melih'e; gömleğini, anlamam niçin, ters giymiş; «Nâzım Hikmet'in Rusya'ya kendini adadığını biliyor musun?» diyor. Başkaldırmamız gerek; içkili toplantılarda Hüseyin'e türkü okuturlar, Hüseyin'in sesi coşkun ırmaklara eşit, o duyarak, içini boşaltarak; şimdi Nâzım'a «Rus ajanı,» diyor, elleriyle iri, devinerek. Bizim gençliğimiz, ezginiz, anlamsız kıpırdanışlarda; ya benim soğukluğum, yaklaşmayışlarım, geçer sanmıştım; öyle çok yabancı sözcüklerle konuşurolduk ki... Küçük Melih dinlemiyor onu, dinlemiyoruz onu. Kara sakalı, uzuyor, hani Nâzım Hikmet gecesi hazırlayacaktı. İlk onlara rastladım Üniversite kapısından kaçıp, kavgalardan korkuyla, kitapçılara sığınınca Beyazıt'da. Kimse gitmiyordu aralarından kavgaya. Beni ne denli küçümseyerek gene de. Suskun aile tablolarını bilir misiniz siz Bayım, babam ölünce, anlayın ki bırakmam aile tablolarını.

Güzel kasım sonuydu. Sabahki kavgayı görmeden — gene böyle bir kavgaydı yanılmıyorsam, toplumpolisli falan acımasız — Beyazıt'a gitmiştim. Henüz güneş vardı, demir kapılar kapalıydı. Güle oynaya, kendi kendime, görseniz ıssız bi yolda, ağır güz havasında, durgun pastırma yazını yaşayarak, deniz kıyısına değin, kahvelerden birine defterlerimi bıraktım, alabildiğine caddeye, otomobiller bucakta, özel, ne çok parayla ana-babadan, kavgamız kavgamız diyebilirim, devrim ne gezer, ben yürüdüm, Suadiye oğlanlarını Bayım. Sabahki kavgaya beni ilgilendirmiyordu sanki, dingin dolaşmalarım, kahveye gelip, defterleri gönül rahatlığıyla karıştırmam, burcuva mıydım yani, burcuva aileden geliyordum; Murat da, Nâzım Hikmet'i oturunca bir masaya, başlıyor ne biçim değerlendirmeye. Pazartesi geceleri bi alt

katta toplanırlardı, çardaklı bahçeciği, mor salkımlar vakti gelince, fenerler su kabağından oyulmuş, her oyuga renkli cam taşlar mavili kırmızılı; dilleri ince ince kestirmişler, küçük hıyar turşuları, bağlama çaldırıp ney tıkırdatıp, Murat'ın, öbürlerinin devrimle ilgili düşüncelerini dinliyorlar, «Çok şıksınız bu gece Bayan,» diyorlar bir yandan da, aynaya bakıyorlar gidip, kalemle çizilmiş kaşları kaldırarak, «Alırız tabii Yön yeniden çıkarsa.» Dışarıya çıktığımda o gece soğuğu...

Oysa dördümüz, daha anlayışlı olabilirdik birbirimize karşı. Dört kişi bi güzel oturup, içelim dedik. Soner'in geç kalacağını, işi çıkacağını, unutacağını düşünmeliydik. Balkonda. Küçük Melih şarap alacaktı en ucuzundan, bi de kanyak içine sürahinin; «Senin Murat'dan ne farkın var,» demişti Küçük Melih, hangisi kişisel, hangisi değil oluyordu, neden sonra Soner gelince ve Tuğ bi yarım bardak şarap isteyince, her şeyin sonunda duygusallığa bağlanması iyi olmuyor, «Verir misin?» demedi diye Tuğ, (bize gücenikti; Soner'den, omuzunu tutsaydı, ah dostuyokluk, salgın hastalık denli), «Otur,» dedim ona. Küçük Melih domuzuna sinsi susuyordu, dört arkadaşlık işte, «Alıksınız siz,» demişti Tuğ, «Türk halkına devrimi anlatamadıktan sonra yaşamayın be!» Tuğ kalkıp gidince, iğrenç biçimde, hiç gereksizken, boşandım, Soner'e ve küçük Melih'e göstermemeliydim ya. Bi savaş oluyor, gidip katılma sen; otur, Tuğ'a şarap verilmedi diye ağla.

Buradakiler bilmezler. Annem, ablam; cumartesi yemeğe çağırdık. Kireçburnu'nda gözebatmaz bi balıkçı aşevine. Zenginçe insanlar; çağırdılar mı sizi Bayım, şiş kebapları yedirirler, Altınbaş rakılar içirirler. Annem aylığımızın -- emekli, bi bölümünü ayırmış, yumurta başlatacak adama; ablamla

yazları gider oraya annem, bu yaz «Nerelerdesiniz?» demiş balıkçı eskisi yaşlı kocamış, biz bu arayışa nasıl sevindik, dilim varmıyor onlatmaya. Ama bi milletvekili, düşünün havyar yemeye alışmış en güzelinden; evden köfte, ton balığı, dolma açtırtacak orda annem konserve; dayım (ağbisi) diye bükmeyecek dudak, hele o kadın, Paris'den armağanlar getiren yenge, üstelik ucuzluğa karşın teyzem kaş göz edecek enişteme, «Haydi git öde,» gibilerden; «Bi kez de böyle olsun,» diyor annem, «hep istakoz değil ya.» Nasıl içe kapanmalarla söyledi; kalabalık geleceklermiş, dayıoğullarımın büyüğü Alamanya'dan, öbürü burcuva evliliklerinde Gar Gazinosu'nda. Küçük Melih'in umut pınarı, Tuğ'un Kanlı Pazar'da çivili sopalara atılmasına, Soner'in Hazreti Ali'nin Cenkleri (Kerem ile Aslı, Şahmeran, En Güzel Rüya Tabirleri) okumalarına derim, derim işte Hiç bilirler mi o kadının annemin yirmi üç yıllık çantasına temiz kâğıtlara sarılmış kuru köfteleri(ni) doldururken «Hep istakoz değil ya,» deyişini.

Ben böyle bi kez daha Anadolukavağı'na gitmiştim. Dönüşte son vapuru kaçırmıştık, nice yollardan geçmiştik, babam kucağına almıştı, yorgunluktan, solgun yüzle, derin uykuları özleyerek. Vapurları sevmediğimi niçin ah duydunuz mu, yıllar geçti dediğimden günümüze, gencelen çocuklar olduk, bi okul bitirdik, milletvekili oğulları falan, ben çöpçüleyin, konuşmazlardı, parasız yatılı sanırlardı, otuz yıllık memur çocuğu, her sözlüde kırık not alırdım utançtan nedensiz, bi fransızca dersi vardı unutamam, «Voici un crayon,» bi kurşun kalem gösterilir, «voici un ami,» sınıftan bir çocuk sevecen, kitabın renkli sayfalarında *Montrez un fille!*¹ yazılı-

¹ Bir kız çocuğu gösteriniz!

dır, şiircikler masallar, La Fontaine türküleri arasında, BEN GÖSTERİLİR, vapurları sevmezdim doğal ki, küçük bayağı değersiz buldukları insan vapurları ne diye sevsin. Bayım sıkıldınız siz, dalgalar bulandırdı midenizi. (İodosu ağırdır bu denizin, kıyıya vurur istiridyeler), anlatayım imdi :

Bi alabalık. Nicedir ki alabalık alıcam. Bi alabalığım olsun istemiştım. Bi alabalık, ama benim olsun istemiştım. Söyledim anneme. «Olur,» dedi; bi alabalık alıcaz çarşıdan. Onca dükkândan birine giricez, şöyle ıslıl ıslıl, gökbölen bi alabalık sorucaz. Büyükbabam tahta bacağını yere vuruyo, «Bi tüfenk isteme sen daha,» diyo, «komonislere karşı.» Ben mendilimi evde unutmuşum, burnum akıyo hep. Büyükbabam rakı içiyo, işkembe çorbası içiyo, eski savaşları anlatıyo. Ben içemem, kusarım sonra. Benim savaşlarım hiç olmadı, evcil bi çocuğum ben. Alabalık denli, yalnız tatlı sularda, az derinliklerde. Bi gün benim de denizim olur.

KİREÇBURNU — Pazartesi geceleri toplandıkları alt kata benzemiyor hiç, otobüsten inince, sanrı, yağmur yağıyor günlerden sonra, hiç beklemezdim, böyle akşamlarda, görmüyor musunuz Bayım, herkes ıslanıyor, evlere yurtlara kaçıyor herkes, şemsiyeyi açıyorum, gidin artık, söyleyecek ne kaldı ki. Ortaokulda yatılı öğrenciydim, haftalık bi lira mı ne alırdık, «Çingene Bülent» derdik bi arkadaşımıza, alabalık avlardı yalaktan saklıca. Öldü sonunda. Aldım ya, bi tek yaşamımda sevinç kaynağı bi alabalık, bi gökbölenim alaca, havasızlıktan mürekkep şişesinde, geceyi geçirmeden, kalktığımda ters yüzü suyun üstünde.

İşte kavga edilir. Tuğ bi bardak şarap içemedi diye, gözüyaşlı aile tablolarında yaşandığından (Kanlı Pazar'da annem geri döneyim diye ayazmalara mum adanmış, Taksim'-

deki kiliseye. «Olur,» dedim, «gidip dikerim ben.» Kanlı Pazar'da Bayım, Opera'nın arkasından sapıp ben, bozguna bozguna. Yanlışlıkla Taksim parkına giriyoruz Suna'yla. «Basın gidin Moskof uşakları!» diyor ben yaş biri. Suna dönüp ardına bakıyor; daha kaç yıl kimbilir, merdivenlerden iniyoruz, bildik yüzler, «Ateş yaralanmış,» diyorlar, o gün daha kimler yaralanıyor coplanıyor. İlkyardım'a koşuyoruz, Ateş'i tanıdığımdan değil. — Bir kız önümüzde, Tuğ fotoğraf çekiyordu, anasıyla gelip katılmıştı, hemen hep onunla birlikte yürümüştük, belki o da dağlanıyor, ertesi günü gazetelerde ona benzer bir kızın alnında sızı sızı kan lekeleri, kana bulanmış ince saç telleri. — Küçük Melih'in elini tutuyorum, Tuğ elimi tutuyor; eski sınıf arkadaşlarımı görüyorum, biz dışında, caddelerden kaçmış, *Montrez un fille!* Ben gösterilir yeniden, solumalarımı, Dolmabahçe'de koşmalarımı.) kavga edilir gülünmez hiç. İçimi burkanı anlamıyorum, dağılıyoruz, bir zamandır üçaylıklarımı almaya gidiyorum ben, Murat hele Çınaraltı'nda durup, yün ören kızlar, gözlüklü oğlanlar dergi okuyan ve sesini ansızın, ne türlü yüksekte bakıyor, «Hâlâ mı adamın aylıklarını yiyorsunuz, hâlâ mı asalak!» Memurun geriye bıraktığı Bi ana, bembeyaz bi abla, bi ben.

Dayıoğlum Alamanya'dan geliyor, «*Ben de Yazdım*'ı okuyorum,» diyor, «ne iyi anlamış Türk milletini Celâl Bey, hayvan sürüsünün başında bir çoban gerek bize.» Annem konuşacağım diye sapsarı, gücüm yeter mi hiç, ah bilmez anacığım, bağırıp çağıracağım sanır, hep önüme bakıyorum, «İstakoz değil ya hep.»

Haziranda, gül zamanı, limonatacının önünde durmuştum (biz). Büyük cam kavanozda bulanık sarı su, sıcağa dayanamadıkça bardak bardak içenler. «Siktirsin gitsin bu genç-

ler Moskova'ya,» demişti limonatacı, ona anlatamazdık, dayıoğluma anlatamazdım; yirmi üç yıllık körüklü çantaya doldurulan kuru köfteleri kimse anlamazdı ki.

1967 - 1969

(*Yeni Dergi*, Eylül, 60).

SÜREYYA BERFE

NALBANT

Yaşlı bir nalbandım
Köy köy geziyorum
Seferberlik olacak mı yine
Kendimi ateşin içine salacak mıyım

Nallarım
Bağışlamaz bir tekme
Çivilerim
Kayan yıldız izleri
Dükkânım o günlerden kalan
Bir ağaç gibi
Boşalmış bir bey öreni
Sandığım
Hep o sandık
Çekiç keser değişmedi ama
Görünmez oldu
Gögün sevinçli yüzü

Şu dar günlerde ölürsem
Gözüm arkada kalır
Getirin bir daha nallayayım
Bağımsızlığın atlarını
Bir daha tıkansın
Emperyalizmin gırtlığı
Unuttular herhal bizi
Getirin atları ben de bineyim
Kuvayı millîye yeniden başlasın diye
Gün üstüne gün doğsun diye

(Gün Ola)

ÖZKAN MERT

HAYATIMIZDAN

Şubat 1969 kış

Berrak güneşli hava

Bir paket cıgaram

Ve güzel düşlerim var dünyadan

Duvar dibinde yanan

Bir kâğıt parçası gibi

İçimde sevda

Nergislerin ve sıcacık ekmeğin

Kokusu geliyor burnuma

Param yokmuş, biraz da açmışım

Yalnızmışım

Vız geliyor

Nice, nice dostlukları

Nice, nice iyi, kötü günleri

Aptal, manyak burjuva şairlerini geçip gitmişiz

Ey elimi clinin üstüne

Kalbimi

Kalbinin üstüne koyduğum sevgilim

İzmir 1961 yılıydı

Genç ve diri

Aptal ve çılgın

Bir sevgi vardı içimde

Sonsuz güzel bahar,

Yalnızlığın ve hüznün kalelerini kurup

Ki eriklerin çiçek açtığı o zaman

Keskin bir

Pul ve tanrı koleksiyonları satıcısıydım.

Ben hep şaşılacak kadar

Bahar delisiyimdir
 Vurgunumdur dünyaya
 Bu yüzdendir içimdeki kin
 Nasıl unutturum
 Anamın son nefesinde
 Odanın ortasına
 Kan gibi fırlattığı çılgılığı
 Nasıl unutturum
 O solgun, sapsarı benizlerini
 Yeni doğan çocukların
 Hayır arkadaş
 Bir sinek gibi
 Ölüp gidemez insan
 Yaşanacak çok güzel günler varken
 Söyleyecek sözlerimiz var
 Bir kavgamız var dünyaya dair.
 Kar yağıyor, kar yağıyor
 Kızak kayıyor çocuklar
 Benim de içi saman dolu
 Bir atım vardı küçükken
 Komşunun çocuğundan yürütmüştüm
 Şükran diye de bir sevgilim
 O dünyalar güzeli
 Bense bir elimde kılıcım, asi
 Atıp onu atımın terkisine
 Kaf dağının ardındaki
 Herkesin mutlu olduğu
 Ülkeme götürürdüm
 Günaydın, günaydın diyerek
 Sıhhatli bir çocuk yüzü gibi
 Sokak aralarından fışkıran şafağa
 Şimdi düşünüyorum da dostlar

Ne kaf dağı çocukluğumun
Ne sırça köşkü, ne de Şükran
Bir şey var anlatmak istediğim : Hayat
İnsanlar mutluluğa aç
İnsanlar güzel günlere özlemlî
Oysa bombalar kanser yağıdırıyor
Filolar gönderiyor
Birtakım aşşagılık adamlar ülkemize
Ve anlıyorum ki bir daha
Çamurdan bir heykelmiş gibi, Dünyaya
Şekil verebilmek hayat.

Çoraplarım ve gömleğim delinmiş
Bunları dikecek bir kadın gerek
Elbiselerimi ütülecek, çamaşırlarımı yıkayacak
Yatağımı ısıtacak bir kadın
Bir kadın ki
Onun öpüşlerini, okşayışlarını
Ceplerime bir dinamit gibi koyup
Kavgaya gideceğim.

Yirmi beş yıl var yaşıyoruz
Oysa sorsalar bana
Dün doğdum derim daha
Ve zaten yaşamak
Her gün yeniden, yeniden
Doğmak değil midir biraz da
Bir taksi geçiyor yanımdan
Çamurlu sular sıçratıyor üzerime
Bu bile ne güzel
Saat kaç
Bugün işe gitmesem
Olmaz mı acaba
Olur

Çıkıp sokaklara
Hiç tanımadığım insanlarla konuşsam
Bulgur pilavının
Nasıl pişirildiğinden başlayıp
Commerin arabasının
Neden yakıldığına kadar
Her şeyden konuşsak
Birden kolejli kızlar çıkıyor önüme
Sıhhatli ve ihanete hazır kızlar
Burjuva kızları
Yani benim kokmuş çoraplarım
Şubat 1969 kış
Berrak güneşli hava
Şehvetle bağlıyız yaşamaya
Ve kavgaya
Tertemiz bir dünya kurmak için.
Ölümse güleceğiz ona
her zaman.
Ve birden, dönüp dünyaya yüzümü
Diyorum ki, arkadaş!
Yaşarsa
Havaya sıkılı
Bir yumruk gibi
Yaşamalı insan.

(*Papirüs*, Temmuz, 37)

ERAY CANBERK

SABAHCIL

her gün belki de her sabah
çiçekler getiriyor
bilmiyor çünkü aydınlığı da bilmiyor
bir ölüye saygı gibi ve usulca
çiçekler getiriyor

şimdi hiçbir şeye dokunma
katlanmasını bilen yüreğime bile

ve işte ne demekse onu diyor
gizliyor gerçekte söylemek istediğini
sonunda kelimeler uçucu ve kaygan
ve bitti
bitiyor

öyleyse hiçbir şeye dokunma
katlanmasını bilen yüreğime bile

çiçeklerin kelimelerin tükendiği yerde
ne var bilmiyor
kendini kendinden verip
bir anlama doğru mu gidiyor

ve hiç bir şeye dokunma
katlanmasını bilen yüreğime bile

(Kuytu Sular)

İÇİNDEKİLER

1969'da Şiir, Kısa Hikâye, Eleştiri — Memet Fuat	5
--	---

ELEŞTİRİ

Sanatın Özü ve Ereği — Ayhan Gerçeker	12
Eleştirinin Yeri — Mehmet Doğan	101
Ulusal Sanat ve Edebiyat — Muzaffer Erdost	175

ŞİİR

Göçebe Denizin Üstünde — Melih Cevdet Anday	29
Şiirler — Oktay Rifat	36
Şiirler — Behçet Necatigil	41
Mavimsi Zaman — Sabahattin Kudret Aksal	45
Şiirler — Fazıl Hüsnü Dağlarca	63
Tren Yolu — Necati Cumalı	66
Meyhane — Salâh Birsâl	69
Ölesiye — Metin Eloğlu	70
Şiirler — Rıfat Ilgaz	85
Sen Yine Sevgiyi Söyle — Ceyhun Atuf Kansu	89
Tutuklunun Günlüğü — Attilâ İlhan	92
Bir Dalda İki Salıncak — Cahit Irgat	98
Kırağılı Sabahlar — Başaran	99
Şenlikname — İlhan Berk	109
Şiirler — Turgut Uyar	113
Kül — Edip Cansever	119
Sevda Sözleri — Cemal Süreya	124
Ay Yolunda — Ülkü Tamer	126
Konuşmalar — Ahmet Oktay	129
Kasabada Ölüm — Gülten Akın	155

Çeşitleme — Seyfettin Başçılar	157
Yıkılma Sakın — Ataol Behramoğlu	190
Şiirler — İsmet Özel	192
İşte Yazıyorum Şafağı — Egemen Berköz	198
Nalbant — Süreyya Berfe	240
Hayatımızdan — Özkan Mert	241
Sabahçıl — Eray Canberk	245

KISA HİKÂYE

Manyak — Orhan Kemal	49
Boba — Mehmet Seyda	55
Yük — Necati Cumalı	73
Kuma — Bekir Yıldız	79
Bir Kentin Tarihçesi — Orhan Duru	132
Evin Sonu — Tomris Uyar	146
Cellât Fuchs — Sevgi Sabuncu	159
Piyano Çalabilmek — Füzruzan	164
Sitti Zeynep — Ülkü Tamer	204
Cicipapa — Nedim Gürsel	224
Kılıç Artıkları — Selim İleri	230

YAZARLAR

Gülten Akın 155 ()	Rıfat Ilgaz 85 ()
S. K. Aksal 45 ()	Cahit Irgat 98 ()
M. C. Anday 29 ()	
Başaran 99 ()	Selim İleri 230 (H)
S. Başçılar 157 ()	Attilâ İlhan 92 ()
A Behramoğlu 190 ()	C. A. Kansu 89 ()
Süreyya Berfe 240 ()	Orhan Kemal 49 (H)
İlhan Berk 109 ()	zkan Mert 241 ()
Egemen Berköz 198 ()	Behçet Necatigil 41 ()
Salâh Bırsel 69 ()	
Eray Canberk 245 ()	Ahmet Oktay 129 ()
E. Cansever 119 ()	İsmet zel 192 ()
N. Cumalı 66 (), 73 (H)	
F. H. Dağlarca 63 ()	Oktay Rifat 36 ()
Mehmet Doğan 101 (E)	Sevgi Sabuncu 159 (H)
Orhan Duru 132 (H)	Mehmet Seyda 55 (H)
Metin Eloğlu 70 ()	Cemal Süreya 124 ()
Muzaffer Erdost 175 (E)	
Memet Fuat 5 (E)	. Tamer 126 (), 204 (H)
Füruzan 164 (H)	Tomris Uyar 146 (H)
Ayhan Gerçeker 12 (E)	Turgut Uyar 113 ()
Nedim, Grsel 224 (H)	Bekir Yıldız 79 (H)

 : iir; H : Hikâye; E Eleştiri, Deneme

